

T.C

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

REHBERLİK ve PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ÜNİVERSİTELİ KADIN ÖĞRENCİLERİN FEMİNİST KİMLİK GELİŞİMİ,
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba CİNGİL

DANIŞMAN

PROF. DR. REZZAN GÜNDOĞDU

AKSARAY 2022

T.C
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK ve PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ÜNİVERSİTELİ KADIN ÖĞRENCİLERİN FEMİNİST KİMLİK GELİŞİMİ,
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba CİNGİL

DANIŞMAN
PROF. DR. REZZAN GÜNDOĞDU

AKSARAY 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 6 (altı) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Tuğba

Soyadı : CİNGİL

Bölümü : Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Gelişimi, Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

İngilizce Adı : Examination of Relations Between Feminist Identity Development, Gender Perception and Psychological Well-Being of University Women Students

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Tuğba CİNGİL

İmza:

(Handwritten signature area)

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Tuğba CİNGİL tarafından hazırlanan “Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Gelişimleri, Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Rezzan GÜNDOĞDU

İmza

(Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: Prof. Dr. Ümit Morsünbül

(Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: Prof. Dr. Hasan Atak

(Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 27/06/2022

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza:

İTHAF

Tüm Kadınlara

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam ve lisansüstü eğitimim boyunca desteğini esirgemeyen, geri dönütler ile bana yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Rezzan GÜNDOĞDU' ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisansüstü eğitimimde fikirlerime değer veren alana katkı sunabileceğim konusunda beni cesaretlendiren, desteğini ve değerli görüşlerini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Ümit MORSÜNBÜL'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırmam kapsamında veri toplama sürecinde emeği geçen değerli hocalarıma ve tüm saygıdeğer kadınlara teşekkür ederim.

Yaşamım boyunca her daim desteklerini yanımda hissettiğim, hayallerime ulaşma yolculuğumda bana güç veren değerli annem Serpil CİNGİL' e ve kıymetli kardeşlerim Derya CİNGİL, Sedanur CİNGİL ve Abdülsamet CİNGİL'e çok teşekkür ediyorum.

Süreç içerisinde motivasyon eksikliği hissettiğimde her an beni destekleyen değerli arkadaşım Emine Nur ÇAKMAK'a teşekkür ederim.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÜNİVERSİTELİ KADIN ÖĞRENCİLERİN FEMİNİST KİMLİK
GELİŞİMİ, TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI VE PSİKOLOJİK İYİ
OLUŞ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tuğba CİNGİL, Aksaray 2022

ÖZET

Bu çalışmanın amacı kadınların feminist kimliği, toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Kadınların feminist kimlik düzeylerinin yaş, eğitim düzeyi, bölüm, yaşanan coğrafi bölge, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmektedir. Araştırma grubunu çeşitli üniversitelerde eğitim gören tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 422 kadın oluşturmaktadır. Araştırmada feminist kimliğe ilişkin bulgular Altıntaş ve Altıntaş (2007) tarafından uyarlanan “Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği”, toplumsal cinsiyet algısına ilişkin veriler için Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilen “Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği”, psikolojik iyi oluş için Telef (2011) tarafından uyarlanan “Psikolojik İyi Oluş Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan veriler SPSS 18 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma problemlerini incelemek amacıyla Tek yönlü Anova testi, Bağımsız örneklem t-testi, Çoklu regresyon analizi, Pearson Korelasyon Analizi ve Hiyerarşik olmayan küme analizi kullanılmıştır. Ulaşılan bulgulara göre, üniversiteli kadınların feminist kimlik gelişimleri, toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Feminist kimliğin alt boyutları arasında da farklı düzeyde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Regresyon analizi sonuçlarına göre toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş feminist kimliği ve alt boyutlarını anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur. Yapılan Anova testi sonucunda feminist kimliğin bölüm, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyine göre farklılaştığı, feminist kimliğin alt aşamalarından pasif kabul aşamasının yaş, bölüm, coğrafi bölgeye göre farklılaştığı bulunmuştur. Ayrıca feminist kimlik yayılma aşamasının yaş düzeyine göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Bilim Kodu : 10901

ORCID No :

Anahtar Kelimeler : Feminizm, iyi oluş, cinsiyet algısı, kimlik

Sayfa Adedi : 147

Danışman : Prof. Dr. Rezzan GÜNDOĞDU

AKSARAY UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
EXAMINATION OF RELATIONS BETWEEN FEMINIST IDENTITY
DEVELOPMENT, GENDER PERCEPTION AND PSYCHOLOGICAL
WELL-BEING OF UNIVERSITY WOMEN STUDENTS

(Master Thesis)

Tuğba CİNGİL, Aksaray 2022

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between women's feminist identity, gender perception and psychological Well-being. It is examine whether the feminist identity levels of women differ in terms of age, education level, department, geographical region, mother's education level, father's education level. The research group consists of 422 women selected by random sampling from various universities. Findings on feminist identity in the research, "Unified Feminist Identity Scale" adapted by Altıntaş and Altıntaş (2007), "Gender Perception Scale" developed by the Altınova and Duyan (2013) for data on gender perception and Telef (2011) for psychological Well-being. The adapted "Psychological Well-being Scale" and the "Demographic Information Form" developed by researcher were used. The data obtained within the scope of the research were analyzed using the SPSS 18 package program. One-way Anova test, Independent samples t-test, Multiple regression analysis, Pearson Correlation analysis and non-hierarchical cluster analysis were used to examine the research problems. According to the findings, it has been determined that there are significant relationships between university women's feminist identity development, gender perception and psychological Well-being. Significant relationships at different levels were also found between the sub-dimensions of feminist identity. According to the results of the regression analysis, it was found that gender perception and psychological Well-being significantly predicted the feminist identity and its sub-dimensions. As a result of the Anova test, it was found that the feminist identity differs according to the department, the education level of the mother, the education level of the father and the passive acceptance stage which is one of the sub-stages of the feminist identity, differs according to the age, department, geographical region. In addition it has been determined that the stage of spreading the feminist identity differs According to the age level.

Science Code : 10901

Keywords : Feminism, well-being, gender perception

Number of Page : 147

Supervisor : Prof. Dr. Rezzan GÜNDOĞDU

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
İTHAF.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.2.1. Alt Amaçlar.....	5
1.3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	6
1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.5. Araştırmanın Sayıltıları.....	1
1.6. Tanımlar	1
İKİNCİ BÖLÜM.....	2
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	2
2.1. Feminizm ve Feminist Teori.....	2

2.2. Feminizm Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi	6
2.2.1. Feminist Yaklaşımlar	10
2.2.1.1. Liberal Feminist Teori	10
2.2.1.2. Radikal Feminist Teori	12
2.2.1.3. Marksist Feminist Teori	13
2.2.1.5. Psikanalitik Feminist Teori	16
2.2.1.6. Varoluşçu Feminist Teori	18
2.2.1.7. Kültürel Feminist Teori	19
2.2.1.8. Postmodern Feminist Teori	21
2.3. Feminist Kimlik	22
2.4. Feminizm ve Feminist Kimlik ile İlgili Araştırmalar	26
2.5. Cinsiyet / Toplumsal Cinsiyet / Cinsiyet Kimliği	29
2.6. Toplumsal Cinsiyet Kuramları	34
2.6.1. Biyolojik Kuram	34
2.6.2. Psikanalitik Kuram	35
2.6.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	37
2.6.4. Bilişsel Gelişim Kuramı	38
2.6.5. Sosyal Rol Kuramı	39
2.6.6. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı	40
2.6.7. Çok Faktörlü Toplumsal Cinsiyet Kuramı	42
2.7. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği /Eşitliği	43
2.8. Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Araştırmalar	45
2.9. Psikolojik İyi Oluş	48
2.9.1. Psikoanalitik Kurama Göre İyi Oluş	50
2.9.2. Bireysel Psikoloji ve İyi Oluş	50
2.9.3. Psikososyal Gelişim Kuramı ve İyi Oluş	51
2.9.4. Hümanistik yaklaşım ve İyi Oluş	52

2.10. Ryff'ın Psikolojik İyi Oluş Modeli ve Boyutları	53
2.10.1. Kendini Kabul	54
2.10.2. Diğerleriyle Olumlu İlişkiler.....	55
2.10.3. Özerklik.....	56
2.10.4. Çevresel Kontrol	57
2.10.5. Bireysel Gelişim.....	57
2.10.6. Yaşam Amacı.....	58
2.11. Psikolojik İyi Oluş ile İlgili Araştırmalar	58
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	61
YÖNTEM.....	61
3.1. Araştırma Modeli	61
3.2. Araştırma Grubu	61
3.3. Veri Toplama Araçları	63
3.3.1. Demografik Bilgi Formu.....	63
3.3.2. Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği.....	63
3.3.3. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği.....	64
3.3.4. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği.....	64
3.4. Verilerin Toplanması	65
3.5. Verilerin Analizi	65
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	68
BULGULAR.....	68
4.1. Araştırma Kapsamında Kullanılan Değişkenlere İlişkin Bulgular	68
4.2. Araştırma Kapsamında Kullanılan Ölçekler ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	76
4.3. Feminist Kimlik Aşamaları ve Bağımsız Değişken Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki Çoklu Regresyon Analizine İlişkin Bulgular	78
4.4. Feminist Kimlik Toplam Puanları Üzerinden Hiyerarşik Küme Analizi Sonuçları	80
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	82

TARTIŞMA.....	82
5.1. Feminist Kimliğin Toplam ve Alt Boyutları ile Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkiye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması.....	82
5.2. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması	84
5.3. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması	85
5.4. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Okunulan Bölüme Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması	86
5.5. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Coğrafi Bölgeye Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması	86
5.6. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması	87
5.7. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması	88
ALTINCI BÖLÜM	90
Sonuç ve Öneriler.....	90
6.1. Sonuç.....	90
6.2. Öneriler	92
KAYNAKÇA.....	94
EKLER.....	109
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	118

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Değişkenlere Göre Frekansları ve Yüzdeleri.....	62
Tablo 2. Ölçme Araçlarının Cronbach Alfa ve Omega İç Tutarlılık Katsayıları.....	66
Tablo 3. Ölçeklerden Alınan Puanların Normallik Dağılımları ve Merkezi Dağılım Ölçüleri	67
Tablo 4. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları	68
Tablo 5. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Eğitim Değişkenine Göre T-testi Sonuçları.....	69
Tablo 6. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Bölümlere Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları	69
Tablo 7. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Coğrafi Bölgeye Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları	71
Tablo 8. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları	71
Tablo 9. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları	72
Tablo 10. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Pasif Kabul Puanlarının Yaş Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları	73
Tablo 11. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Pasif Kabul Puanlarının Bölüme Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları	74
Tablo 12. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Pasif Kabul Puanlarının Coğrafi Bölgeye Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları	75
Tablo 13. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Yayılma Puanlarının Yaş Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları	76
Tablo 14. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Aşamaları Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayısı.....	77
Tablo 15. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Pasif Kabul Puanlarının Yordayıcı Değişkenlere Göre Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	78
Tablo 16. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Sentez Puanlarının Yordayıcı Değişkenlere Göre Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	79
Tablo 17. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Aktif Katılım Puanının Yordayıcı Değişkenlere Göre Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	80

Tablo 18. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanları Üzerinden Küme Analizi Sonuçları.....	80
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Psikolojik İyi Oluşun Temel Boyutları ve Kuramsal Temelleri	54
--	----

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

BFKÖ : Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği

TCAÖ : Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği

PİOÖ : Psikolojik İyi Oluş Ölçeği

Çev. : Çeviren

Vd. : Ve diğerleri

Akt. : Aktaran

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bireyler arasındaki biyolojik farklar “er” veya “dişi” kadar belirgin değildir. Ancak cinsiyet (sex) biyolojik temelden öte yaşamın ilk yıllarından itibaren toplumsal bir kategori olarak anlam kazanmaya başlamaktadır. Süreç içerisinde birey biyolojik cinsiyet merkezli anlayış, düşünüş ve yaşayış dünyası içinde yani toplumsal cinsiyet (gender) dünyası içinde yerini almaktadır (Vatandaş, 2007).

Dökmen (2010) kadın ve erkek olmaya ilişkin toplum ve kültür tarafından yüklenen anlamlar ve beklentiler toplumsal cinsiyet kavramını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet psikolojik özellikler, psikolojik özellikler ve psikososyal özelliklerin genel ifadesidir. Kadın ve erkek olmak üzere cinsiyet ikili bir sınıflandırmaya karşılık gelir ve bebekler anne karnında sahip oldukları cinsiyet organlarına bakılarak kadın ve erkek sınıflandırmasından hangisi içinde yer aldığı kimliklenir. Bu andan itibaren kimlik renginden ileri meslek seçimine kadar tüm ayırım devam eder.

Giddens (2008) kadınlar ve erkekler arasındaki güç farklılıkları, kadınların birincil derecede bakım vermeleri ve çocuk bakımını üstlenmeleri, erkeklerin ise politika, iş ve savaş gibi “kamuya ait” alanlarda etkin olmalarını yansıtır. Toplumsal cinsiyet sosyologlara göre başkalarıyla olan toplumsal etkileşimlerimizde toplumsal cinsiyeti oluşturmaktayız. Toplumsal cinsiyet farklılıklarının öğrenilmesi bebeğin doğumu ile başlayan ve biyolojik cinsiyetine uygun normların çocuklara empoze edilmesiyle devam eden bir süreçtir. Bu süreç, çocukların cinsiyetine yönelik oyuncakları, resimli kitapları ve medya araçlarının sürekli olarak kadın ve erkek arasındaki farklılıkları vurgulamasıyla içselleştirilir.

Zammuner (1987) çalışmasında İtalya’da ve Hollanda’da yedi ve on yaşlar arasındaki çocukların oyuncak tercihlerini incelemiştir. Bu çalışma sonucuna göre çocukların cinsiyetlerine uygun olduğu varsayılan ilgi bir dizi oyuncağa gösterilen ilgi çözümlenmiştir. Ayrıca ebeveynlere hangi oyuncakların kız ve erkekler için uygun olduğu da sorulmuştur. Ebeveynlerden ve çocuklara bu konuda gözle görülür bir aktarım bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ayrımına yönelik en genel göstergeler kadınlara yönelik yaptırım örnekleridir. Toplum tarafından oluşturulan cinsiyet ayrımının kadınlara biçtiği roller pasiflik, korunma, savunma, sakınmadır. Bu özellikler bireyleri doğumdan ölüme kadar kuşatır. Toplum tarafından oluşturulan kalıpyargılar erkek ve kadın olmaya yönelik toplum tarafından üretilen etik boyutu bulunmaktadır (Bayhan, 2013; Akt. Kuzu, 2021).

Heywood (2011), feminizm karşıtı en yaygın argüman toplumsal cinsiyet ayrımlarının “doğal” olduğudur. Erkek ve kadınlar, doğanın onlar için belirlediği sosyal rolleri üstlenmektedirler. Kadınların fiziksel ve anatomik yapısı nedeniyle toplum içinde evcil bir rol almaya uygun ve statü olarak ikincil bir konumda olmalarını gerektirmektedir. Kadınlar için biyoloji kaderdir. Kadınların sosyal konumu ile ilişkilendirilen biyoloji faktörü, kadının çocuk doğurabilme kapasitesidir.

Toplumsal cinsiyetin feministler tarafından ele alınması beraberinde gündelik yaşamdaki gizlenmiş iktidar ilişkilerini ortaya çıkarmıştır. Ailedeki uyumlu ilişkilerin ataerkil ideoloji tarafından şekillendiği gerçeği toplumsal cinsiyetin sorgulanmasına, kadının çalışma hayatında karşılaştığı eşitsiz uygulamalarında ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır (Ecevit, 2011).

Feminist teori toplumsal cinsiyeti “ataerkillik” ve “kültür” kavramlarıyla açıklamış, kadınların metalaştırılmasını cinsiyetine ve cinselliğine yüklediği anlamdan kaynakladığını savunmuş ve eleştirmiştir (Erbaş, 2018).

Feministler, aile içinde babanın üstünlüğünün yansıması olarak diğer kurumlarda da erkek egemenliğinin olduğunu, ataerkil ailenin yaşamın diğer alanlarında eğitimde, işte, siyasette erkek egemenliğini üretmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, ataerkillik hem aile hem de aile dışında “erkek yönetimi” anlamına gelen geniş bir kavramdır. Kate Millet, ataerkil hükümeti, kadın olan halkın yarısının erkek olan diğer yarısı tarafından yönetilen kurum olarak tanımlanırken ataerkilliğin iki ilkesine vurgu yapmaktadır. Erkekler kadınları yönetir, yaşlı erkeklerde genç erkekleri yönetir. Bu bağlamda ataerkillik, cinsiyet ve nesil baskısı özelliği taşıyan hiyerarşik bir topluluktur (Heywood, 2011).

Biyolojik cinsiyetten farklı olarak cinsiyet kimliğine yansıyan toplumsal cinsiyet, sadece cinsiyet farklılıklarını değil cinsler arası eşit olmayan güç ilişkilerini de kapsamaktadır. Günümüz kadın sorunlarının kökeninde toplumsal cinsiyet yer almaktadır (Haymana, Kolburan, 2019). Cinsiyet ve cinsiyet ilişkileri, cinsiyet farklılıklarından söz edildiğinde

kadın ve “kadın sorunları” aklımıza gelmektedir (Sancar, Acuner, Üstün, Bora, Romaniuc, 2006). Büyük kitlelerin, önyargı, gelenek, görenek ve geçerli ideoloji ile sınırlandırılan, ezilmişliğin doğal bir yazgı olduğunu kabul eden ve bunu sosyalizasyon aracılığıyla kendilerinden sonraki kuşaklara aktararak ezilmişliğin geleneksel önyargılarının devamlılığına bilinçsizce neden olmaktadır (Arat, 2017).

Feminizmin ikinci adı kadın sorunlarıdır ve bu akım çoğu zaman sanıldığı gibi üstünlük mücadelesi olmayıp eşitlik, saygı ve sevgi dolu ortak yaşam talebinin adıdır. Feminizm, geleneksel siyasal ideolojilerin cinsiyetçi tutumu, kadını ikincil konumda gören, kamusal yaşamdan dışlayan ve bunu büyük bir kadın çoğunluğunun içselleştirmesine karşı çıkan, kadınların konumlarını değiştirmeyi isteyen toplumsal bir akımdır (Arat, 2017).

Feminizm ve toplumsal cinsiyet üzerine yapılan (Harris, Melas, Rodacker, 1999) çalışmalarında feminist olan kadınların, cinsiyet rolleri konusunda geleneksel olan kadınlara göre daha fazla özgüven, atılganlık ve yüksek iç kontrol odağı deneyimlerinin olduğunu göstermiştir.

Feminizm hareketi ile birlikte artan kadın çalışmaları kadınların feminist gruplar içinde yer almalarını ve sosyal bir kimlik kazanmalarını feminist kimliğin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu araştırma kapsamında Downing ve Roush’un (1985) feminist kimlik gelişim modeli feminizm tarihsel gelişim sürecinden etkilenecek oluşturulmuştur.

Sosyal kimlik, bireylerin benlik kavramının bir sosyal gruba üyeliği hakkındaki bilgilerinden bu üyeliğin değeri ve duygusal öneminden meydana gelmektedir (Tajfel, 1982). Feminist kimlik kadınların toplum içinde karşılaştıkları dışlanmayı, ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında yer alan feminist hareketten doğan sosyal bir kimliktir. Bargad ve Hyde (1991) kadınlarda ortaya çıkan feminist kimliğin beş evresi bulunmaktadır. İlk evre **pasif kabul**, toplumda içinde kadınlara yönelik önyargının farkındalığının olmayıp inkâr edildiği evredir. İkinci evre **açığa vurma**, kriz ve çelişkinin yaşandığı, sorgulamanın olduğu zor bir süreçtir. Üçüncü evre **yayılma**, kadınların birliktelik kuracağı topluluklara katılma ve feminist ideolojinin benimsendiği evredir. Dördüncü evre **sentez**, toplumsal cinsiyet rollerinin aşıldığı, kadın olmanın olumlu yönlerinin farkına varıldığı evredir. Beşinci evre **aktif katılım**, sosyal değişim için harekete geçildiği ve yeni kimliğin anlamlı hale geldiği evredir (Downing, Roush, 1985). Feminist kimlik ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiye değinen farklı çalışmalar bulunmaktadır.

Araştırmanın diğer değişkenlerinden olan psikolojik iyi oluş, bireyin kendini mutlu ve tatmin olmuş hissetmesine önem veren, her bireyin yaşamını neyin anlamlı kıldığına kendisinin karar vermesidir. İnsanların yaşam doyumuna neyin katkı sağladığı ve yaşamı hakkında neler hissettikleridir. Bu nedenle insanlar yaşamlarından genel olarak mutlu ve memnunsalrısa, yaşamlarının bir amacı olduğuna inanıyorlarsa psikolojik iyi oluş düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir (Saunders, 2002).

Kadınların karşılaştıkları her türlü baskı, ayrımcılık, dışlanma ruh sağlığı üzerinde önemli etkilere neden olmaktadır. Sosyal bir kimlik olan feminist kimliğin kadınların psikolojik durumları üzerinde etkisini inceleyen sınırlı çalışmadan biri olan Volgy (1976) feminizm ve psikolojik iyi oluş arasında ilişkiyi inceleyen iki önemli çalışma yapmıştır. İlk çalışmada çalışan kadınlar ile ev kadınları arasındaki iyi oluşu incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre geleneksel olmayan kadınların, geleneksel kadınlara göre daha iddialı ve maskülen olduğunu, psikolojik olarak daha sağlıklı olabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Stake ve Rose (1994) yürüttükleri çalışmada kadın çalışmaları dersinin daha fazla feminist aktivizme zemin hazırladığını kadınların bir kadın çalışmaları dersi aldıktan sonra pozitif kişisel değişim hissinin arttığını ve kadınların daha yüksek düzeyde feminist olduğunu göstermektedir.

1.1.Problem Durumu

Bu araştırma kapsamında feminist kimliğin kadınlarda güçlendirici bir etki yaratacağı ve kadınların toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında bir ilişki olabileceği varsayılmaktadır. Ayrıca, feminizm ve feminist kimliğine karşı yanlış algıların değişmesine ve feminist terapide danışanların feminist kimlik geliştirme konusunda desteklenmesinin önem taşıdığı düşünülmektedir. Çalışmada feminist kimlik, psikolojik iyi oluş ve toplumsal cinsiyet algısı puanları arasında pozitif yönlü bir ilişki olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle üniversite okuyan kadın öğrencilerin feminist kimlik puanlarının, toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş düzeylerini ne derece etkilediği araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik, toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Ek olarak üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik aşamalarının (pasif kabul, açığa vurma, yayılma, sentez, aktif

katılım) demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve feminist kimlik aşamalarının toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş tarafından yordanıp yordanmadığı incelenecektir.

1.2.1. Alt Amaçlar

1. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanları yaş düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
2. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanlarının eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanlarının okunulan bölüme göre farklılaşmakta mıdır?
4. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanları yaşanan coğrafi bölgeye göre farklılaşmakta mıdır?
5. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanları annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanlarının babanın eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
7. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik pasif kabul puanlarının yaş düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
8. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik pasif kabul puanlarının bölüme göre farklılaşmakta mıdır?
9. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik pasif kabul puanlarının coğrafi bölgeye göre farklılaşmakta mıdır?
10. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik yayılma puanlarının yaş düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
11. Üniversiteli kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluşları feminist kimlik pasif kabul aşamasını anlamlı şekilde yordamakta mıdır?
12. Üniversiteli kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluşları feminist kimlik sentez aşamasını anlamlı şekilde yordamakta mıdır?

13. Üniversiteli kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluşları feminist kimlik aktif katılım aşamasını anlamlı şekilde yordamakta mıdır?

14. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik gelişimi, toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluşları arasında anlamlı ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Kadınların tarihsel süreç içerisinde toplum içinde konumlandırılışı, maruz kaldığı baskı, ayrımcılık ve dışlanma toplumların gelenek ve göreneklerinden, var olan ideolojiden kaynaklanmaktadır. Feminist hareket kadınların maruz kaldığı pek çok sorunla mücadele etmek için, cinslerin eşitliği ilkesine dayanan bir oluşumdur. Bu nedenle feminizmin tarihsel süreç içerisindeki seyrinin kavranması feminist kimliğin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Arat (2017) Grek toplumlarında kadının konumu kölelerle eş değerde görülmekte, hukuksal alanda bir konumları olmadığı için vatandaş olarak kabul edilmezlerdi. Hesiodos, bu durumu *“her erkeğin çocukları ve kadınları üzerinde yasa koyma yetkisi vardır”* sözleriyle açıklamaktadır. Atina sitelerinde, kadınların harem içinde tutulduklarını, eğitim almadıklarını ve ekonomik olarak Hammurabi’nin Babil’indeki kadınlardan daha aşağı bir statüde yer aldığını görmekteyiz. Isparta sitelerinde ise, kadınlarla erkeklerin eşit eğitim aldığını, sağlıklı ve güçlü bir savaşçı olarak Isparta’yı korumakla görevli olduklarını görmekteyiz. Ancak kadın ve erkeklerin aldığı eğitimin içeriğinde bilim, felsefe ve güzel sanatların hiçbirinin olmadığı sadece askeri bir eğitim olduğunu görülmektedir.

Roma’da kadınların Grek dünyasından farklı bir konumda yer almamaktadırlar. Romalı kadınlar vatandaşlık hakkına sahip değildirler. Kamu yaşamının erdemlerine kadınların sahip olamayacağı düşüncesi hakimdir. Canto, *“Babalarımız, kadınların kocaları, kardeşleri ve babalarının yetkisi altında bulunmalarını vasiyet ettiler. Kadınlar bizimle eşit düzeye geldiklerinde bizim üstümüz olacaklardır”* sözleriyle açıklamaktadır (Sevim, 2005).

Avrupa ve Amerika 18.yüzyılın sonundan 20.yüzyılın başına kadar nüfusun büyük çoğunluğunu siyasal haklardan yararlanamazken bu durumdan en çok etkilenen yine kadınlar olmuştur. Madam Roland, Rose Lacombe ve Olympe de Gouges gibi devrimci kadınlar 20 Ekim 1793’ te Paris Komünü’ de kadın hakları bildirgesini yayımlamalarının ardından meclis, tüm kadın kulüplerini kapatıp, kadınların genel toplantı alanlarına girmeleri yasaklanmıştır.

17. yüzyıl Fransız Devrimi, eşitlik, özgürlük ve kardeşlik kavramlarını ön plana çıkardı. Fransız kadınlarına tam olarak eşitlik, çalışma ve belirli konuma gelmelerine kısmen olanak sağlasa da kadınların en büyük kazancı güç ve örgütlenme ihtiyaçlarını fark etmeleri olmuştur. Marki de Condoret (1790) Kadınların Tam Yurttaşlığa Kabulü denemesinde “Ya insan ırkının hiçbir üyesi gerçek hakka sahip değildir ya da hepsi aynı haklara sahiptir. Din, renk, cinsiyet fark etmeksizin bir başkasının yerine oy kullanan kişi, kendi haklarını tehlikeye atar” sözleriyle ifade etmektedir. Ancak kısa bir süre sonra kadınların genel toplantı yerlerine girmesi yasaklandı ve kız çocuklarının sekiz yaşına kadar eğitim görmesi sonrasında eğitim görmemesine yönelik eğitim politikası uygulanmaya başlanmıştır (Arat, 2017).

Christina de Pisan 14. yüzyıl Fransa’da, Marry Astell 17. yüzyıl İngiltere’de, Marry Wollstonecraft 18.yüzyıl da kadın ve erkek arasındaki farkların doğadan kaynaklı olmadığını, kızların eğitim hakkının iade edilmesi koşulunda toplumca yasaklanan tüm rolleri üstlenebileceklerini savunmaktadır. Louise Labbé ve Marie de Gournay 16. yy.’da Fransa’da, 17. yy.’da Hollanda’da Anna Marie Van Schurman ve İngiltere’de (Newcastle Düşfesi) 18. yy.’da Fransız devrimden önce ve devrim sırasında orta sınıf halktan kadınların ve feministlerin aile içindeki konumu, ekonomik ve siyasal yönden dışlanmışlığın kabul edilmezliğini dile getirmişlerdir. 19.yüzyılda (Flora Tristian, Jeanne Deroin) kadının özgürleşmesinin tüm emekçilerin özgürleşmesiyle paralel olduğunu ve 20.yüzyıl’da pek çok ülkede kurulan Uluslararası Kadın Konseyi feministlerince, kadınların mücadelelerinin tüm toplum gereksinimlerini karşılayacak şekilde genişletilmesi gerektiğinin savunulması ön plana çıkmıştır (Sevim, 2005).

Süreç içerisinde kadın örgütlenmeleri 1871’de Danimarka’da, 1884’te Norveç ve Finlandiya’da, 1894’te İzlanda da kurulmuştur. Kadınlar için oy hakkı 1906’da Finlandiya’da, 1913’te Norveç’te ve 1919-1921’de İsveç’te kabul ediliyor. Feminist akımları süreç içerisinde farklı kategorilere ayrılarak gelişim göstermiştir (Arat, 2017). İkinci Dünya Savaşı’na kadar oluşan feminist akımlar aydınlanma düşüncesi etrafında şekillenmiş olup liberal feminizm, kültürel feminizm, Marksist feminizm ve radikal feminizm gibi kollara ayrılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası feminist akımlar varoluşçu feminizm, Psikanalitik feminizm gibi kollara ayrılmıştır (Kuzu, 2021).

Feminist hareket, tarihsel süreç boyunca kadınların yoksun bırakılan hakları için mücadeleden doğmuştur. Bu nedenle, kadınların birey olarak var olma savaşı Margaret

Fuller' inde ifade ettiği gibi, kadınların kurtuluşunun ancak kadınların eseri olacağı, bağımsız bir kimlik kazanmak istiyorsa kadınların savaşmaları gerektiğidir. Bu nedenle feminizm ve feminist hareket sosyal bir oluşumdur. Bireylerin bir gruba aidiyetleri sosyal kimlik ve genel kimlik oluşumu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Tajfel'e (1981) göre sosyal kimlik, belirli bir sosyal kategoriye, sınıfa veya gruba aidiyet duygusunun bireyin kendisine yönelik geliştirdiği kavrayıştır. Bu nedenle bu çalışmada kadınların kimlik gelişimi üzerinde önemli olan feminist kimlik üzerinde durulmaktadır.

Feminizm ve feminist kimlik, kadınların kendini var etme, potansiyelini keşfetme ve insan olarak toplumda var oluş alanıdır. Yapılan birçok araştırma feminizm ve feminist kimliğin olumlu yansımalarına değinmektedir. Erchull, Liss, Wilson, Bateman, Peterson ve Sanchez (2009), Downing ve Roush'ın feminist kimlik gelişim modelinin günümüz geç kadınları için uygun olup olmadığını incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, geç feministler açığa vurma yüksek puan alırken, yaşlı feministlerin aktif katılım puanlarının yüksek olduğuna ulaşılmıştır. Feminist kimliğin öznel iyi oluş ile pozitif ilişkili olduğu (Yokushko, 2007), kadın çalışmaları dersi alan kadınların zgven, iç kontrol ve atılganlık puanlarının yüksek olduğu (Stake, Rose, 1994), kolektif bir cinsiyet grubuna üyeliğinin benlik saygısını etkilediği (Carpenter, Johnson, 2001) bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde feminizm ve feminist kimlik üzerine yapılan çalışmalarda görüldüğü üzere kadınların var oluş ve ruh sağlığı üzerinde olumlu etkilerinin olduğu görülmektedir. Bu çalışmada feminist kimliğin, toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki incelenecektir. Literatür incelemesi sonucu feminist kimlik üzerine yapılan araştırmaların sınırlı olduğu, feminist kimlik ve toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle bu çalışmanın literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Feminizm ve feminist kimliğin kadınların psikolojik iyi oluşlarına katkı sunacağı, toplumsal cinsiyet algıları üzerinde olumlu etki sunacağı düşünülmektedir.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Kadınların feminist kimlik gelişimine ilişkin veriler, Birleşik Feminist Kimlik leği' nin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.
2. Kadınların toplumsal cinsiyete yönelik algıları ile ilgili elde edilen veriler Toplumsal Cinsiyet Alđı leği' nin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.

3. Kadınların psikolojik iyi oluş düzeylerine ilişkin elde edilen veriler, Psikolojik İyi Oluş Ölçeği 'nin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Sayıtları

Araştırmaya katılan 422 kadın katılımcının, “Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği”, “Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği”, “Psikolojik İyi Oluş Ölçeği” ve Demografik Bilgi Formunda yer alan soruları samimi ve içtenlikle cevapladıkları ve ölçme araçlarının ölçmek istenen nitelikleri tam olarak ölçtüğü varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Feminist Kimlik: Downing ve Roush’ ın modeli, kadınların pozitif feminist kimliğe sahip olmaları ataerkil sistemin sorgulanmasına, kendine yapılan ayrımcılığın farkına varmasına ve pasif konumdan aktif konuma geçmesini sağlayan süreçtir.

Toplumsal Cinsiyet Algısı: Kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyetinin farklılığından öte, toplum tarafından cinsiyetlere yüklenen “kadınlık” ve “erkeklik” nitelikleri ve nasıl davranılması gerektiğine ilişkin kavramdır.

Psikolojik İyi Oluş: Bireylerin var olan sorunlarla mücadele edebilmesi, gücünü ve potansiyelini kullanabilmesi, yaşamını anlamlı kılabilmesi ve bağımsız hareket edebilmesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Feminizm ve Feminist Teori

Feminizm kavramı köken olarak yeni bir kavram olsa da feminist düşüncelerin Yunan ve Çin Medeniyetlerinde olduğu görülmektedir. Christine de Pisan tarafından yazılan ve İtalya’da yayınlanan (Hanımefendiler Şehrinin Kitabı, 1405) siyasi etki ve eğitim hakları gibi konulara vurgu yapan feminist düşüncenin birçok fikrine değinmiştir (Heywood, 2011).

Feminizm, durumsal olarak tarihsel ve güncel birçok akım için üst bir kavramdır. Tarihsel açıdan ortaya çıkışında farklı anlatımlar olduğu için tek bir çıkış noktasından söz edilemez. Latince “femina” dişi, kadın kelimesinden türediği tahmin edilmektedir. Feminizmin eril olmadığı aşıkardır. Ancak kadınlardan homojen bir grup olarak da bahsetmek mümkün değildir (Notz, 2018). Feminizm yaklaşımı, kadınların cinsiyetlerinden kaynaklı karşılaştıkları zorlukları, baskı ve sindirilmişlikle ilişkisini inceleyen sınıf, ırk, ulus, din, dil vb. alanlarda kadınların yaşadığı problemleri ele alan bir disiplindir. Feminizm kavramı ilk olarak 18. yy İngiltere’ sinde ortaya çıkmış Mary Wollstonecraft (1792) de “A Vindication of the Rights of Women” adlı eseriyle birlikte akademik alana girmiştir (Sevim, 2005).

Andree Michel’e göre, feminizm “*kadınların toplum içindeki rol ve haklarını genişletmeyi öngören bir öğreti*” dir.

Feminizm, cinslerin eşitliği kuramına dayanan ve temelde kadınlar için eşit haklar isteyen toplumda var olan kadın erkek iktidar ilişkisini değiştirmeyi amaçlayan siyasal bir akımdır. Bu akım içerisinde, medeniyet tarihi boyunca ikincil konuma mahkûm edilmiş, demografik olarak insanlığın yarısını oluşturan kadınların bu durumundan kurtuluş hareketinin öğretisidir. Feminizmin merkezinde kadın ve erkek arasındaki toplumsal farklılık vardır. Bu farklılığın ne olduğu, nedenleri, sonuçları üzerinde durulur. Bu farklılığın kaynağında

şüphesiz geleneksel siyasi ideoloji tarafından yaratılmakta, pekiştirilmekte ve sürekliliği için yeniden üretilmektedir (Arat, 2017).

Bell Hooks' un "Feminism is for Everybody" adlı eserinde, feminizmi cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü, baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir hareket olarak tanımlar. Bu tanım sorunun pratikte, cinsiyetçi düşünce ve eylemin tüm yaratılarında olan, cinsiyetçilik yapan bireyin kadın, erkek, çocuk ya da yetişkin olmasının bir fark yaratmayacağına vurgu yapar. Cinsiyetçiliğin anlamadan feminizmin tam olarak anlaşılmayacağına, ataerkil medya sayesinde feminizmin erkek karşıtlığı olarak yansıtılan yanlış algısına değinen Hooks, feminizm kendisini toplumsal cinsiyet eşitliğine adanmış kadınların hareketi olarak tanımlar. Kadınların hakları; Eşit işe eşit ücret, kadın ve erkeğin ev işlerinde eşit derecede sorumluluk alması, kadının özgürleşmesinin, kürtaj yaptırabilme hakkının, tecavüz ve ev içi şiddete karşı çıkabilmesinin, lezbiyen olabilme gibi.

Feminizm; kadınların kurtuluş, özgürlük, eşitlik mücadelesi, kadınlarında haklara sahip olması için yürüttükleri mücadelelerdir. Kadınların bastırılmalarının başat nedeni "cinselliğin, üreme özelliğinin tek bir ataerkil kurum tarafından ya da tek bir erkek tarafından kullanılması" şeklinde algılanmaktadır. Kadınların yaşamını etkileyen kapitalist-ataerkil güdümlü ekonomi, kültür, toplum ve ataerkil toplum ilişkilerini odak noktasına alan feminizm değişim için eylem stratejilerini yaratmaya çalışır (Notz, 2018).

Eril iktidar, sadece siyasi ve ekonomik alanda değil aynı zamanda aile kurumu ve cinsel ilişkileri de yönetmekteydi. Bu nedenle tarihsel süreç içerisinde insan doğasına, toplumsal cinsiyet potansiyeline karşı utanç verici önyargılar meydana geldi. Mantık, hukuk, dil gibi alanlarında erkek egemenliğinde olması eril değerleri güçlendirmekteydi. Eril egemenliğin kapsamı aynı zamanda bilginin oluşturulmasında, üremede, kendimizi algılayış biçiminde, toplumsal ve siyasi alanda her şeyi kuşatarak kadınları ikincil konuma yerleştirmiştir. Bu bağlamda feminizmin temel hedefi kadınların ikincil konumunu düzeltmektir (Arat, 2017).

Farklı feminist yaklaşımlar, kadın sorunlarının farklı boyutlarını ele alarak buna ilişkin çözümlerini sunarlar ve bu yüzden birbirlerinden ayrıştığı noktalar bulunmaktadır. Ancak, cinsiyetler arası eşitsizliğin toplumsal boyutlarını ele alan feminizm kadınların sahip olduğu kadın kimliğinin yanı sıra farklı kimliklere sahip olduğunu ve farklı sorunlarla mücadele ettiğini bu nedenle farklı çözüm yollarına ihtiyaç olduğu düşüncesiyle hareket etmektedir (Walters, 2005).

Feminizm kuramında, feminizmin çıkar ve amaçlarını içeren siyasi olarak temsil edilmesi amaçlanan ve özne konumunda olan, kadınlar kategorisi üzerinden bir kimlik bulunduğu varsayımı bulunmaktadır. Kadınların tümüyle ya da yeterince temsil edilen bir dilin geliştirilmesi, siyasi olarak kadınların görünürlüğü için gereklidir. Feminizm için temel şart, kültürlerarası bir kimlikte bulunması gerektiği yönündeki siyasi varsayım kadınların ezilmesinin, ataerkil ya da erkek egemenliğinin evrensellik içinde ayırt edilebilecek görünüştedir (Butler, 2017). Butler (Cinsiyetin Huzursuzluğu, 1991) adlı eserinde, “kadınlığı” kategorilere ayıran feminizmi de karşı çıkmıştır. Onun teorisi, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının çok ötesindeydi. Fiziksel cinsiyetin söylemle yaratıldığını, insanların “kadın” ve “erkek” olarak sınıflandırılarak biyolojik temeli iktidar ve güç kazanabilmek için söylemler üzerine inşa edildiğini savunur. Kadın ve erkek kategorilerini düşünmek dahi cinsiyetçi bir baskıya neden olmaktaydı ve bu anlayış tartışılmalıydı. Butler teorisini Michael Foucault’un cinsellik ve iktidar uyumuna temellendirerek, “kadın” kategorisinde sadece kadının bedenini kastetmediği “erkek” kategorisinin de sadece erkek olmadığını düşünce biçiminde yaratılacak değişiklikle mümkün olacağını savundu (Notz, 2018).

Birçok feminist kuram, kadını kurban ya da obje olarak görmez, tam tersine kadınları eyleme geçen aktif bir birey olduklarını vurgular. Feminizm, teorik ve bilimsel açıdan kadın hareketinin, kadın cinsiyeti üzerinde var olan ayrımcılığa karşı bilimsel ve pratik bilgi engelinin üstesinden gelme hareketi olarak tanımlamak mümkündür. Toplumsal hareketi temsil eden feminizm, kadınların hayat koşullarında düzelme ve iyileşme olmasını amaçlayan politik ve pratik boyutta önlemler organize eden, kampanya, eylemlerle eşitsizliğin ortadan kaldırılması için müttefik kazanmaya çalışan toplumsal harekettir (Notz, 2018).

Kadınların oy hakkı ve siyasal eşitlikten mahkûm bırakılmasına ilişkin felsefi savlar ve siyasi ideolojiler çelişki ve tutarsızlık yansıtmaktaydı. Adam Smith, Hegel, Kant, Nietzsche gibi düşünürlerin kadınlara ilişkin ortak görüşlere sahip olması şaşırtıcıdır. Kadınların biyolojik yapıları gereği “*uysal, boyun eğici, duygusal*” oldukları ve siyasal statüden uzak durmaları gerektiği sadece ev içi alanla ilgilenip vatandaş statüsünden yoksun olan kadınlardan geleceğin vatandaşlarını yetiştirmesi gerektiğini dile getirmekteydiler (Arat, 2017).

Adam Smith ise, “kadınların cesaretleri ve kendilerini yönetme yeteneğinden yoksun olmalarından dolayı, kamusal alanın gerekli erdemlerine sahip değildirler”.

Hegel ise bizleri şu sözleriyle uyarır: “kadınlar yönetime geçtiğinde devlet tehlikeye girecektir, çünkü kadınların eylemlerini keyfi eğilim ve kanılarla düzenlenmektedir. Erkeğin yaşam alanı “bilgi, devlet, dış dünyadaki uğraşlar iken” kadınların yaşam alanı “aile yaşamı ve bunun uzantısından meydana gelen uğraşlardır.”

Kant’ a göre, “*kadın saltanat sürmeli, erkek yönetmelidir. Çünkü eğilim saltanat sürer, akıl ise yönetir.*” Kant aynı zamanda soyluluk unvanının erkeklerden eşlerine doğru aktarabilirken, kadından eşine aktarımının mümkün olmadığını belirtir.

Nietzsche’ye göre kadınların özel alanda kalmaları gerektiği, düşüncelerinin ve tutumlarının tekel olduğu ve kamusal alanın evrensel yanıtlar gerektirdiğini “*kadınlar, yalnızca aşk ve nefretle ilgilenirler*” önermesinden anlamaktayız.

John Stuart Mill ise, ev köleliğinin merkezine ‘evi’ koyar. En uzun baskı yönetimine maruz kalan kalan kadınların evlilik kurumuna zorla veya ticari amaçla katılan köleden farklı bir konumda yer almadığını savunur. İngiliz yasasından örnek veren Miller, karının kocasını öldürmesinin cezasını devlete ihanet olarak görüldüğünü ve cezasının yakılarak idam edilmek olduğuna değinir. Yasalar karşısında erkeğin hükümdar statüyle kadına ve çocuğuna sahip olma hakkının olduğunu kadının evi terk etmesi durumunda kocasının zorla eve getirebileceğini, kocasını terk etmesini durumunda ev eşyalarında hakkının bulunmayacağını söylemektedir (Millet, 1987).

Dünyada ve ülkemizde feminizm sözcüğü cinsiyet fark etmeksizin insanlarda olumsuz olarak algılanmaktadır. Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları ve Araştırma Merkezi (2019) tarafından yürütülen “Türkiye’ de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması” adlı çalışmada erkek ve kadın katılımcıların feminizme ve feminist bireylere karşı olumsuz bir tutum içinde olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışmada erkek katılımcılar kadınlara oranla feminizm, kadın üstünlüğü savunan bir hareket şeklinde bir algı içerisinde olduğu görülmüştür. Dahası, feminizmi ‘erkeklerden nefret etmek’ şeklinde yorumlayan ve erkeklerin feminist olamayacağına yönelik fikirlerin fazla olduğu göze çarpmaktadır.

2.2. Feminizm Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Feminist teorinin bazı gruplar tarafından farklı bakış açısıyla yorumlanması feminizm tarihsel süreç içerisindeki gelişiminde de farklı yorumlamalara neden olmuştur. Feminist hareketin ortaya çıkışında özellikle önemli rol oynayan toplumsal koşullar etkili olmuştur. Feodalitenin çöküşü ve burjuvazinin ortaya çıkması yeni bir dünya görüşünün biçimlenmesine zemin oluşturmuştur (Büyükgürses, 2019). Feminizm özel koşullar altında ortaya çıkan tarihsel bir olgudur. Bu koşulları en iyi yansıtan örnek 17.yy. İngiltere’i sidir. Juliet Mitchell’a göre “gerçek anlamıyla feminizm, orta sınıf kadınlara hitap eden, onlar adına konuşan bir düşüncedir.”

17.yy. düşünürleri, kadının düşünsel yetkinlik açısından erkeklerden farkı olmadığını ve uygun eğitim alabildiğinde bu yetkinliğini ortaya çıkarabileceğini savunmuşlardır. Bu nedenle feminizm, bilinçli bir protesto ve devrimci gelenekten doğan eşitlik anlayışını hedefiyle şekillenmiştir. 17.yy. İngiltere’inde toplumdan dışlanan kadınlar bir dizi talepte bulunmuşlardır.

Bu dönem feministler, (1) kadınların erkeklerden farklı olduğu görüşüne karşı çıkarak onların toplumsal açıdan belirli özelliklere sahip grup olarak tanımlamışlar, (2) erkeklere karşı bakış açısı kadınları ezen diğer grup olarak onların toplumsal iktidarına karşı çıkmışlardır, (3) erkeklerin ayrıcalıklı dünyasında yer alarak kadınlardan bir şeyler öğrenmelerini istemişlerdir. Bu dönem feministlerine göre, kadınların ezilmesinin temel sebepleri erkek zorbalığı ve “geleneğin tiranlığı”dır. Onlar erkek ve kadın eşitliği, “zincirlerden kurtarmak” düşüncesiyle içinde bulundukları toplumun evrensel bir dille sınıf farkı gözetmeksizin özgürlük ve insanlık kavramlarını dile getirmişlerdir. Mitchell’a göre, “*bu kadınlar, erkeklerin dünyasına girebilmeyi, erkeklerin kadınlar üzerindeki toplumsal baskılarına son verilmesini ve cinsler arasında eşitliğin sağlanmasını isterlerken gerçekten birer devrimciydiler.*” (Arat, 2017).

Burjuvazinin getirdiği eşitlik, kardeşlik, özgürlük kavramları Fransız devrimi (1789) ile toplumun her kesimini etkilemiş ve toplumda yeni bir hareketliliğe neden olmuştur. Fransız devrimi kadınların özel ve kamu alanındaki yerini sorgulamasına zemin oluşturmuş ve eşitlik, hak arayış mücadelesini başlatmıştır. Fransız devrimi ile birlikte kadınlar sosyal yaşamda var olan toplumsal, siyasal ve ekonomik alandaki eşitsizlikleri reddetmişlerdir. Eşitsizliği sorgulama cesareti göstermişler ve mücadele vermişlerdir (Büyükgürses, 2019).

Feminist hareketin şekillenmesinde ikinci önemli olay ise 19. Yüzyılda İngiltere de ortaya çıkan Sanayi Devrimidir. Sanayi devrimi ile birlikte kadınlar tarımsal üretimdeki ekip-biçme, evdeki ücretsiz işçi rolünden çıkarak büyük ölçekli fabrikalardan, kamu ve hizmet sektörüne hızlı bir geçiş yaşamıştır (Yılmaz, Bozkurt, İzci, 2008). Sanayi devrimi ile ihtiyaç duyulan işgücü kadınlar tarafından ucuz işgücü olarak karşılanmıştır. Kadınların hak arama mücadelesi bu dönemde gelişerek farklı toplum kesimlerine ulaşmıştır.

Sanayi devrimi, kamusal ve özel alanların birbirinden ayrışmasını derinleştirerek kadınların kamusal alandan mahrum tutularak özel alana yönlendirme fikrinin artmasına neden oldu. Fabrikaların makineleşmesiyle birlikte küçük ev sanayisinin çökmesi kamusal ve özel alan farkını daha da belirginleştirdi. Kadının mülkiyet halkının olmayışı, kocasının himayesinde olması gerektiği, liberal erkek kuramcılarının ortak düşüncesi idi. John Locke (Second Treaties of Government, 1690) adlı eserinde;

Doğa durumunda herkesin uymaya mecbur olduğu ve onu yönetecek doğa yasası vardır; akıl, ki burada yasadır, insanlığa tamamen eşit ve bağımsız olmanın, başkalarının hayatlarına, sağlık, özgürlük ya da mallarına zarar vermek anlamına geldiğini öğretir. İnsanın doğal özgürlüğü, dünya üzerindeki herhangi bir üstün gücün kontrolü, yasa yapanın otoritesi ya da iradesi altına alınamaz. Sadece doğanın yasasına itaat eder (Locke, 1823).

Locke' un insan ifadesi genel anlamının dışında yani kadın ve erkeği kapsayan şekilde kullanılmamıştır. İnsan ifadesi metnin tamamı incelendiğinde kadınlar ve çocuklar üzerindeki hakimiyetin temsilcisi tek ve özel tür olan erkek için kullanılmıştır (Donovan, 2021).

Aydınlanma görüşüyle, cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm insanları kapsayan doğal haklar kuramının ortaya çıkmasına yol açtı. Amerika Bağımsızlık Bildirisi (1776) ve Fransa İnsan Hakları Bildirisi (1789) 'nden sonra, erkek ve kadınların eşit haklara sahip olma görüşü doğal haklar kuramını geliştiren erkekler tarafından kadınların bu doktrine dahil edilmemesiyle sonuçlandı. Bu doğal hakların sahibi ailenin efendisi olan mülk sahibi erkeklerdir önermesi 20.yy. kadar Amerikan hukukunda yer almıştır. Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi, kadınların 14.madde ile korunduğu ama bunun (genellikle aile içindeki rolü) nedeniyle kadının bir kişi olarak doğal haklarını kullanmasının olası olmadığı durumların olabileceği gerekçesiyle kadınların haklarının korunmasını özellikle reddeder. Doğal haklar feminist geleneğinden gelen kuramcılar, kadınlarında bir vatandaş

olduğunu erkeklerle aynı haklara sahip birer “insan” olduklarını savunurlar. Temel haklar doktrini kadınları uyarlayan en erken girişim, Elisabeth Candy Stanton tarafından yazılan 1848 tarihli Seneca Falls, New York yayımlanan Declaration of Sentiment (Duygular Bildirgesi) dir (Donovan, 2021).

Feminist ideolojinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini incelediğimizde feminist hareket, kadınların sadece cinsiyetlerinden dolayı karşılaştıkları; baskıyı, zorluğu ve sindirilmişliğine din, ırk, sınıf gibi unsurlarla ilişkisini ele alan bir disiplin olarak görülmektedir. Arat (1991)’a göre feminizm, “kadın ve erkek eşitliği kuramına dayanan ve kadınlara eşit haklar isteyen bir akımdır”. Başka bir yazara göre de feminizm “kadınların birer insan olarak tüm haklarını talep etmesidir!” dir (Watkins, 1996).

1960-1980 arasında dönem, kamusal alandan dışlanan, soyutlanan kadınların ortaya çıkarılması ve hukuk üzerindeki eril hakimiyetinin ortadan kaldırılmaya çalışıldığı dönem olmuştur. Bu süreç zarfında eğitim alanında, istihdam ve siyaset gibi konularda eşitlik anlayışı ve arayışı belirli hedef gelmiştir. Bu dönem feministleri kadın ve erkek eşitliği konusunda önemli ilerleme kazandılar. Ancak kadınların ayrımcılığa maruz kaldığı gerçeğini değiştirmede (Arat, 2017).

1970’ lerin sonu 1980’ lerin başında mücadelelerini sürdüren feministler, kadınların maruz kaldığı eşitsizliğin kaynağı ve sürekliliğini sağlayan hukuk ve toplumsal alana değindiler. Erkek ve kadınları etkileyen ataerkil zihniyeti eleştirdiler. Erkeklerle eşit seviyede ve yetenekte olan kadınların yapılan tüm çalışma ve reformlara rağmen *ikincil (aşağı cins)* konumunda neden kaldıkları sorusuna ilişkin cevabın hukuk ve yasal düzenin eril özelliklerde oluşturulmasında buldular. Toplumsal cinsiyet kavramına odaklanan bu dönem feministler, cinsiyet rollerinin doğal değil öğretilmiş olduğunu vurguladılar. Doğumla birlikte gelen *cinsiyet* (seks) ve doğumdan sonra toplum ve aile tarafından empoze edilen *toplumsal cinsiyet* (gender) kavramlarını birbirinden ayırdılar ve aile kurumunu sert bir şekilde eleştirdiler. Ayrıca özel alanla sınırlandırılan kadınların en büyük ezilme ve sömürülmeye maruz kaldığını vurguladılar. Bu dönemin anahtar savı “*kişisel olan siyasaldır*” ifadesi oldu. Bu dönem feministleri *kadın olmak* ortak paydasından yola çıkarak; toplumsal cinsiyet algısının bireyler üzerindeki farklı etkisini tartışmak, bireylerin kendisini tanımasını sağlamak amacıyla “bilinç yükseltme” uygulamaları başlattılar (Arat, 2017).

Bilinç yükseltme, erkek hegemonyasının ve cinsiyetçi tavrın günlük yaşama nasıl yansıdığını, ataerkil sisteminin nasıl yürütüldüğünü öğrenmek ve bunların kadınları mağdur edip, sömürdüğüne olan farkındalığı artırmaktır (Hooks, 2016).

Feminizm veya feminist teorinin sabit bir tanımlaması yapılmadığı için feminizm tarihsel arka planında geçirdiği tarihsel süreç içerisinde farklı bakış açıları ortaya konmuştur. Bu farklı bakış açıları feminizmin tarihsel gelişiminde farklı yansımalarla karşımıza çıkmaktadır (Taş, 2016). Kadınların toplum içindeki rollerini iyileştirmeyi, kadınların karşılaştığı sorunların önlenmesi için mücadele veren bir konumda olsa da dönemin koşullarına göre şekillenen ve mücadele veren gruplar heterojen olduğundan farklı feminizm yaklaşımları ortaya çıkmıştır (İlter, 2014).

Birinci dalga feminizm veya Aydınlanmacı Feminizm 19.yüzyılın sonları ve 20.yüzyılın ilk yarısında Wollstonecraft'ın "Vindication of the Rights of Women" adlı eseri ile temellenen ve dünyanın farklı yerlerindeki kadınların bir araya gelerek; erkeklerle eşit haklara sahip olma mülkiyet hakkı, oy kullanma hakkı, velayet hakkı gibi hak taleplerinde bulunmuşlardır. Ancak dünya üzerindeki farklı toplumların ihtiyaçlarının farklılık göstermesi nedeniyle feminizmin tek bir çıkış noktasından söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle kadınların kamusal ve özel alandaki mevcut yerlerinin iyileştirilmesini feminist hareketler farklı toplumlarda zamansal anlamda değişiklik göstermektedir (Sekiz, 2019). Örneğin, ABD' de kadın hakları mücadelesinin köleliğe karşı savaşımı birlikte ilerlediğini söylemek mümkündür. Bu mücadele içinde yer alan Amerikalı feminist kadınlar, toplumsal düzenin ileri bir seviyeye ulaşması için akılcı (rasyonalist) yönteminin gerekli olduğunu öne sürerler. Frances Wright, Margaret Fuller, Harriet Martineau gibi önemli feminist düşünürler, eserlerinde yozlaşmanın ve bilgisizlikle mücadelenin kesin yolunun eğitimden geçtiğini vurgulayarak "özgür araştırma" vasıtasıyla hakikate ulaşılabilirliğini dile getirmektedirler. Margaret Fuller kadınların bağımsız bir kimliğe sahip olmaları için kadınların mücadele etmeleri gerektiğini öne sürmektedir. Fuller'e göre, "*kadının erkeğe boyun eğişinin aşırı boyutlar kazanması, aşkı kurutmuş, evliliği köreltmış ve cinsleri kendi gözlerinde erişmeleri gereken düzeye ulaşmaktan alıkoymuştu.*" (Arat, 2017).

İngiltere'de kadınların o mücadelesi 17. ve 18. yüzyılda feodalitenin sona ermesinin ardından kapitalist sistemin ortaya çıkmasıyla birlikte orta sınıfa mensup kadınların eşitlik ideali ve istemi üzerinden şekillenmiştir. Fransa ise, kadınların eşit vatandaşlık hakkını 1944'te İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinden 155 yıl sonra kabul etmiştir (Sekiz, 2019). Almanya kadın haklarını savunan ilk feminist kadın 1848'te Luise Otto'yu görmekteyiz. Büyük bir mücadele veren kadınlar 1918

Alman yenilgisinin ardından sosyalistlerin ve liberallerin çabasıyla Weimar Cumhuriyeti’den oy hakkı kazanıp siyasal alana dahil olabilmışlerdir (Arat, 2017).

İkinci Dalga Feminizm döneminde 1960’lı yıllarda Batı dünyasında yaşanan gelişmeler kadınları doğrudan etkilemiştir. “Kişisel olan politiktir” sloganı ile kadınların özel ve kamusal alanda cinsiyete dayalı iş bölümünde değişim talebinde bulunmaktaydılar. Güvenli doğum için artan teknolojik yenilikler, ilaç ve tekniklere kadınlar ulaşma zorluk yaşamaktaydı. Ayrıca, kadınların erkeklere karşı muhalefette birbirlerini desteklemekteydiler ve bu durum kız kardeşlik kavramını ortaya çıkardı. Eşitlik yasaları ile güvence altına alınmış olmasına rağmen, yaşamsal alandaki pratiklerde bunun uygulanması ataerkil sistem tarafından engellenmekteydi (Taş, 2016; Berktaş, 2011).

1990’ların başına gelindiğinde feminizm tüm batılı ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerde etkisini göstermekteydi ve ikinci dalga feminizmin pratikteki yansımalarına ve algısal yanlışlıklarına tepkisel olarak ortaya çıkmıştı. İkinci dalga feminizmin sadece üst orta sınıf beyaz kadınlara indirgenen bakış açısına tepki gösterilmiştir. İkinci dalga feminizmin tek tip kadınlık algısını evrenselleştirmesinin yanlış olduğu, kadın sorunlarının sadece beyaz kadınların sorunu olmayıp, kadın sorunlarının evrensel boyutta bireysel olarak ilgilenilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Üçüncü dalga feministler, kadına şiddet, cinsellik, kadının güçlendirilmesi, kadınları engelleyen ve baskı altına alan konularla ilişkili mikro politikalarla ilgilenmişlerdir. Bu algının değiştirilmesi ve toplumsal dönüşümün gerçekleştirilmesi için bilinçlenme uygulamaları ile geniş tabana yayılan eğitim anlayışını desteklemektedirler (Türkoğlu, 2015). Feminizmle ilgili konuların başında, kültür, kimlik, etnik, cinsel yönelim, sınıf ayrımı, ırk gibi konular yer almaktadır. Üçüncü dalga feminizm, farklılık konularına değinerek bunların dile getirilmesini ve her kadının farklı sorunla mücadele etmekte olduğunu, bu sorunların ortak kaynağını belirleyerek siyaset yapmak gerektiğine inanmaktaydılar. Ayrıca kadın bakış açısını savaş, ekonomik kalkınma, çevre sorunları, sosyal eşitlik gibi konulara da getirmeye çalışmışlardır (Taş, 2016).

2.2.1. Feminist Yaklaşımlar

2.2.1.1. Liberal Feminist Teori

Liberal feminizm tarihsel süreç içerisinde en erken gelişen ve 19.yüzyıl aydınlanma hareketi ile şekillenen feminizm yaklaşımıdır (Giddens, 2008; Dikici, 2016). Liberal feminizm özünü bireycilik oluşturur. Bu anlayışta bireyler, din, cinsiyet ve ırk ayrımı gözetmeksizin yasa önünde eşit siyasi ve medeni haklara sahiptirler (Heywood, 2011; Atan, 2015).

Liberalizm insana ve bireye önem veren eşitlik ilkesi birinci dalga feminizm hareketinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Liberal feminizm 18.yüzyıl Aydınlanma felsefesinden etkilenmiş olmasına rağmen Aydınlanma felsefesinin evrensel ve rasyonalist vurgusunu eleştirmişlerdir (Altınbaş, 2006). Bu dönemin paradigması, evrenin akılcı ve basit kurallara işlediğidir. Akla ve matematik kurallarına uymayan her şey ikincil ve yetersiz olarak kabul edilmektedir. ‘Mekanik olan’ erkeklerle özdeşleştirilirken, kadın yetersiz ve ikincil olandır. Burada akıl (erkek) üstün görülmüş ve akıldan noksan olanlara (kadınlara) akıl götürme işlevine sahiptir.

Liberal feminizm yaklaşımının savunucularından olan Mary Wollstonecraft “Kadın Haklarının Savunusu” (Vindication of the Rights of Women) adlı eserinde çeşitli taleplerde bulunarak “kadınlarında yaratıcısının Tanrı olduğunu, kadınların ahlaksal ve zihinsel yeteneklerini geliştirmelerine izin verilmesi gerektiğini savunmuştur. Mary Wollstonecraft ‘ın talepleri arasında, dönemin temel hakları olan oy kullanma, eğitimde fırsat eşitliği, mülkiyet haklarına kadınlarında sahip olması gerektiği yer almaktadır.

Temel haklar doktrinini kadınlar için uyarlayan Elisabeth Cady Stanton ise, New York’ta yayınladığı ‘Declaration of Sentiments (Duygusal Bildirisi)’de erkek ve kadınların eşit haklara sahip olduğu, yaratıcı tarafından erkek ve kadınlara özgürlük, yaşam hakkı, yönetsel hakların verildiğini ve bu hakların sorgulanamaz olduğuna yer vermiştir. Kadınların birer ‘insan’ ve yurttaş olarak erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğu vurgulanmış, ev hayatının eleştirisi yapılarak kadının ev hayatı dışında da hareket özgürlüğünün olması gerekliliği savunulmuştur (Donovan, 2021).

Liberal feminizm temelini kamusal hayattaki kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği gidererek kamusal hayata eğitim hakkı, seçme hakkı ve kariyer yapma hakkını yerleştirmek bulunmaktadır (Heywood, 2011). Eşit işe eşit ücret prensibi ek olarak, talep edilen eşitlik üç alanda toplamak mümkündür. Bu eşitlik **çalışma hayatını, sosyal hayatı ve aile yaşamı** kapsamaktadır. Bu eşitliği sağlayabilmek, kadının kamusal alana dahil edilmesidir. Böylece kadın yaşamına yön vererek geleceğini şekillendirecek, erkek egemenliğinden kurtulacaktır (Dikici, 2016). Liberal feministler iş alanlarında, eğitim sektöründe ve medya alanında kadınların maruz kaldığı cinsiyetçilik ve ayrımcılıkla mücadele vermişlerdir. Bu mücadele yasal zeminde kadınlar için fırsat eşitliği yaratmak, haklarını korumak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda kadınların ev içinden iş yaşamına geçerek fırsat

eşitliğinden yararlanması sağlamak, siyasal düzlemde oy kullanma hakkına sahip olmak, kadın ve erkek farkı gözetmeksizin aynı haklara sahip olması gerekliliğini savunmuşlardır.

Liberal feministler diğer köktenci feministlerden ayrı olarak kadınların sindirilmişliğine neden olan eşitsizliği ortadan kaldırmak için farklı yöntem ve hedefler kullanmışlardır. Sosyalist ve Radikal feministler, kadının ezilmişliğini daha geniş çapta var olan yapının ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacağını savunurken, liberal feministler cinslerin maruz kaldığı eşitsizliğe neden olan birden çok faktörün etki ettiğine düşünerek mevcut yapının içinden gerçekleştirilecek kademeli bir reformla çözüme ulaşılabileceğini savunmuşlardır (İlter, 2014).

2.2.1.2. Radikal Feminist Teori

Radikal feminist kuram, 1960'ların sonunda ve 1970'lerin başında, bir grup eski “eylemci kadın” tarafından New York ve Boston’ da gerçekleştirildi. Bu eylemci kadınlar, 1960'larda medeni haklar ve savaş karşıtı kampanyalar için eylem katılan kadınlardan oluşmaktaydı. Radikal feministler kuramsal olarak, kendi kişisel “öznellik” sorunlarının -toplumsal adalet ve barış sorunları- eşit bir önem taşıdığı fikrini yerleştirmeye çalıştılar. Bütün bu sorunlarının birbiri ile ilişkili olduğunu, erkek egemenliğinin kadınlara hükmetmenin toplumda var olan baskının özü ve modeli olduğuna gerçekten devrimci olan bir değişimin temelini feminizm olduğuna inandılar (Donovan, 2021).

Radikal feminist teoriye göre, toplumsal düzenin ataerkillik yapılarıyla şekillenmesine karşı çıkılır. Bu düzende kadın erkeğe göre ekonomik, politik, sosyokültürel alanlarda ikincil konumda yer alır. Bu anlayış meşru hale dönüştürülerek kurumsal boyuta taşınır ve cinsiyet çatışmasına zemin oluşturur (Atan, 2015; Rowland ve Klein, 1996). Ataerkil düzende kadın ve erkekler için oluşturulan cinsiyet rolleri sert bir şekilde oluşturulur ve feminizm bu durumdan kurtulmanın yollarını aramaktadır. Chris Weedon’ a göre ataerkillik; “kadın çıkarlarının erkek çıkarlarına tabi kılındığı güç ilişkisidir” bu ilişkiler üremenin toplumsal örgütlenmesinden cinsel iş bölümüne kadar hayatın her alanında görülmektedir. Ataerkil güç sosyal anlamlara yaslanmaktadır ve ataerkil söylemde kadının sosyal rolü ve doğası yine eril olan normlara göre tanımlanmaktadır (Pira, Elgün, 2004).

Radikal feminizm, kadının engellenen ve bastırılan kimliğinin ortaya çıkarılmasını; yani kişisel olanın kamusal alana aktarılmasını ister. Kadın bedeninin, kimliğinin farklı temellendirilmesi önem taşır. Bu akım, sadece “kadınlar farklıdır” demekle kalmaz, kadınlar arasındaki farklılıkları da vurgular. Kadın erkek eşitsizliğinin temelini tekrardan üretim

ilişkilerinde ve ailede arar. Radikal feminizmin özgürleşmesi hareketinin ilk sloganı olan “kişisel olan siyasaldır”. Kadınların kişisel deneyimleri değerlidir ve kültür için önemli siyasal sonuçlar anlamı taşır. Bu döneme kadar tabu olarak görülen ve dillendirilmeyen kürtaj ve tecavüz gibi konular siyasal söylemde sıkça yer almaktaydı (Arat, 2017).

Radikal feministler, kadınların paylaştıkları ortak ihtiyaç ve baskılara da dikkat çekerek aile içinde cinsel taciz ve tecavüz gibi önemli derecede bilinç oluşturdu. Ayrıca odak noktalarına kadın bedenini alan radikal feministler cinsellik, doğurganlık, annelik, çocuk yetiştirme gibi konuları politik alana çekerek “özel olanın politik olduğu” fikrini savundular. Determinist bir yaklaşımla kadınların biyolojik üstünlükleri olan “anaç düşünce” ye sahip olmalarından dolayı erkeklerden daha az saldırgan, barışsever, doğaya saygılı olmalarıdır.

Ataerkil sistem sadece kadın emeğini değil, kadın cinselliğinin, bedeninin ve doğurganlığının denetim altında tutulduğu toplumsal bir sistemdir. Bu sistem erkeklerin çıkarları korunurken kadın bağımsız olabilmek için kendisini kanıtlamak zorundadır. Feminist öncülerden olan Mary Wollstonecraft kadınların erkeklere olan bağlılığının biyolojik yapıdan kaynaklanmadığını, toplumdan kaynaklandığını savunur. Toplumda kültürel, eğitsel engeller aşıldığı zaman kadınlar özerkliklerini kazanacaklardır (Berkday, 2013).

Radikal feministlere göre “aile” faktörü kadın erkek eşitsizliğini ikincil temel nedenidir. Çünkü ataerkil yapının devamlılığını “aile” kavramı sağlamaktadır. Aile faktörüyle ilişkili olan evlilik kurumu ise, kadınlara eziyet edilmesinin temel unsurlarındandır. Kadınların ezilmesine meşru hale getiren bu kurumun temel taşı olan “aile” kurumunu değiştirmek için radikal bir sav ortaya atılmıştır. Bu sava göre biyolojik anne yerine sosyal anne ve bakıcılar getirilmeli ve çocuk bakımını bu anneler üstlenmelidirler. Böylece çocuğun sosyalleşmesi sağlanacak ve biyolojik aile yapısı kavramı ortadan kalkacaktır (Sevim, 2005).

2.2.1.3.Marksist Feminist Teori

Marksist feminizm 19.yüzyıl ortalarında liberal feminizmin savunduğu kadın ve erkek eşitliği için geliştirilen yöntemlerin ve çözüm yollarının yararlı olup olmayacağı tartışmaları üzerinden şekillenmiştir (Dikici, 2016). Marksist ve feminizm düşüncesinin temel eleştirileri, toplum içinde var olan güç ilişkilerini, iktidarın mevcut gücünün kaynaklarını ve bu gücün asimetrik bir biçimde dağılımını farklı bir açılarından ele almaktadır.

Feminist kuramcılarının ve Marksistlerin kadın ezilmişliği konusunda merkeze aldıkları ‘cinsiyet’ ve ‘sınıf eşitsizliği’ kavramları açısından farklılaşırlar. Feministlere göre

kadınların ezilmesinin ana nedeni olarak ‘cinsiyet’ i görürken, Marksistler kadınların ezilmesinin temel nedeni olarak ‘sınıf farklılığı’ nı görmektedirler. Marksist feministlere göre, bu iki farklı bakış açısını bir araya getirerek kadın sorunlarının çözümünde toplumsal sınıf eşitsizliğini göz ardı etmek anlamsızdır. Toplumsal yapıda var olan bu eşitsizlik kadınların toplumsal yaşamda karşılaştığı problemlerin devamlılığını sağlayan ana etkidir. Buna göre Marksist feminizm, özel alan ve kamusal alan üzerinden sosyal sınıf tartışmaları, erkeklerin kadınlar üzerindeki baskısını, güç, ataerkillik ve kapitalizm ile ilişkisine odaklanır (Oruç, 2012; Tong, 2009).

Marksist feminist teorinin gelişmesinde Marx ve Engels’ in fikirleri çok etkili olmuştur. Engels’in “Ailenin Kökeni” (1884) adlı eserini Marksizm in ilk dalgasında ortaya çıkan ve Marksist feminist teoriyi sürdüren tek eserdir. Engels’in teorisi, kadınların aile içindeki üstlendiği rolü analiz etmektir. Kapitalist sistem içindeki ekonomik teoriler kadınların ezilmesini desteklemektedir. Engels, özel mülkiyetin kurulması, ekonomik gelişmeler, değişim ve kar için kullanılan metaların değişmesiyle birlikte cinsler arasında iş bölümüne dayanan (erkek avlanır, kadın eve bakar) kadın ve erkek eşit güce sahiptir düşüncesini değiştirdi. Hayatı sürdürmek için gerekli olandan fazlasını üretim fazlalığını ortaya çıkardı. Sistemin büyümesi sonucu çok işin daha ucuz emek gerektirmesi anlayışıyla birlikte kadınlarda “bir değişim değeri” kazandılar. Kadınların ev işleri erkeklerin elde ettiği zenginlik karşısında önemsizleşti ve değersiz sayılmaya başlandı (Donovan, 2021).

Kapitalist sistem kadınların maruz kaldığı baskıyı desteklediği yönünde iddialar bulunmaktadır. Ataerkil sistemin kadınlara dayattığı, ev işi, çocuk bakımı ve yaşlı bakımı gibi piyasa değeri olmayan herhangi bir ücretlendirmenin olmaması kapitalist sistem içindeki kadınların ikincil konumda yer almasını artırmaktadır. Marksist feministler, kadınların toplum içindeki ikincil konumlarından kurtulmaları için ev içi işlerinin ücretlendirilmesi gerektiği görüşüne sahiptirler. Böylece kadınların kamusal alanda ve özel hayatta üstlendikleri görevlerin değerinin anlaşılacağı yönünde varsayımlar bulunmaktadır. Diğer bir açıdan, kadınlardan beklenen aile içindeki roller kadınların kamusal alana girmesini baskılamaktadır (Oruç, 2012; Üzel, 2006).

Marksist feministler, toplumsal cinsiyeti baskı sistemini oluşturan ve sürdüren sınıf ilişkilerine benzer olarak algılar. Marksist feminizmin ana temaları cinsiyet ve sınıf kavramlarıdır. Marksistler, ataerkilliği toplumsal üretimde önemli bir yer tutan kadınların emeğini görmezden geldikleri için eleştirirler. Kapitalist ekonomi içerisindeki güç ilişkisi

açısından analiz edilmelidir. Örgüt alışmaları kapsamında Marksist feministler “*kadınlar iş gücü piyasasında neden alt kademede yer alırlar?*” sorusu üzerine odaklanırlar. Kapitalist düzen kadınları ‘yedek işgücü’ unsuru olarak görmektedir. Kadınlar bu sistem içerisinde farklı işlerde kolaylıkla çalışabilen ve gerekli görölmediğinde kolaylıkla içine son verilmektedir (Irefin, Ifah, Bwala, 2012).

2.2.1.4. Sosyalist Feminist Teori

Sosyalist feminizm, diğeri feminist kuramların özellikle Marksist ve radikal feminist düşüncenin bir sentezini oluştururken kuramsal olarak onların ötesine geçmeyi amaçlayan bir kuramdır. Bu kuramsal proje üç amaç etrafında gelişmiştir: (1) ataerkilliğın ve kapitalizmin kendilerine has ve birbirleriyle ilişkilerinin kadın deneyimlerine baskısı; (2) tarihsel maddecilik anlayışı üzerinden toplumsal çözümleme için yeterli yöntemler geliştirmek; (3) fikirlerin özümsererek insani olayların çözümlemesinde maddeci çözümle bir araya getirmek (Fraser ve Bedford, 2008; Smith, 2009). Sosyalist feministler baskının başlıca açıklaması olarak kapitalizmin Markı çözümle nişi olan sınıf ilişkilerini kabul ederken, ekonomik üretimin Markı ataerkillik çözümlemesini reddederler. Kapitalizmde baskıyı ve ataerkillikte ki baskıyı toplumsal baskının tüm birleşenlerinde açıklamaya çalışırlar (Eisenstein, 1979; Hartman, 1979, Kuhn ve Wolpe, 1978; Akt: Ritzer ve Stepnisky, 2018).

Sosyalist feministlere göre Marksizm kadınların ezilmişliğının sebebi olarak toplumsal alandaki sınıf ilişkileri olduğunu savunur. Bu düşünceye göre sınıfsal bölünmelerin sonucu olarak kadınların ezilmişliğini açıklamak yetersiz bir tanımlamadır. Marksist kurama kapitalist üretimde kadınların ikinci planda kaldığını, ekonomik olarak nasıl sömürüldüğünü açıklayabilir. Ancak kadınların üzerindeki erkek baskısını açıklayan ataerkillik kuramıdır. Günümüz toplumlarında kadınların ezilmişliğının, ikincil ve yetersiz kalmasını etkileyen temel faktörler kapitalizm ve ataerkilliktir.

Ataerkillik, toplumsal alanda ilişkilerde ve ideolojilerde özel hayatın ve kamusal alanda ekonomik ilişkilerin derinleşmesine değinir. Bu açıdan çağdaş sosyalist feministler kapitalist ve ataerkillik üzerinden kadınların ezilmesini açıklar. Ev içinde kadın emeğinin küümsendiğı ve erkek tarafından kadın emeğinin nasıl ele geçirildiğini açıklamışlardır. Cinsiyetçi adil olmayan iş bölümü sonucunda kadınlar ev işlerinde çalışmanın, ocuk bakımının yanı sıra işyerlerinde çalışırken, erkeklerin sadece iş yerlerine yoğunlaşmaları

ataerki kapitalizmdir. Kadın emeğinden hem sermaye hem erkekler fayda sağlamaktadırlar (Güneş, 2017).

Engels ise ataerkilliğin köklerinin özel mülkiyette bulunduğunu öne sürerek ‘özel mülkiyet’ ve ‘aile’ kavramlarının üzerinde durmuştur. Kapitalizm, servet, iktidar gibi etmenler erkeklerin kontrolünde toplanarak, kadınlar üzerindeki erkek egemenliğini güçlenmiştir. Kapitalizm erkekleri ve kadınları farklı şekilde etkilemektedir. Erkekler daha az maaşa mahkûm edilirken, kadınlar ise ev işleri, temizlik işleri ve çocuk bakımı gibi işlerde ücretsiz işçi olarak sömürülmektedir (Giddens, 2008). Ayrıca kadınların siyasi ve diğer alanlarda yeterince temsil edilmemesi ev işleri ve çocuk bakımıyla sorumlu tutularak ‘çifte ayrımcılığa’ maruz bırakılmasına neden olmaktadır. Çalışan kadınların ise erkeklere oranla daha az ücretle ve kötü şartlarda çalışması, kariyerlerine çocuk doğurmadan kaynaklı kesintilerin eklenmesiyle birlikte kadınlar üzerindeki baskı artmaktadır (Giddens, 2020).

2.2.1.5. Psikanalitik Feminist Teori

Psikanalitik feminizm, Freud’ un insan gelişimi ve psikanaliz üzerine düşünleridir. Freud sonraki mirasçıları kuramlarını tekrar formüle ederek ataerkilliği açıklamaya çalışırlar. Bu kuramlarda kişiliğin duygusal dinamikleri haritası çıkarılır ve bu duygular üzerinde durulur. Duygular genelde psişenin bilinçaltı veya bilinçsiz alanlarında gömülüdür. Bu duyguların şekillenmesinde bebeklik ve ilk çocukluk dönemi önemlidir (Benjamin, 1988, 1996, 1998; Chodorow, 1978, 1990, 1994, 1999; Langford, 1999; Akt. Ritzer, Stepnisky, 2018).

Freud tarafından ortaya atılan ve kişilik gelişiminde önemli rol oynayan bilinç ve bilinçaltı süreçler, ego ve süperegö, oidipus kompleksi Psikanalitik feminist teorinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Lowe, Mills, Mullen, 2002; Erdoğan, 2008). Freud, Psikanalitik kuramında benlik duygusundan yoksun olarak dünyaya gelen bireylerin ilk çocukluk ve bebeklik dönemlerindeki ebeveynleri ile kurulan etkileşim bireylerin cinsel kimliklerini önemli oranda etkilemektedir (Erdoğan, 2008). Bebeklik ve çocukluk döneminde uzun bir süre dil ediminden de yoksun olmalarıyla birlikte ilkel duyguların (korku, nefret, sevgi, haz, öfke, kaybetme, arzu) türbölansı yaşanır. Bu duygusal deneyimlerin sonuçları insanlarda güçlü bir şekilde bilinçdışı “hisseden bellekler” de kalır. Çocuk ve anne ilişkisi, gereksinim, bağımlılık, sevgi, sahip olma ve bir kişinin isteğine engel olma yeteneği ilişkin korku ve öfke duyguları çerçevesinde düzenlenir. Çocukların baba ile ilişkileri ise, rastlantısal, ikincil ve duygusal olarak düzenlenir. Erilliğe pozitif değer veren ve dişilliği değerini düşüren kültürlerde büyüyen kız çocukları kadının değerini düşüren kültür içinde kendine ait

olduğunu düşündüğü dişil kimliği keşfeder. Kız çocuk kendisi ve diğer kadınlar hakkında karmaşık pozitif ve negatif hislerle büyür (Oliver, 2006; Akt. Ritzer, Stepnisky, 2018).

Freud'un Oedipus kompleksine ilişkin düşünceleri ilerleyen yıllarda psikanalitik feminist teorisyenlerden tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Kadın ve erkek arasındaki cinsiyete dayalı iş bölümü, iktidar ve güç ilişkileri gibi olguların anlamlandırılmasında kullanılmıştır. Psikanalitik feminist teorisyenler Oedipus kompleksine farklı bir noktadan yaklaşarak baba-kız çocuğu ilişkisi, anne-kız çocuğu ilişkisi, annelik olgusuna ataerkil aile yapısı açısından ele alınmış ve bunun toplumsal hayatta ki yansımalarına odaklanılmıştır. Bu bağlamda erkek ve kadınlardan beklenen rollerin temel kaynağı olarak “ataerkil aile yapısı” ve “annelik” olgusudur. Feminist teorisyenlere göre bu durum erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenlik oluşturduğu toplumsal yapıya dönüşmektedir. Annelik olgusu, kadınların ev hayatında ev işleri, bebek bakımı gibi işlerle meşgul olmasına neden olarak kamusal alanda yer almak isteyen kadınların hamilelik, doğum ve bakım gibi faaliyetlerle odak noktaları kesintiye uğrayarak kamusal alandan özel hayata kaymasına neden olmaktadır. Erkekler ise odak noktalarını kamusal alana yöneterek kamusal alanı erkek egemen anlayışla şekillendirmektedir (Erny, 2014; Erdoğan, 2008).

Freud'un ağırlıklı olarak durduğu psikoseksüel gelişim sürecinde yaşanan ödipal kompleksine (penis kıskançlığı ve hadım edilme kompleksi) ilişkin görüşleri, feminist kuramcılar ve psikanalistler Freud'un analitik şemasında erkekleri normal, kadınları eksik gösterdiği yönünde eleştirilmiştir (Coltrane, 1998). Freud'un kuramına “kadınları küçümseyen görüşleri” karşı ilk itirazları Karen Horney dile getirdi. Horney Freud' un penis kıskançlığını (kız çocuklarının erkek olma isteği) ne karşı Horney “rahim kıskançlığı” (erkeklerin kadınların çocuk doğurma ve bakım verme yeteneklerini kıskanması) ile karşılık verdi. Karen Horney erkeklerin bu nedenle kendilerinden memnun olmadığı sonuca ulaşmadı. İki cinsiyetinde, karşı tarafından hayranlık duyduğu bir özelliğin olduğunu belirtti. Ancak, erkeklerin çocuk doğuramama özellikleri diğer alanlarda başarılı olarak dengelemeye çalıştıklarını iddia etti. Freud'un görüşlerini bulunduğu çağda (kadınları ikinci sınıf olarak gören bir dönem) denk geldiğini ve kadının erkek olmayı dilemişse bunun biyolojik yetersizlikten kaynaklanmadığını, kadınların kültür tarafından maruz bırakıldığı kısıtlamalardan kaynaklandığını ileri sürdü. Feministler daha ileriki yıllarda Horney' in görüşlerini, cinsiyet eşitliği mücadelelerinde kullanmıştır (Burger, 2006).

2.2.1.6. Varoluşçu Feminist Teori

Hegel, Husserl ve Heidegger gibi düşünürlerin görüşlerine uzanan Varoluşçu feminizm 1960'lı yılların Kadın Hareketi'ni en çok etkileyen düşünür, Simone de Beauvoir ile şekillenmiştir. O kadınlık durumunu incelediği *The Second Sex* (İkinci Cins, 1949) adlı eseriyle 60'lı ların Amerikan kadın hareketini değil, on yıl sonraki Avrupa kadın hareketini de derinden etkilemiştir. Beauvoir'ın incelemesi "kadın olarak doğulmaz, kadın olunur" ifadesiyle başlar. Biyoloji, mitoloji ve tarihten esinlenen Beauvoir kadın doğasını ve eylemlerini, biyolojiyle değil, kadınların içinde yaşadığı toplumun kültürünün biçimlendirdiğini öne sürer (Arat, 2017). Sartre'ın terimlerinden esinlenen Simone de Beauvoir kadınların ve erkeklerin toplumsal konumlarını erkekleri, *pour-soi* (bilinçli ve kendi içinde varlık) kadınları, *en-soi* (bilinçsiz ve kendi içinde varlık) olarak ele alır. Kadın bu konumda erkek karşısında nesne konumunda yer alır ve Beauvoir'a göre bu nedenden ötürü tarih oluşumuna katılamamaktadır ve tarihsel gerçekleri anlamakta zorlanmaktadır (Işık, 1998).

Simone de Beauvoir'ın feminist kurama katkısı, varoluşçu bakış açısından yararlanarak kadının kültürel ve politik konumunu tanımlamış olmasıdır. Ona göre, diyalektiğin kültür içinde konumlanmasından daha öte bireyin içinde de dominant olarak bulunmaktadır. Ataerkil kültür içinde erkek (olumlu ve norm kuran) iken, kadın (olumsuz, esas olmayan, normal dışı, öteki) olarak kurulur. "Erkek kadına göre değil, kadın erkeğe göre tanımlanır ve ayırt edilir. Esas olan erkeğe karşı kadın esas değil, rastlantısaldır. Erkek özne ve mutlak konumundayken, kadın ötekidir" (Beauvoir, 2019).

Ataerkil toplum içerisinde kadın, *en-soi* yani öteki rolünü üstlenirken erkekler *pour-soi*'nin aşkın ve bağımsız konumunu üstlenirler. Erkek, "kadını nesne olarak sabitleştirir ve içkinlik konumuna mahkûm eder. Kadınlar vazgeçilmez ve egemen olan erkek tarafından gölgelenir ve bastırılır. Ayrıca Beauvoir, kadınların *pour-soi* dürtülerini hissedecek ama *en-soi* statüsüne sıkıştırılmış ikileme yakalandıklarını, kadının öteki olarak kimliğini ve temel yabancılaşmasına vurgu yapar. Çünkü bedeni (hamilelik, doğum vb.) enerjisini tüketerek *pour-soi* potansiyeli çökertir ve kadın bedenini kalıtsal olarak yabancılaşmış bulur (Donovan, 2021).

Simone de Beauvoir varoluşçu bir anlayışla, kadınların kurtuluşunu onları kendi başına bir varlık olarak görmeyen her türlü uygulamaya karşı çıkmıştır. Kadınlarında erkekler ile eşit olduğunu bireylere yüklenen toplumsal rollerin yeniden inşa edilmesi gerektiğini savunur.

Bu karşı çıkış büyük bir engelle karşılaşacaktır. Kadına dayatılan toplumsal rolleri sosyokültürel ve toplumsal alan ile ilişkilerini deneyimleyerek kurulmalıdır ve kadın kendi öznelliğini yeniden inşa edecektir. Kadınlara dayatılan kimlik süreci yeniden dönüştürülerek şekillenecek bir süreci kapsamaktadır (Cesur, 2017).

2.2.1.7. Kültürel Feminist Teori

19.yy. damgasını vuran kültürel feminizm, farklılığın kökeni açıklamaktan ziyade kadınların farklı oluş biçimlerinin toplumsal değer açısından inceleyen kuramlar açısından benzersizdir. Kadınların sadece siyasal haklarına değil içinde farklı bakış açıları da taşır. Kadınların sadece kamusal alanda siyaseten yer alması yeterli görülmemiştir. Bu eksikliği gidermek için yaygın kültürel değişimin olması gerektiği savunulmuştur. Liberal teorisyenlerin özel alana dahil olduğu düşüncesiyle ele alınmayan evlilik, aile, din, yuva gibi kurumlar kültürel feministler tarafından sorgulanmıştır (İstanbul Üniversitesi, 2022).

Değiştirilmez toplumsal cinsiyet farklılığıyla ilgili özselci görüş, ilk olarak ataerkil söylem içinde kadınlara karşı, erkeklerden daha aşağı seviyede yer aldıkları ve bunun toplumsal alanda alt seviyede yer aldıklarına ilişkin iddialar “dişil karakter” veya “dişil kişilik” olarak görülen şeyin pozitif yönlerine odaklanan ve yücelten kültürel feminizm bazı birinci dalga feministler tarafından tersine çevrildi. Margaret Fuller, Frances Willard, Jane Adams, Charlotte Perkins Gilman gibi kuramcılar, çatışmaların uzlaştırılmasında, iş birliği, özen, barışçılık ve şiddet dışılık gibi kadınların erdemlerine ihtiyaç duyulduğunu savundular (Ritzer, Stepnisky, 2018).

Kültürel feminist teorinin altında anaerkil bakış açısı vardır. Anaerkil bakış yüzyılın ikinci yarısında batı düşüncesine egemen olan Sosyal Darwinizmin eril ideolojisine tepki olarak doğması muhtemeldir. Kültürel feministler, kadınların farklı etik yargı ölçütlerine sahip olduklarını, Kadın bilincinin “özen gösterme titizliği” ne sahip, duygusal deneyimlerine açık olma gibi önemli özellikleri taşıdığını savunmuşlardır.

Margaret Fuller’ in 1845’te yayınladığı *Woman in the Nineteenth Century* (19. Yüzyılda kadın) adlı eseriyle kültürel feminist hareket başlamıştır. Aydınlanma akılcılarının mekanik bakış açısından tamamen farklı olarak bilginin, duygusal, sezgisel yönüne vurgu yapan kültürel feminizm organik dünya görüşünü savunur. Fuller’ e göre, her birey üzerinde eşsiz bir desen damgalanmış bir tohum olarak dünyaya gelir. Bununla kadına dış dünyadan dayatılan kurallarla diktatörce yönetilmesi düşüncesinin aksine, içten gelen kuralları

izlemeyi öğrenmesi gerekir. Öte yandan, dişiliğin kamusal dünya ile bütünleşmesi kültürlerin kadınlaştırılmasıyla sonuçlanır (Donovan, 2021).

Kültürel feminizm içinde farklı bir bakış açısıyla önemli çıkış yapan ve ataerkil Hristiyanlığı 1895 ve 1898 yıllarında iki cilt şeklinde yayınlanan *The Woman's Bible* (Kadın İncili), *The Matriarchate* (Anaerkillik) adlı makalesinde eserleriyle eleştiren Stanton'dur. Stanton, kültürel feminist tavır içinde din özellikle Hristiyanlık üzerine farklı eleştiriler getirmiş ve ona 1980'de yenilen basılan *Woman Church and State* (Kadın, Kilise ve Devlet) adlı eseriyle Matilda Joslyn Gage katılmıştır. Stanton Kadın İncili, eserinde İncil etiğini ve Yahudi-Hristiyan geleneğini reddederek, kadınları değersiz gören 10 Emri'de reddeder ve kadının statüsünü değiştirmek için sadece siyasal hakların yetmeyeceğini, toplumsal ve dini alanlarda devrimlerin zorunlu olduğunu iddia eder. Matilda Joslyn Gage ise teorisinde, Stanton' un görüşlerini sürdürerek kadınlara uygulanan baskının Hristiyan öğretilerinden geldiğini özellikle kadınların aşağı ve kötü olduğunu söyleyen Yaratılış düşüncesine vurgu yapar (Donovan, 2021).

Birinci dalga feminizm geleneğinin başta gelen kuramcılarından sayılan ve kültürel feminizm geleneğini sürdüren Charlotte Perkins Gilman, çalışmalarını sosyal Darwinizm üzerinden temellendirir. Sosyal Darwinizm, doğal seçim, uyum sağlama, ekonomik rekabet ve savaşın meşrulaştırılması gibi konulara değinir. Gilman da çalışmalarını Sosyal Darwinist hipotez üzerine kurar. İlk önemli çalışması *Woman and Economics* (Kadın ve Ekonomi, 1898) da kadının ilerlemesinin engellenmesinin, bağımlı kılınmasının anormallik olduğunu ve türün yok olma tehlikesine zemin hazırlayacağını vurgular. Annelik olgusu, kadınların diğer işlerden uzak durmasını ve erkekler tarafından korunmasını gerektirmez. Gilman'a göre, kadınların başat enerjileri erkekleri memnun etmek için kullanıldığından yanlış yönlendirilmiştir.

Kadının ekonomik olarak bağımlı olması onu yavaşlatır. Gilman kadınların doğal olmayan aciz kadınlık durumunda tutulmalarını şöyle sıralar: Vücutlarının fiziksel olarak gelişmesi engellenmiştir (1), yaşam alanının sadece küçük bir kısmıyla ilgilenmesi ve başka bir şey düşünmesi engellenmiştir (2), elbiseleri aptalca ve sınırlayıcıdır (3), yaratıcı ve bilgi gerektiren işlerle ilgilenmesi engellenmiştir (4). Bunları kaynağı olarak ataerkillikten kaynaklanan ailenin ekonomik bir birim olarak görülmesi fikri yıkılmalıdır (Donovan, 2021).

2.2.1.8. Postmodern Feminist Teori

Feminist düşüncenin 90'lı yıllarda başlayıp günümüzde devam eden eğiliminde, ilk dönem kuramlarını yadsımak ve hukukun işlevindeki belirsizlikleri yansıtmak oldu. Artık farklılıkların değerli olup bunların dile getirilmesi önem kazandı. Bu dönem feministleri bu farklılıkları kadınların fiziksel, duygusal, biyolojik yapılarının erkeklerden farklı olduğunu savundular. Ancak bu farklılık kadınları erkeklerden daha aşağı bir statüye konumlandırmıyor ve toplumsal alanda kadınların ezilmesine, sindirilmesine meşru dayanak oluşturmuyordu. Postmodern feministler, Aydınlanma düşüncesine onun getirdiği hiyerarşik yapılarına karşı çıkmaktadır. Postmodernizmin eleştirel bakış açısını ve hiyerarşilere karşı oluş tavrını benimsemişlerdir. Postmodern feminizm, dil, söylem, kültür gibi alanlarda mevcut yapıları sorunsallaştırarak, yeni söylemler yaratılarak bunların kültürel değerlere yansıtılmasına çalıştı (Arat, 2017).

Postmodern feminist teorisyenler, ataerkil aile yapısının kadınların toplumsal, politik ve ekonomik şartları üzerindeki etkisine toplumsal cinsiyet olgusunun kurgulanması gibi konuları tamamen kabul ederek sorgulamamışlar. Toplumsal alanda ikincil statüye mahkûm edilen kadınların bilimsel ve felsefi çalışmaların dışında tutularak, bilimsel alanın eril bir niteliğe dönüşmesi sağlanmıştır. Bu yüzden kadın ile ilgili tartışma yapmak mümkün değildir bu nedenle “dil” ve “bilgi-güç” tartışmalarıyla kadın kadınların ikincil konuma indirgenmesi açığa çıkarılmalıdır (İrefin vd.,2012; Erdem, 2012; Bendl, 2000). Postmodern feminist teorisinin cinsiyete ilişkin “dil” çözümlemelerinde ataerkil sistem etkisinin, kadının ikincil statüde yer almasını ekonomik, siyasal ve kültürel yapıdan kaynaklanmadığını, dilin kendi yapısından kaynaklandığını öne sürmektedirler. Yani, dil araçlığıyla bireylerin zihinleri şekillenirken topluma ait olan hiyerarşik yapıları, iktidar ilişkilerini, ataerkil düşünme yapısını oluşturan dil kalıplarını da öğrenmektedirler. Bireyler içinde doğdukları toplumun dil kalıplarına maruz kalarak ataerkil ideolojiyi özümserler ve özümseme sonucu kimlikleri geliştirme sürecine girmektedirler. Erkek özne konumunda erkek yer alırken kadın ikincil plana yani nesne konumuna düşmektedir. Böylece, erkeğe ait olmayan ikincil sıfatlar kadının üzerinde toplanmaktadır. Toplumsal düzen içerisinde kadın “öteki” konumuyla dil sisteminde yer almasına karşı çıkan Postmodern feministler erkeklik ve kadınlığın birbirinin zıddı olmadığını vurgularlar (Calás ve Smircich, 1996; Gherardi, 2005).

Postmodern feministler kadın kategorisi kavramını eleştirerek farklı kadınlık durumları olduğunu öne süren eşitlik kuramından yola çıkarak çoğulcu bir bakış açısını benimsediler.

Yani Batılı kadın, zenci kadın, Müslüman kadın, Lezbiyen kadından bahsettiler. Kendilerinden önceki yaklaşımları orta sınıf, duyarsız, heteroseksist olmakla eleştirerek tartışılması gereken konuların sınıf, ırk, etnik grup, yaş, cinsel yönelim vb. konuların olduğunu, tarihten ve evrenselcilikten vazgeçmek gerektiğini savundular. Bu bağlamda sadece tek tip kadının olmadığını, kadınların sorunlarının çeşitli olduğunu ve tek bir bakış açısıyla ele almanın doğru olmadığını vurguladılar (Arat, 2017; Bendl, 2000).

Postmodern feminist kuramın en önemli düşünürlerinden olan Judith Butler 1990'da yazdığı *Cinsiyet Belası* adlı eserinde kadın ve toplumsal cinsiyet sorgulaması ile birlikte cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsellik gibi konulara değinmiştir. Bu olgular arasında uyumlu bir ilişkinin olduğu öne sürerek her şeyi sorgulamıştır. Butler' e göre, insanlar hayata, erkek veya kadın olarak içsel bir kimlikle başlamazlar. Tarihsel süreç içerisinde kişisel konumlarına ve biyografilerine kendilerini düzenleyici söylemlere bağlı olarak erkek veya kadın anlayışları edinirler. Böylece, kültür tarafından verilen erillik ve dişillik ile ilgili fikirlere uyum sağlamaya çalışan diğer insanlara öykündükçe toplumsal cinsiyet yaratılmış olur. İnsanlar toplumsal cinsiyetçi merkezi bir benlik fikrini özümserler (Ritzer, Stepnisky, 2018). Butler, kimliği toplumda tanınma ihtiyacını karşılayan psikik bir gereklilik olarak yorumlar. Bu gereklilik insanların sınırlarını belirlerken sınırların dışında kalan insanlar üzerinde baskı kurma aracıdır. O kimlikten hareket etmeyen siyasetin var olabileceğini savunur (Butler, 2017).

2.3. Feminist Kimlik

Feminizm hareketi sosyal bir oluşum içinde yer aldığından dolayı beraberinde sosyal kimlik olan feminist kimliği de getirir. Sosyal Kimlik kuramına göre, bireyler bir sosyal grubun içinde dahil olduklarında kendilerini bu grubun özelliklerini dikkate alarak tanımlarlar. Bu tanımlama ve kategorize etme bireylerin gruba özdeşleşmesini sağlar ve bunun sonucunda sosyal kimlik oluşur. Bireylerin kimliklerinde, algılamalarında değişimler yaşar ve ilk değişimler bireylerin benlik algısında meydana gelir (Demirtaş, 2003). Tajfel (1981)' e göre, sosyal kimlik bireylerin sosyal bir gruba dahil olmaları ile birlikte benlik kavramlarının üyeliğe yüklenen değer ve duygusal önemi ifade eder. Bu bağlamda sosyal kimlik bir gruba dahil olma ile oluşan kimliklerdir ve birden fazla sosyal kimlikten bahsetmek önemlidir. Kişinin yetenekleri, inançları gibi özellikler bireysel bir kimliğin parçasıyken; dini gruplar, sosyal değerler, cinsiyet ve meslek grupları bireylerin sosyal kimliğinin bir parçasıdır (Tajfel, 1982).

Feminizm hareketi ilk olarak 18.yy. da İngiltere’de ortaya çıktığı görülse de farklı toplumlarda zamansal olarak değişiklik göstermektedir. Feminizmin temel felsefesi, kadın ve erkek arasındaki kamusal ve özel alandaki eşitsizlik, doğal haklardan kadınların mahrum edilmesi gibi sorunların nedenleri ve çözüm yolları üzerinde durmaktır. Kadınların maruz kaldıkları baskı, eşitsizlik ve ezilmişlik kadınların psikolojik iyi oluşlarına dolayısıyla psikolojilerine doğrudan etki etmektedir. Feminist kimlik, cinsiyetçi kalıp yargıların bireylere dayattığı yaşam pratiklerinin karşında duran feminist ideoloji anlayışıyla oluşturulan toplumsal bir yaşam tarzı sunmaktadır (Çavdar, Boyacıoğlu, 2019).

Feminizm karşıtı argümanlardan biri, toplumsal cinsiyet ayrımlarının “doğal” olduğu algısıdır. Erkek ve kadın doğanın onlar için hazırladığı sosyal rolleri üstlenir. Erkekler, fiziksel işler ve dışarı işleri gibi işleri yapması beklenirken, kadınlardan beklenen çocuk doğurma, bebek bakımı ve ev işleridir. Feministler, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımını daha da derinleştirerek biyolojinin kader olmadığını savunmuşlardır. Bu anlamda “cinsiyet” (sex) kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklara atıfta bulunurken, “toplumsal cinsiyet” (gender) kültürel bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet farklılıkları, “erkeklik” ve “kadınlık” zıt konumlara yerleştirilerek empoze edilir (Heywood, 2011).

Toplumsal cinsiyet kavramı, sosyal psikolojik açıdan kadınlar üzerinde etki bıraktığı, bu yönelik yaşanan algılar ve bu yaşantılara nasıl tepki verildiği feminist kimliğin psikoloji bilimine girmesine neden olmuştur. Feminizm konusu ve kapsamı gereği oldukça geniş bir kapsama sahiptir. Bu bağlamda, feminist kimlik, kadın kimliğini ön plana çıkaran ve kadın sorunlarına önem veren, kadınların toplum içindeki statülerini değiştirmek için motivasyona sahip sosyal bir kimlik olarak tanımlanabilir. Ancak, literatür incelendiğinde feminizm ve feminist kimlik belirli parametreleri dikkate alarak farklı şekilde tanımlanmaktadır. Feminist kimlik bazı araştırmalar açısından gelişimsel boyutla ele alınırken, bazı araştırmacılar siyasal yönelim ile kesişen feminist kimlik türleri öne sürmektedirler (Çavdar, Boyacıoğlu, 2019).

Gelişimsel yaklaşımı benimseyen Downing ve Roush (1985) feministlerin kendilerini feminist olarak tanımları sürecinde deneyimledikleri gelişim sürecini tanımlamak için beş aşamalı Feminist Kimlik Gelişimi Modeli geliştirdiler (Erchull vd., 2009). Kadınların bu evreleri geçmeleri gerektiği ve feminist kimlik kazanması, sürdürmesi kavramsallaştırılmaya çalışılmıştır. Başlangıçta klinisyenlere feminist kimliği keşfetme aşamasında olan kadınlarla çalışma konusunda yardımcı olmak için geliştirildi. Downing ve Roush (1985), Cross’ un (1971) Theory of Black Identity Development) Siyah Kimlik

Gelişimi Kuramı'ndan türetilen model etnik azınlık ya da dezavantajlı gruplar gibi ayrımcılığa maruz bırakılan fikrine dayanmaktadır (Fischer, Tokar, Mergl, Good, Hill ve Blum, 2000). Bu model, çağdaş dünyada yaşayan kadınların pozitif bir feminist kimliğe sahip olmaları için öncelikle baskı ve ataerkil sistemi sorgulamadan kabul eden, kültürel olarak kendisine yapılan ayrımcılığın farkında olmayan pasif konumdan, mücadele eden ve toplumdaki ikincil statülerini iyileştirmeye yönelik eylem aşamasına geçme sürecini içermektedir. Feminist kimlik gelişimi için beş aşama tanımlayan bu görüşe göre, başarılı feminist kimlik kazanımı için bu beş aşamanın tamamlanması gerekmektedir. Bu aşamalar sıralı şekilde “Pasif Kabul” (passive acceptance), “Açığa Vurma” (revelation), “Yayılma” (embedness- emanation), “Sentez” (synthesis), “Aktif Katılım” (active commitment) olarak adlandırılmaktadır. Bu aşamaları sırasıyla başarılı bir şekilde geçen kadın, tam anlamıyla feminist kimlik geliştirmiş olarak kabul edilir (Downing, Roush, 1985; Erchull vd., 2009).

İlk aşama pasif kabul evresi, Cross' un teorisine paralel olarak kadın kendisine yönelik olan bireysel, kurumsal ve kültürel önyargının farkında değildir ya da durumu inkâr etme eğilimindedir. Bu aşamada kadınlar geleneksel cinsiyet rollerini, cinsiyet hiyerarşisini kabul eder. Geleneksel cinsiyet rollerinin avantajlı olduğunu kabul eder, erkeklerin kadınlardan üstün olduğuna inanarak bu algıyı değiştirecek olan insanlardan ve deneyimlerden uzak durma eğilimleri vardır. Bu aşamanın sonuna doğru hazır bulunuşluk unsuru, değişim ve riske açık olma görülmektedir. İnkâr ve seçici algı azalmaktadır. Kadın kendini ve dünyayı alternatif kavramsallaştırmalara giderek daha açık hale getirir. Bu hazır olma hali açığa vurma aşamasına geçişi kolaylaştırmaktadır ve daha yüksek ego gelişimine veya benlik saygısı seviyesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Downing, Roush, 1985).

İkinci aşama açığa vurma evresi, bu aşamada kadının görmezden gelemeyeceği, inkâr edemeyeceği bir dizi kriz ya da çelişki yaşanır. Bu aşamayı hızlandıran olaylar büyük ölçüde farklılık gösterse de bazı tipik olaylara şunlar örnek verilebilir; bilinç yükseltme grupları, kız çocuklarına karşı ayrımcılığın gerçekleştirilmesi, bir ilişkinin sona ermesi, boşanma ya da kredinin ve iş başvurusunun reddedilmesi, kadın hareketlerine katılım sayılabilir (Cherniss, 1972). Pasif kabul evresinden açığa vurma evresine geçişin sadece bu tür önemli olayların niteliğinin, sıklığının, yoğunluğunun değil, bireyin referans çerçevesini değiştirmeye hazır olduğu işlevi olması olasıdır. Bazı kadınlar aniden açığa vurma evresine geçiş yapabilirler ama bu durum kademeli ve zor bir süreçtir. Açığa vurma evresine geçiş yapabilmek için kişinin kendini ve rolünü sorgulaması ve algılarında artan bir güven duygusu gerekmektedir.

Kadınlar öncelikle öfke ve ikincil olarak suçluluk duyguları yaşarlar. “Kadınlar kendilerini evren tarafından aldatılmış, satılmış, ihanete ve tecavüze uğramış” olarak tanımlarlar tepkileri evrensel oranda öfke duygusudur (Avery, 1977; Akt. Downing, Roush, 1985). Kadın erkek egemenliğini sorgulamaya başlar ve genel olarak topluma karşı öfkeli. Negatif kimlik ifadesi burada kullanılabilir çünkü benlik imajı, onaylamadan ziyade reddetme ve öfkeye dayanmaktadır (Kucharska, 2015). Kadınlar bu aşamadaki diğer kadınlar tarafından olgun, pozitif bir kimliğe sahip birey olarak algılanırlar, ancak gerçekte geleneksel kadınlığın ve baskın kültürün inkârı dayalı olarak “sahte kimlik” geliştirmişlerdir (Downing, Roush, 1985).

Üçüncü aşama yayılma evresi, feminist kimlik gelişiminin bu aşaması “yerleşme” (embedness), “yayılma” (emenation) olmak üzere iki evre halinde incelenir. İlk evre yerleşme, kadınlar kültürlerine yakınlaşmakta ve kadın birlikteliği olan topluluklara (kadın çalışma kurslarına katılmak, kadın destek gruplarına dahil olmak) eleştirmeden feminist ideoloji benimser ve diğer kadınlarla çok yakın ilişkiler kurar. Kadınların diğer kadından destek aramaları “kardeşliği keşfetme” adı verilen bir süreci meydana getirir (Kucharska, 2015). İkinci yayılma evresi, kadınlar dünyayı göreceli bir perspektiften görmeye başlar, öfkenin toplumsal değişimi başlatmak için en verimli yol olmadığını düşünerek feminizme bağlı katı bir inanç sistemine koşulsuz bağlılığın patriarkal ideolojiye ve önceki bağlılıklara benzediğini ayırt ederler. Böylece daha esnek ve uyarlanabilir başa çıkma stratejileri oluştururlar, ancak erkeklerle etkileşimde temkinli davranmaya devam ederler (Moradi, Subich, Phillips, 2002).

Dördüncü aşama sentez evresi, bu aşamada kadınlar kadın olmanın olumlu yönlerine daha fazla değer verirler ve bu özelliklerini benzersiz kişisel özellikleriyle pozitif ve gerçekçi bir benlik kavramına entegre edebilirler. Geleneksel cinsiyet rollerini aşabilir, iyi tanımlana kişisel değerleri baz alarak kendileri için iyi olan seçimler yapabilirler. Bu aşamada pozitif bir feminist kimlik kazanımı vardır, dünyayla ve erkeklerle ateşkes sağlanmış olup (Fisher, vd., 2000), erkekleri klişeden ziyade bireysel olarak değerlendirirler. Bu aşamada kadınlar olaylar ve nedensel faktörler için baskıyla ilgili doğru yüklemelerde bulunabilirler (Downing, Roush, 1985). Özetlemek gerekirse, sentez evresinde geleneksel cinsiyet rolleri aşılmış, kadın olmanın olumlu yönlerine odaklanılmış, dengeli bir benlik kavramı geliştirilmiştir (Bargad, Hyde, 1991). Kadınlar dünya ile yapılan ateşkes sonunda enerjilerini daha verimli şekilde kanallandırmak, baskı ve ayrımcılık deneyimlerini uygun şekilde yanıt verebilirler (Downing, Roush, 1985).

Beşinci aşama aktif katılım evresi, sosyal değişime özgün ve etkili bir bağlılığı tanımlar. Yeni gelişen birleştirilmiş kimliğin anlamlı ve etkili eyleme dönüştürülmesini içerir (Bargad, Hyde, 1991). Cinsiyet rollerinin aşılması değerli ve teşvik edilen bir amaç olduğu için gelecek yaratma “toplumsal değişime derin ve yaygın bir bağlılık” vardır. Bu aşamanın amacı cinsiyetçiliği sona erdirmek ve cinsiyeti aşan bir toplum için çalışmaktır (Ercull vd., 2009). Kadınlar benzersiz yeteneklerine ve kişisel tatminlerine ve toplumsal değişimi etkileme olasılığına göre konuları dikkatli bir şekilde seçerler. Çok az kadın gerçekte bu aşamaya ulaşır ve kendini kadın hakları çalışmalarına adanmış çoğu kadın, özellikle açığa vurma ve yayılma evreleri gibi erken aşamalardan gelen ihtiyaçlar dışında işlev gördüğü düşünülmektedir (Downing, Roush, 1985). Modeli gelişimsel bir döngüyü takip edecek şekilde tasarlamışlardır. Fakat kadınların daha önceki aşamalara dönebilecekleri ya da birden çok aşamada stabil olabileceğini kabul etmişlerdir.

2.4. Feminizm ve Feminist Kimlik ile İlgili Araştırmalar

Tavris (1973), yılında yaptıkları çalışmada Psychology Today dergisinin 1971 yılı sayısında feminizm, kadınların rolleri, kadın hareketi hakkında tutumları ölçen bir anket yayınladılar. Anket; cinsiyet farklılıklarının doğası ve kökeni hakkında inançlar, katılımcıların geleneksel/eşitlikçi yaşam tarzını, demografiyi ve kadın hareketini yönelik tutumları ile cinsiyetçilik ve ayrımcılıkla ilgili deneyimleri içeren 109 maddeden oluşmaktaydı. Araştırmaya yaklaşık 20.000 birey katılmış veri setine 890 erkek, 616 kadın (kadın grubunda yer almayan), 778 kadın örnekleme dahil edilmiştir. Sonuçlar, yanıt verenlerin %25’inin kadın hareketleri lehine olduğu, yanıt verenlerin yarısından azının kadın hareketine dahil olanların psikolojik sağlığı ya da hayatlarını olumlu yönde etkilediğini göstermekteydi. Ayrıca bu çalışmayla birlikte cinsiyetçilik ve ayrımcılığa maruz kalan kadınların kadın hareketini destekleme olasılığının yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Bargad ve Hyde (1991), Downing ve Roush tarafından geliştirilen Feminist kimlik gelişim modelinin kadın çalışmaları dersi alan kadın öğrencilerin feminist kimlik gelişimi üzerine etkisini incelemişlerdir. Sonuçlara göre, Downing ve Roush (1984) tarafından geliştirilen beş aşamalı feminist kimlik gelişim modelini desteklediğine ulaşılrken, feminist kimlik gelişiminin dördüncü aşamasının belirsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre kadın çalışmaları derslerinin modelin ayrıntılı çerçevesiyle feminist kimlik gelişimine katkıda bulunduğu sonucuna dair kanıtlar bulunmuştur. Kadın çalışmaları

derslerinin değerlendirilmesi kapsamında yeni yaklaşım önerirken, FIDS (Feminist Kimlik Gelişim Ölçeği) için ön geçerlilik çalışması olmuştur.

Henderson- King ve Stewart (1994), tarafından yapılan çalışmada FIS kullanan kadınlar ve feministlere yönelik tutumlar ile ilgili olarak feminist kimlik gelişimini inceledi. Katılımcı sayısı 189 kişi ve çoğunluğunu White US koleji kadınlarıydı. Araştırmacılar FIS 'in kısaltılmış versiyonunu, feminist ve kadın olarak özdeşlemeye yönelik özdeşleme derecesi ve duyguların içtenliği hakkında bir madde ölçüsü kullanmışlardır. Sonuçlar, feminist olarak özdeşlemenin kadınlara yönelik olumlu tutum ve duygularla daha fazla ilişkili olduğunu göstermiştir. Yalnızca, Pasif kabul aşamasının olumlu tutum, duygular ve özdeşleme ile ilişkili olmadığı ama tüm korelasyonların Downing ve Roush (1984) 'ın modeliyle tutarlı olduğu bulunmuştur.

Renzetti (1987), yılında yürüttüğü çalışmada, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutum, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın hareketine yönelik tutumları araştırdı. Araştırmaya katılan 398 lisans mezunu kadın likert tipi ölçeğin her bir maddesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Sonuçlar, araştırmaya katılan kadınların geleneksel cinsiyet rollerini desteklemedikleri ve cinsiyet eşitsizliğinin farkında olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca katılımcılar genel olarak kadın hareketini desteklediğini ve feministler hakkında olumsuz görüşler sergilemediğini göstermiştir.

Rhodebeck (1996), yılında yaptığı çalışmada feminist görüşlerin feminist kimlikten ne derece farklı olduğunu ve bu farklı yapıların zaman boyunca ve cinsiyet açısından genellenebilirliği inceledi. Çalışmada 1972 ve 1992 yılları arasında yapılan Ulusal Seçim Anketinden toplanan verileri kullanarak, feminist kimlik, feminist görüş ve feminizm ile birlikte feminist yönelimlerin geçerliliği ve güvenilirliğini değerlendirmek ile ilişkili olan bireysel özellikler arasındaki ilişkiyi tahmin edebilmek için yapısal eşitlik modeli ve çeşitli ölçüm kullanmıştır. Çalışma sonuçları, düşünce ve kimliğin ilgili yapılar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca feminizmdeki cinsiyet farklılıkları hakkında yeni kanıtlar sunmaktadır. Erkeklerin kadınlarla eşit oranda özdeşleşmediği fakat feminist politikanın amaçları için göstermiş olduğu coşkunun kadınlarla eşit olduğunu göstermektedir.

Williams ve Witting (1997), yaptığı çalışmada feminist amaçlar, kolektif eyleme inanç, ayrımcılığın tanımlanması, feminizme maruz kalmayı ölçmek amacıyla likert tipi bir anket uyguladı. Çalışmaya 47 erkek, 94 kadın olmak üzere 141 kişi katıldı. Sonuçlar, katılımcıların sadece %25 'inin kendilerini feminist olarak tanımladığını ortaya koydu. Ayrıca, kendilerini

feminist olarak tanımlamayan bireylerin feminist hedefleri desteklediği ancak feminist olarak etiketleyen farklı olduğunu tespit edildi. Feminist olduklarını belirten katılımcıların feministleri olumlu değerlendirmeleri, kolektif eyleme inanmaları, feminizme maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğunu görülmüştür. Araştırmacılar, kadınların başkalarının olumsuz etiketlemesine maruz kalacağı korkusuyla kendilerini feminist olarak tanımlamaya karşı koyabileceklerini belirtmektedir.

Yakushko (2007), kadınların feminist kimlik geliştirme ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma Amerika Birleşik Devletler genelinde 18 ve 83 yaş arasındaki 691 kadından oluşan çevrimiçi çalışma ile gerçekleştirilmiştir. Hiyerarşik bir küme analizinin sonuçları, kadınların feminist kimlik gelişim süreçleri açısından üç gruba ayrıldığını göstermiştir. Bu gruplar: Geleneksel Değerlere Sahip Olan Kadınlar, Orta Değerlere Sahip Olan Kadınlar, Feminist Değerlere Sahip Olan Kadınlar. Kovaryans analiz sonuçlarına göre, feminist ve ılımlı değerlere sahip olan kadınların, özellikle yaşam amacı, özerklik, kişisel büyümeyi ölçen alt ölçeklerde geleneksel değerlere sahip olan kadınlardan daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır.

Sabik ve Tlyka (2006), yılında yapılan çalışma feminist kimlik tarzlarının cinsiyetçi olaylara maruz kalma, yeme bozukluğu arasındaki ilişki düzenleyip düzenlemediği araştırıldı. Araştırmaya 256 üniversiteli kadın katılmıştır. Hiyerarşik regresyon analizi kullanılmış, cinsiyetçi olaylar, yemek bozukluğu arasındaki ilişkiyi yordayan iki feminist kimlik aşaması (sentez ve aktif bağlılık) bulundu. Sentez ve Aktif bağlılık düzeyi düşük kadınlar için, cinsiyetçi olaylar ve yeme bozukluğunu olumlu yönde yordamaktadır. Sonuçlar, cinsiyetçi olayların feminist kadınlardan ziyade feminist olmayan kadınların psikolojik sıkıntılara daha fazla katkıda bulunduğu dair mevcut bilgiler doğrulanmaktadır.

Eisele ve Stake (2008), bu çalışma çoğu çalışmada birbirine karıştırılan feminist tutumları ve feminist kimliğin öz yeterlilikle olan ilişkisini incelemektedir. Çalışmaya 435 öğrenci katılmıştır. Katılımcılara kadın ve cinsiyet çalışmaları (WGS) derslerinin başında ve sonunda anket uygulanmıştır. Feminist kimlik, feminist tutumlar ile öz yeterlilik arasındaki ilişkiye kısmen aracılık ettiği görülmüştür. Ek olarak, bu araştırmanın sonuçları WGS derslerinin öğrencilerin feminist tutumları, feminist kimliği, öz yeterliliği üzerindeki etkisi önceki bulguları desteklemektedir.

Szymanski, Gupta, Carr, Stewart (2009), yaptıkları çalışmada içselleştirilmiş kadın düşmanlığı ve cinsiyetçiliğinin diğer iki biçimi olan kendini nesneleştirme ve geleneksel

cinsiyet rollerinin pasif kabulünü arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ayrıca cinsiyetçi olaylar ve psikolojik stres arasındaki bağlantıda içselleştirilmiş kadın düşmanlığının düzenleyici rolü incelenmiştir. Katılımcılar Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük güney üniversitesinde işe alınan ve 274 heteroseksüel kadından oluşmaktadır. Sonuçlar, içselleştirilmiş kadın düşmanlığının kavramsal olarak kendini nesneleştirme ve pasif kabulden farklı olduğunu göstermektedir. Ek olarak, cinsiyetçi olaylarla ilgili daha fazla deneyimin daha yüksek düzeyde psikolojik sıkıntıyla ilişkili olduğunu saptanmıştır.

Synder, Hasbrouck (1996), çalışmada feminist kimlik, cinsiyet özellikleri ve rahatsız edici yeme semptomları arasındaki ilişkiyi araştırdı. Araştırmaya katılan 71 üniversiteli kadınlar ağırlıklı ilgili sorular, feminist kimlik gelişim ölçeği, kişisel nitelikler anketi, şekil derecelendirme ölçeği, yeme bozuklukları envanterini cevaplandırdılar. Sonuçlar, feminist kimlik, beden memnuniyetsizliği, bulimik semptomlar ve etkisizlik duyguları ile negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Basmakalıp erkeksi özellikler özdeşleşme mükemmeliyetçi eğilimler ve etkisizlik duygularla ters orantılıyken beden kaygısıyla ilişkili bulunamamıştır. Bu sonuçlar beden memnuniyetsizliği ve rahatsız yemeği teşvik edici faktörlerin, cinsiyetçi olmayan rollere bağlılık ve kişisel güçlendirme gibi feminist değerlerle özdeşleşen üniversiteli kadınlar üzerinde daha az etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir.

Çınar Altıntaş ve Altıntaş (2008), çalışmada Türkiye'deki kadın yöneticilerin algılanan feminist / kadınsı kimliklerinin liderlik tarzlarını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Araştırmaya Türkiye'deki büyük ölçekli özel sektör şirketlerinden 102 kadın yönetici katılmıştır. Veriler internet tabanlı anket ile toplanmıştır. Bulgular kadınların sahip olduğu feminist/kadıncı yaklaşımların çeşitli liderlik tarzlarını etkilediğini göstermiştir. Feminist yaklaşımlar ekip çalışmasında ilham verici ve etkili olurken, kadıncı yaklaşımların işbirlikçi, katılımcı ve vizyoner liderlik stillerini etkilediği saptanmıştır.

2.5. Cinsiyet / Toplumsal Cinsiyet / Cinsiyet Kimliği

Bireyin genetik, biyolojik ve fizyolojik özellikler açısından kadın veya erkek olarak tanımlanmasıdır. Biyolojik ve genetik anlamda erkek ve kadın olmak üzere tanımlanan iki cinsiyet bulunmaktadır. Bu bağlamda erkek ve kadını ayıran bireylerin üreme sistemleridir. Bireylerin cinsiyetlerinin belirlenmesinde ayrıca hormonal ve anatomik değişiklikler etkili olmaktadır (Akın, Demirel, 2003). Özetle, cinsiyet, genetik faktörler açısından kadın ve erkek olarak tanımlanırken, üreme sistemi özellikleri açısından birbirinden farklılaşan bir yapıdır.

Türk Dil Kurumuna göre, cinsiyet bireye üreme işinde ayrı roller veren erkek ve dişiye ayırt ettiren yaratılış özelliğidir. Eşey, cinslik, seks biçiminde tanımlanmaktadır. Heteronormatif düzene göre cinsiyet, kadın ve erkek olmanın biyolojik yönüne işaret eder (İstanbul Üniversitesi, 2022).

Kadın ya da erkek, yaygın kullanım şekliyle bireyin biyolojik anlamda dişi/female veya er/man oluşunu, aynı zamanda toplum tarafından bireye sunulan roller sistemi içinde anlam bulan kadın/woman veya erkek/man ifade eden iki terimdir. Fakat, bu terimlerde anlam bulan biyolojik boyut ve biyolojik yapı şekillenene toplumsal boyut farklı şeyleri ifade etmektedir (Vatandaş, 2007).

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplumda, aile içinde, kişisel ilişkilerde toplum tarafından belirlenen farklı beklentiler, kadın ve erkeğin bunlara uygun olan rolleri, görev ve sorumlulukları, statüsü ifade etmektedir. Kısacası, toplumsal cinsiyet doğumla başlayan kız ve erkek cinsiyet özelliklerinin toplum tarafından nasıl algılandığı ve toplumun bireylerden beklentilerini ifade etmektedir (Sancar vd., 2006).

Toplumsal cinsiyet çalışmaları 1970'lerden itibaren üç önemli aşama kaydetmiştir. Birinci aşama; çalışmacılar cinsiyet farklılıklarının biyolojik özelliklerden kaynakladığı konusunda hem fıkırdır. İkinci aşama; bu aşamada öğrenilen cinsiyet rollerine ve toplumsallaşmaya vurgu yapılarak, toplumsal cinsiyetin özgül toplumsal düzenlemelerin (kadını bireye indirgemeyen) ürünü olarak görülmüştür. Üçüncü aşama; toplumsal cinsiyetin bütün sosyal sistemlerde merkezi konumda olduğu anlaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet hukuk, eğitim, aile, politika, ekonomik kalkınma gibi birçok alanda incelenmiştir (Ecevit, 2011).

Kadın ve erkeğe toplum tarafında oluşturulan cinsiyet rolleri dış kaynaklı olmasına rağmen, biyolojik temelde kadın ve erkek cinsiyetlerine tanımlanmış olan gibi bir algı bulunmaktadır. Bu bağlamda bu algı, kadın ve erkeğin doğuştan getirdiği farklılıklar olduğu, farklı rollere sahip oldukları ve ayrı bir dünyada yaşamaları gerektiğine ilişkin kalıp yargıların sürekliliğine neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet, biyolojik olarak kadın ve erkek farklılığından ziyade toplumun tanımladığı kadınlık ve erkeklik niteliklerine göndermede bulunmaktadır. Yani, toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklardan farklı olarak kadın ve erkeğin toplum perspektifinden nasıl görüldüğü, algılandığı, düşünüldüğü ve nasıl davranılması ile ilgili bir kavramdır (Altınova ve Duyan, 2013).

Günlük hayatta ve dilde bir ayrıma gidilmeden kullanılan cinsiyet üzerine temellenen biyolojik özellik cinsiyet (sex), ve bu özellik üzerine temellenen toplumsal özellik toplumsal cinsiyet (gender) terimleri, çeşitli bilim alanlarında farklı şekilde ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet (gender) kavramını ilk kullanan 1968 yılında ABD’li Psikanalitik Robert Stoler’in “Sex and Gender” (cinsiyet ve toplumsal cinsiyet) isimli kitabında yer bulmuştur (Ecevit, 2011). O toplumsal cinsiyetin, biyolojik cinsiyetten nasıl farklı olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Daha sonra toplumsal cinsiyet (gender) kavramını kullanan feminist akademisyen Ann Oakley, 1972 yılında Sex, Gender and Society adlı eserinde cinsiyet (sex) biyolojik açıdan erkek ve kadın ayrımını anlatırken, toplumsal cinsiyet (gender) erkeklik ve kadınlık arasındaki toplumsal açıdan eşitsizliğe gönderme yapmaktadır (Vatandaş, 2007). Ann Oakley toplumsal cinsiyeti şöyle ifade etmektedir:

Toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir, erkek ve kadınların “eril” ve “dişil” olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret eder. İnsanların erkek ya da kadın olduğu, çoğunlukla biyolojik göstergelere göre anlaşılabilir. İnsanların eril veya dişil olduğu ise aynı şekilde anlaşılabilir; ölçütler kültürel, yere ve zamana göre değişiklik gösterir. Cinsiyetin değişmezliğini kabul etmek zorunludur, ama böylece toplumsal cinsiyetin değişkenliği de kabul edilmelidir (Bhasin, 2003).

Erkekler ve kadınlar arasındaki fark onların doğal özellikleri midir, yoksa bu farklılıklar bireylerin yaşadığı toplumun özelliklerinden mi kaynaklanmaktadır? Bu sorular psikologların, psikiyatristlerin, davranış bilimcilerin, sosyologların sordukları sorulardır. Toplum içinde kadın ve erkek arasındaki farklılıkları açıklayan iki görüş bulunmaktadır:

Doğacı görüş: Kadın ve erkek arasındaki farklılığın temelini fiziksel ve biyolojik özelliklerden kaynaklandığını savunur. Tarihsel süreç içerisinde toplumsal iş bölümü kadın ve erkek için farklı şekilde oluşturulmuştur. Erkekler fiziksel olarak kadınlardan güçlü oldukları için avcılık ve savaşçılık özellikleri kazanıp evden uzaklaşabildiler. Kadınlar ise, fiziksel özellik açısından daha zayıf oldukları için ve çocuk doğurma özelliklerinden dolayı eve bağımlı bir haldeydiler. Bu nedenle, erkeklerin konumu ev dışına, kadınların konumları ise ev içine dayanan toplumsal iş bölümü gelişti. Bu görüşü savunanlar biyoloji, genetik ve psikoloji bilimlerinden kanıtlar ileri sürerek tezlerini savunmuşlardır. Örneğin, zekâ testleri kullanarak erkek çocuklarının matematik, fizik, kimya gibi bilimlerde daha başarılı olacaklarını, kız çocukların ise dil ve edebiyat gibi alanlarda başarılı olacaklarını kanıtlamaya çalışmışlardır (Ecevit, 2011).

Gelişmeci görüş: Cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu savunur. Kadınların çocuk doğurması dışında erkeklerden farklılaşan başka özelliklerinin olmadığını savunmaktadırlar. Çocuk doğurmak, sadece kadınların çocuğa bakacağı anlamına gelmemektedir (Bhasin, 2003). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kas gücüne azalan ihtiyaç kadın ve erkek iş bölümünü anlayışını değiştirmiştir. Erkeklerde ev içinde yapılması gereken işlerin üstünden gelebilirler. İnsan davranışları, içinde bulunulan sosyal ve kültürel yapının birer yansımasıdır (Berktaş, 2013; Ecevit, 2011).

Kadın ve erkek arasında yapılan ayrımların öznel kimlik karşıtlıklarının ilerisinde toplumsal bir düzeni ve toplumsal ilişkileri göstermektedir. Ayrımcı, eşitsiz ve baskıya dayalı toplumsal yapıyı ve bu ilişkinin tarafı olan toplumsal grupları ifade eden bir kategoridir. Bu gruplara dahil olan bireylerin, psikolojik ve davranışsal özelliklerini anlatmaktadır. Toplumsal cinsiyet olgusu kültürel-ideolojik sembollere, toplumsal kurumlarına doğru genişlemektedir (Cangöz, 2013).

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklere vurgu yapması nedeniyle feminizm tarihine paralel olarak bir gelişim gösterdiği söylenebilir. Feminist düşünürler, toplumsal bağlamda kadın kavramının birey olarak ele alınmasının, toplumsal cinsiyet farklılıklarının önemini açığa çıkarmaktan ziyade toplumsal eşitsizliği gizleyeceğini savunmuşlardır (Ecevit, 2011). Toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlara karşı uygulanan baskıları biyolojik farklılıktan kaynaklandığını savunan cinsiyetçi ideolojilere karşı, feminizmde teorik planında önemli olmuştur (Donovan, 2021).

Kadınlar, uzun süre boyunca insan haklarından eşit şekilde yararlanamadılar. Bu eşitsizlik toplumdan topluma göre değişse de özü sürekli aynı kalmıştır. Ataerkillik ve erkek egemenliği toplumsal yapılara eklenerek varlığını korudu. Bu sürekliliğin temelini ideoloji ve kültürün erkek hegemonyasına dayanması, toplum bilincinden sorgulanmayan ataerkillik ve davranış kalıp yargıları nesilden nesile aktararak kök salmıştır. Bu sorgulamanın en az olduğu ataerkil sistemin yarattığı “kadınlık” ve “erkeklik” kimlikleri olmuştur. Kadın ve erkek arasında eşitsizlik içermeyen biyolojik farklılık, toplumsal süreçte içinde eşitsizlik ve hiyerarşi içeren farklılığa dönüşerek toplumsal cinsiyet oluşturmuştur. Kadın ve erkek ataerkil sistem içinde birbirinin zıttı olacak şekilde biçimlendirilmiştir. Erkek aklı, uygarlığı ve kültürü temsil eden üstün konumdayken, kadının bedeni, duyguları ve doğayı temsil ettiği ileri sürülür. Bu nedenle, kadın; bedene, maddeye, doğaya indirgenmiş ve soy üretme yetisi küçümsenmiştir (Berktaş, 2004).

Feministler, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasına keskin bir çizgi çizerek “biyolojinin bir kader olduğu” fikrine karşı çıkmışlardır. Cinsiyet, erkek ve kadın arasındaki biyolojik farklara atıfta bulunur, değiştirilemez. Toplumsal cinsiyet ise kültürel bir kavramdır ve erkek ve kadına biçilen rolleri kapsar. Simone de Beauvoir’ ın belirttiği üzere “kadın doğulmaz, kadın olunur”. Feminist çalışmaların en önemli anahtar kavramı olan “toplumsal cinsiyet” ve biyolojik cinsiyet ayrımının önemli vurgu noktası olan bu söz erkek ve kadının konumuna da işaret eder (Heywood, 2011). Bu söz erkeklik tasarımının tarihsel bir düşünceye, kadınlık tasarımının ise toplumsal, kültürel, tarihsel durumunun tespitini yapar, nesne konumuna indirgenen özne konumunda yer almayan kadınların durumunun kısa bir özetini oluşturmaktadır (Direk, 2009). Erkek ve kadınlar cinsiyetlerine göre değil bireyler olarak, “kişiler” olarak değerlendirilmelidir. Bu bakış açısıyla feminizmin amacı toplumsal cinsiyetsiz “kişilik” e ulaşmaktır (Heywood, 2011).

Simon de Beauvoir “*İkinci Cinsiyet*” adlı eserinde kadın kimliğinin tarihsel, toplumsal, kültürel bir oluşum olduğu ve kadını yaratan şeyin doğa değil, uygarlık olduğunu savunur. Sözü edilen koşulları yapılandıran şeyin erkek cinsi ile kadın cinsi arasındaki tahakküm ilişkisidir. Kadını ikinci planda tutan şey hiyerarşidir. Beauvoir için sorun biyolojik erkek cinsiyeti değil, toplumsal bir konum olarak erkekliktir (Direk, 2009). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında ayrım yapılması, bunu yaparken kadınların ve erkeklerin sahip olacağı fırsatlar veya yapacakları faaliyetlerde bir ilgisi olduğunu reddeden feministler, toplumsal cinsiyet kuralları ve beklentilerinin toplumsal olarak kurulduğunu ve toplumsal olarak değiştirebileceğini ileri sürerler. Toplumsal cinsiyetin sonu ve kadın ve erkek arasındaki eşitlik ideali “androjenlik” olarak adlandırılmakta, biyolojik cinsiyetin bir insanın hayattan beklentileri veya insanların birbirine davranış şekilleri üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı bir toplumsal koşulu ifade etmektedir. Butler ise “*Toplumsal Cinsiyet Belası*” adlı eserinde; toplumsal cinsiyet kimliğini sorgulayarak eğer değişimin “fail” inin bir açıklaması ve özgürleştirilecek öznesi yoksa, dönüştürücü hareket olan feminizmde özgül bir anlamı olmadığını belirtir. Buradaki özne kadındır ve toplumsal cinsiyet kadının ne olduğunu gösteren bir kavramdır. Toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş kadınlar biyolojik cinsiyetten, dışiden farklıdır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki bu ayrım sorgulanmalıdır (Young, 2009).

Cinsiyet kimliği, biyolojik perspektiften bireyin belirli bir cinsten olduğuna ilişkin bilgisi ve diğer insanların cinsiyetlerini tanıma yeteneğidir. Yani bireyin kendini belli bir cinsiyete ait hissetmesi ve buna uygun eylemlerde bulunmasıdır. Cinsiyet kimliğinin oluşumu erken bir

dönemde başlar. Genel olarak iki yaş civarında kendi cinslerini tanırlar ve annelerini dişi, babalarının er olduğunu bilirler. Bu dönem aralığında çocuklar cinsiyeti dış özelliklere (giysiler, roller ve diğer dış unsurlar) göre belirleme eğilimi gösterirler. Beş altı yaş döneminde çocuklar cinsiyetin değişmez olduğunu er ve dişi doğan birinin ömür boyu aynı cinsiyette kalacağını öğrenirler. Cinsiyet kimliğinin belirlenmesinde sonraki aşama ise çocuk, iki cinse ait inanç ve tutumları edinmeye başlayarak, cinslerin birbirinden nasıl farklılaşması gerektiğine ilişkin fikirler edinir (Vatandaş, 2007).

2.6. Toplumsal Cinsiyet Kuramları

Kuram, ilgi konusu olan fenomenleri (olayları) açıklamak amacıyla bir dizi kavram ve bu kavramların birbiriyle olan ilişkilerinden oluştuğunu vurgulamaktır (Murdock, 2014). Literatür incelendiğinde cinsiyet farklılıkları ve toplumsal cinsiyeti açıklamaya yönelik birçok kuram bulunmaktadır. Psikologlar, psikiyatrisiler, davranış bilimciler, sosyologlar gibi pek teorisyenler birey ve cinsiyet kimlikleri arasındaki ilişkiye değinmişlerdir. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet ile ilgili şu kuramlara yer verilecektir: Biyolojik Kuram, Psikanalitik Kuram, Sosyal Öğrenme Kuramı, Bilişsel Gelişim Kuramı, Sosyal Rol Kuramı, Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı, Çok Faktörlü Toplumsal Cinsiyet Kuramı

2.6.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram, genel olarak erkek ve kadınlar arasındaki yetenek veya davranış farklılıklarını, cinsiyetler arasındaki biyolojik ve fizyolojik farklılıklarla açıklamaya çalışır. İlgi odağı olarak, doğumdan önce erkek ve kadın cinsiyet hormonları, kritik gelişim döneminde (ergenlik gibi) cinsiyet hormonlarındaki farklılıklar, beynin yapısal ve işlevsel farklılıkları bulunmaktadır. Davranıştaki cinsiyet farklılıklarına ilişkin olarak biyolojik kuramlar bazı ampirik kanıt sunarak, erkeklerde artan saldırganlığı erkek cinsiyet hormonlarıyla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Ayrıca erkek ve kadınlar arasında beynin yapısına tespit edilen bazı farklılıklar, davranış ve bilişteki farklılıkları açıklayabileceğine dair bazı varsayımlar bulunmaktadır (Osborne, 2004).

Kadın ve erkek arasında rolleri farklılaştıran diğer unsur, kadınların doğum yapabilme özellikleridir. “Biyoloji kaderdir” fikrine göre, biyolojik yapı sosyal koşullanma yoluyla meydana gelmekte ve anne rolü yalnızca biyolojik özellikler olmayıp, sosyalleşme süreciyle kazanılmaktadır (Carnaghan, Bahry, 1990). Annelik içgüdüsünün beynin bir bölümünde var olduğunu öne süren çalışmaların yanı sıra, kıskançlık, sevecenlik, sinirli, utanması olmayan ve kandıran gibi özelliklere sahip olduğu da öne sürülmüştür.

19.yüzyılın ortalarında, yüksek zihinsel işlemlerin merkezi olan ön beyin lobunun erkeklere oranla kadınlarda daha az kıvrımlı ve küçük olduğu, basit zihinsel süreçlerin merkezi olan yan lobların ise kadınlarda daha geniş yer kapladığı iddia edilmiştir. İleriki çalışmalarda yan lobların yüksek zihinsel işlevleri yürüttüğü, basit işlerin ön lob tarafından yürütüldüğü ileri sürülünce kadınların ön lobları büyük, yan lobları ise küçük olduğu ifade edilmiştir. Kadınların sözel yetenekleri erkeklere oranla daha iyi olması, erkeklerin ise mekânsal işlemlerde yetenekli olmaları beyin özelleşmesine dayandırılmıştır (Dökmen, 2010). Bu çalışmaların cinsiyet kalıp yargılarının etkisinde kaldığı, kadın ve erkeğin zihinsel işlevlerinin arasındaki farkın fazla olmadığı söylenebilir.

2.6.2.Psikanalitik Kuram

Erken çocukluk dönemi yaşantılarının bireyin yetişkin kişiliğinin oluşmasında temel rol oynadığını savunan Freud, kişilik gelişiminin beş yaşına kadar şekillendiği savunmaktadır. Freud’ un toplumsal cinsiyet oluşumuna ilişkin görüşleri, libido kavramına temellendirilir. “Libido” biyolojik ve toplumsal cinsiyeti organize etmekte olan cinsel bir enerjidir. Freud’a göre toplumsal cinsiyetin kazanılmasında üç dönem vardır. (1) çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkların bilincinde olmadıkları dönem, (2) cinsiyetler arası farklılıkları anlamaya başladıkları dönem, (3) ödipal dönem

Oral dönem (0-18 ay): Bu evrede bebeğin ağız, dudaklar ve dil birincil derecede duyarlı bölgelerdir. Libido enerjisi ağız bölgesine toplanmaktadır. Emme eyleminden haz alan bebek bakım verene bağımlıdır. Bu dönemde yaşanan süttten kesme psişik enerjinin saplanmasına ve oral-kişilik özelliklerinin gelişmesine neden olmaktadır (Burger, 2006).

Anal Dönem (1,5 ay-3 yaş): Bu evrede libido kaynağı anüs ve çevresidir (Santrock, 2015). Tuvalet eğitimi ile kas kontrolü sahibi olan çocuk dışkıyı tutmaktan ve bırakmaktan haz duymaktadır (Kaplan, 2016). Bu evrede verilen tuvalet eğitiminin niteliği yetişkin kişiliğinin oluşmasında önemli yer tutmaktadır. Sarsıcı bir tuvalet eğitimi, anal kişiliğe sahip insanların aşırı düzenli olma, inatçı ya da cömert olabilirler (Burger, 2006).

Birinci dönemde, erkek ve kız çocuklarını cinsiyet ve toplumsal cinsiyet deneyimleri benzerdir. Erkek çocuklar erkek anatomisine sahip olarak, libido penisle bağlantılıdır ve anne bebek ilişkileri karşı cins ilişkisidir. Kız çocuklar ise anatomik olarak iki cinsiyetlidir. Dişilik organı (vajina) ve erkeklik organı (klitorisler) vardır. Kısacası, kız ve erkek çocuklarının cinsiyetleri erkektir ve toplumsal cinsiyetleri de erkeksidir. Bu dönemde bebek annesini ve kendini bir olarak görür (Dökmen, 2010).

Fallik Dönem (3-6 yaş): Bu dönem penis ya da klitoris cinsel yönden en duyarlı organlardır. Freud bu dönemdeki çocukların karşı cinsiyetteki anne ve babaya karşı cinsel çekim hissettiğini savunur. Buna bilmeden annesiyle evlenen Yunan karakterinin adından esinlenerek *Ödip (Oedipus)* kompleksi adı verir. Bu aşamadaki karmaşa karşı cinsiyetteki ebeveyne duyulan arzular bastırılır ve karşıt tepki geliştirilerek aynı cinsiyetteki ebeveynle özdeşleştirilir (Burger, 2006). Babayla özdeşim kuran erkek çocukları babanın sahip olduğu değerleri, tutumları içselleştirilerek erkek kimliği kazanır. Kız çocukları ise cinsel kimlik kazanmada ebeveynlerinin değerler ve tutumlarını içselleştirmektedir (Kaplan, 2016).

Latent Dönem (6-12 yaş): Bu evrede ergenlerin başına kadar devam eden ve libido kaynağının herhangi bir organ ya da beden bölgesine odaklanmayan dönemdir. Bastırılan cinsel arzu, ebeveyn yasakları ve süper ego gelişimi fallik dönem anıları silinmiştir. Bu cinsel enerji yoğun şekilde bastırılarak enerjinin yönü, oyuna, arkadaşlık ve akademik faaliyetlere yönelmektedir. Fallik dönem sonunda kazanılan cinsel kimlik rolleri deneyimler aracılığıyla pekiştirilir (İnanç ve Yerlikaya, 2012).

İkinci dönemde, çocuklar kadın ve erkek arasındaki farklılıkları anlamaya başlarlar. Erkek merkezde ve sevgi objesi yine annedir. Çocuklar sadece erkek cinsiyetini öğrenmişlerdir. Cinsiyet farkının nedeni penise sahip olmak ve olmamakla ilişkilidir. Erkek çocukları bu organı kaybedecekleri düşünerek kastrasyon anksiyetesi yaşarlar. Erkek çocukları güç objesi olarak gördükleri babalarını cinsel ilgilerini anneye gösterdiklerinde kastre edileceğini düşünerek korkarlar. Kız çocukları annesinin ve kendilerinin eksik organa sahip olduğunu düşünerek anneden uzaklaşıp babaya yönelmektedir ve böylece kadınsılık özelliklerine girmeye başlamışlardır (Dökmen, 2010).

Genital Dönem (Ergenlik ve Sonrası): Normal gelişimin son aşaması ve gerçek olgunlaşmayı ifade eden bu dönemde ikincil cinsiyet özelliklerinin ortaya çıkmasıyla birlikte libido kaynağı genital organlardır. Erkek ve kız çocukları için olgun cinselliğin başlangıç dönemidir. Latent dönemde bastırılan dürtüler yeniden aktif hale gelmiştir. Bu dönemde kız çocuklarının klitoris ve libido kaynağı vajinadır. Ayrıca diğer aşamaları başarılı şekilde atlatan kişiler ideal kişilik tipi olan genital karakter kazanırlar (İnanç, Yerlikaya, 2012). Ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde toplum içinde üretken, iş birliğine dayanan çalışmalarla ilgili faaliyetler birlikte gelişir (Allen, 1994).

Üçüncü dönemde, erkek çocuklar anneleri için babalarıyla bir yarışa girerler. Kastrasyon korkusu yaşayan erkek çocuklar babaları ile yarışmaktan vazgeçerek babalarıyla

özdeşlemeye başlarlar. Sosyal çevreden erkek ve erkeksilik konumunu alan erkek çocuğun ahlaki yargılama (süperego) ları gelişir. Bu dönemde kız çocukları ise, babaları için anneleriyle yarışa girmeye ve kadınsı bir ilişki içine girerek babanın ona istedikleri penis vereceğini umarlar. Kız çocuklarında kastrasyon korkusu yoktur çünkü onların bir penis yoktur. Freud’ a göre, kız çocuklarının anneleriyle özdeşleme gibi zorunluluklarını olmadığı için süper egolarının erkek çocukları kadar gelişmediğini savunur. Bu yüzden kadınlar cinsel ve ahlaki açıdan erkekler kadar üstün değildir (Dökmen, 2010).

Feminist bir bakışla sosyoloji ve psikanalizi birleştirerek cinsel kimliği çok boyutlu bir şekilde açıklayan Nancy Chodorow kuramının merkezine “annelik” kavramını koymuştur. Chodorow, cinsiyet kimliğinin gelişmesinde anne ve çocuk arasındaki etkileşime odaklanarak Freud’un erken yaşam deneyimlerinin cinsiyet gelişimine etkisini kabul etmektedir. Çocukların cinsiyet gelişiminde anneye duyulan duygusal bağlılık babadan fazladır. Kız çocuğunun anneye özdeşlemesi, erkek çocuğunun ise farklılaşması kişilik özelliklerinin farklılaşmasına neden olmaktadır. Anneden farklılaşan erkek çocuk kadınsı özellikleri (duygusallık, ilişkisel bağlılık) reddetmeye ve erkeksi özellikler olarak görülen (duygusal eylemlerden kaçma, ilişkilerde bağımsız olmaya) çalışmaktadır (Erdoğan, 2008). Erkek çocuğunun anneden ayrılması için, cinsiyetinin ona dayatmış olduğu eylemleri gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu duruma “*Reproduction of Mothering*” eserinde yer vererek erkek çocuklarının yetiştirilmesi işinin annede olması erkek tahakkümünü yaratmaktadır. Sadece anne tarafından bakılan erkek çocuklar babanın ev içerisinde daha az görülmesi erkekliğin zor ulaşılabilir olduğu algısını oluşturarak erkekliği yüceltir (Chodorow, 1978). Kız çocuk ise, anneye özdeşleştikleri için benlikleri ilişkisel deneyim odaklıdır.

2.6.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura tarafından geliştirilen sosyal öğrenme kuramını, başkalarının davranışları, tutumları ve duygusal tepkilerini gözlemleme, modelleme ve taklit etmenin öğrenme üzerindeki etkisine değinmektedir. Özellikle iki öğrenme süreci üzerinde durulur, “Model alma ve taklit”, “edimsel koşullanma” (Mcleod, 2016). Edimsel koşullanmada, ödüllendirilen ve olumlu sonuçlanan davranışların yapılma sıklığı artar. Cinsiyete uygun davranışlarda bulunan çocuklar ödüllendirilir. Pekiştirilen davranışın yapılması sıklığı artarak davranış dağarcığına eklenir. Ödüllendirilmeyen davranışlar (cinsiyete uygun olmayan) ise, cezalandırılır. Pekiştirilmeyen davranıştan kaçınılır ve davranış dağarcığına

eklenmez (Dökmen, 2010). Model alma ve taklit; tutum, değer, düşünce ve davranış kalıplarının aktarmanın en güçlü ve yaygın yollarından biridir. Çocuklar etrafında gördükleri bireyleri gözlemlerler ve model alırlar. Modelden alınan davranışlar kodlanarak taklit edilir (McLeod, 2016). Cinsiyete bağlı davranışların büyük kısmı, ebeveynler ve akranlar, medya, öğretmenler model olmaktadır. Bu modeller, eril ve dişil cinsiyetçi davranış kalıplarına çeşitli örnekler sunmaktadır. Çocuğun toplumun cinsiyetine uygun gördüğü davranışları öğrenmesi doğal bir sonuçtur (Bandura, Busey, 1999; McLeod, 2016).

Cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde cinsiyetle uyumlu davranış gösteren modeller örnek alınmaktadır. Anne ve babalar, kardeşler, oyun arkadaşları, televizyon kahramanları kadın ve erkekten beklenen davranışların öğretilmesinde etkili modellerdir. En etkili modeller başında gelen anne ve babalar cinsiyetçi davranışların çocuğa aktarılmasında büyük rol oynamaktadırlar. Raag, Rackliff (1998) yapmış oldukları çalışmada, okul öncesi yaşlarında kız ve erkek çocuklarına bir araştırma parçası olarak serbest oyun zamanında geleneksel erkek oyuncakları (aletler) ve kız çocukları (mutfak aletleri) gösterilmiştir. Çocuklar geleneksel olarak cinsiyetleriyle özdeşleştirilmiş oyuncakları seçmişlerdir. Ayrıca erkek çocukları, babalarının kız oyuncaklarıyla oynamalarından hoşlanmayacağını söylemiştir. Anne ve babalar, akranlar benzer beklenti içinde, çocukların cinsiyetleriyle uyumlu davranışları ödüllendirmeye hazırlarken, uyumlu olmayanları cezalandırmaktadırlar.

2.6.4. Bilişsel Gelişim Kuramı

Sosyal öğrenmede kuramında çocuğun pasif alıcı konumda bulunmasına karşılık bilişsel gelişim kuramcıları çocuğun öğrenme sürecinde aktif rol oynamasına vurgu yapmaktadırlar. Lawrence Kohlberg tarafından geliştirilen kuram, toplumsal cinsiyet rollerinin bilişsel gelişim ile oluştuğunu öne sürmektedir. Jean Piaget'nin kuramından etkilenen Kohlberg, çocukların dünyayı anlamlandırmaları çocuğun kendi bilişsel işlevleriyle gerçekleşmektedir (Paludi, Doyle, 1998; Akt. Arslangiray, 2013).

Kohlberg'e göre, çocukların cinsiyet rol gelişimlerinde üç dönemde gerçekleşmektedir:

- **Cinsiyet Etiketleme (Gender Labeling)** dönemi, yaklaşık 2-3,5 yaşları arasında gözlenen bu evrede çocuklar iki cinsten birine ait olduklarını anlamaya başlarlar. Başkalarının cinsiyetini doğru olarak bilmeyebilirler. Fakat kendilerinin kız ve erkek olduklarını yani cinsiyetlerini doğru olarak bilirler. Öncesinde onlar için kız ve erkek isim sahibi olmakla aynıdır. Bu evrede, çocuklar cinsiyetin kalıcılığını, değişmezliğini kavrayamamışlardır.

- **Cinsiyet Kararlılığı (Gender Stability)** dönemi, 3,5- 4,5 yaşları arasında çocuklar cinsiyetin süreklilik boyutunu kavramaya başlarlar, yani doğumda sahip olunan kız veya erkek cinsiyetinin büyüyünce aynı kalacağını öğrenmişlerdir. Bilişsel tutarlılık tam olarak edinilmediği için fiziksel görünümü değişen kişinin cinsiyetinin değişeceği düşünülebilir.
- **Cinsiyetin Değişmezliği (Gender Consistency)** döneminde cinsiyetin fiziksel görümden ayrı olduğunu, dış görünüşün ne olursa olsun değişmeyeceğini kavramışlardır. Cinsiyetin değişmez olduğu kavramı kazanan çocuk cinsiyetine uygun olan tercihler, beğeniler geliştirir. Cinsiyetine uygun faaliyetlerde bulunurken ödüllendirme beklemezsizin cinsiyetiyle tutarlı olduğunu düşündüğü için yaparlar (Dökmen, 2010).

Cinsiyet rolü kimliği, bir bireyin kendisini eril veya dişil olarak görme derecesini temsil eder. Bireyin nitelikleri ile kültürün cinsiyet rolü standartları arasındaki uyum veya uyumsuzluk “erkeksi” ve “kadınsı” kategorisine yanıt verir. Çocuklar toplumsal cinsiyet etiketlenmelerini erkek yaşı (2-3 yaş) ve sonraki iki yıl içinde geleneksel ipuçlarına göre doğru şekilde öğrenmektedirler. Çocukların cinsiyet kimliğinin sabitliğinden 5 veya 6 yaşına kadar emin olmadıkları Kohlberg (1966) tarafından gösterilmiştir. Çalışmasında 4 ile 8 yaşlarındaki çocuklara, resimdeki bir kızın isterse erkek olup olamayacağı, erkek oyunları oynayıp oynamayacağı, bir erkek saç kesimi ya da kıyafetleri giyip giyemeyeceği sorulmuştur. 4 yaşındaki çocukların büyük çoğunluğu saç kesimi ve uygun kıyafet giyerse erkek olabileceğini söylerken, 6-7 yaş arasındaki kız çocukları dış görünüş ve davranış değişikliği ne olursa olsun erkek olamayacağı cevabını vermişlerdir. Kohlberg çalışması sabit bir cinse kimliği oluşturma süreci içgüdüsel istekler ve özdeşleşmeler tarafından belirlenen benzersiz bir süreçten ziyade, genel kavram büyüme sürecinin bir parçası olduğudur. Tüm çocuklar vücut farklılıklarının farkına varır, temel cinsiyet etiketlemesine maruz kalır ve aile içinde ve dışında kadın ve erkek rollerinde belirgin bazı farklılıkları algılar (Kohlberg, 1966).

2.6.5. Sosyal Rol Kuramı

Toplumsal cinsiyet stereotipleri, diğer sosyal stereotipler gibi algılayanların günlük hayatta ne yaptıklarına dair gözlemleri yansıtır. Belirli bir faaliyette bulunan belirli bir grup insanı sıklıkla gözlemlerse, bu faaliyeti gerçekleştirmek için yetenek ve kişilik özelliklerinin o insan grubuna ait olduğunu düşünmeleri olasıdır. Çocuklara bakım veren kadınları gözlemlerse, çocuk bakımı için gerekli olduğu düşünülen bakım ve sıcaklık gibi niteliklerin

kadınlara özgü olduğuna inanmaları muhtemeldir. İnsan eylemlerinin büyük kısmı farklı sosyal roller tarafından tanımlandığı için insan grupları hakkındaki kalıp yargılar, bu grupların toplumdaki sosyal rollere dağılımı yansıtmaktadır (Eagly, Steffen, 1984).

Kadın ve erkek toplumsal alanda farklı statülere sahiptir. Bakan (1986)'a göre, erkekler genelde kendini düşünme hedeflere odaklanırken, kadınların ortak hedeflere yöneldiği görülmüştür. Toplum içindeki hiyerarşik yapıda erkekler yüksek statülere sahipken, kadınlar daha düşük statülü rollere itilmiştir. Bu farklılık sonucu erkek ve kadın için belirlenen kalıp yargılar cinsiyetlerden beklenen davranışları da etkiler. Kadın ve erkek rolleri değişirse, kadın yüksek statüye sahip oldukça cinsiyetler arası farklılık azalacaktır.

Çoğu kültürde çocuk bakımı kadınlara verilmiştir. Kadınların daha sıcak, şefkatli olma gibi özelliklere sahip olduklarını düşünmek kolaylaşırken, erkek çocuk bakımıyla ilgilenmiyorsa neden olarak sıcak, şefkatli gibi özelliklere sahip olmadığı düşünülür. Bu bağlamda insanların etkinliği toplum tarafından belirlenir ve rollere uyum sağlama baskı ile desteklenir. Örneğin, ev işleri evli kadınların ilgilenmesi gerektiği yönünde güçlü baskıya maruz kalır. Anne, eş, komşu, arkadaşlar ev işlerini kadının sorumluluğunda olduğu yönünde eleştirerek, kadının istemese de bu işleri yapmak zorunda hissetmesine neden olacaktır (Dökmen, 2010).

Sosyal rol kuramında, cinsiyet farklılıklara neden olan genetik farklılıklar göz ardı edilmemiştir. Erkeğin güçlü olması, kadının çocuk doğurması, kültür, sosyal kurumlar ve ekonomi etkileşimi sonucu iş bölümü ortaya çıkmıştır. Bu durum psikolojik açıdan cinsiyet farklılıklarına neden olmuş ve erkek ve kadınlar farklı sosyal roller oynamak zorunda kalmıştır. Erkek “ailesini geçindiren” kadın ise “ev kadını” rollerini edinmişlerdir (Dökmen, 2010).

2.6.6. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı

Sandra Lipsitz Bem (1983) 'in geliştirdiği toplumsal cinsiyet şema kuramı, bilişsel gelişim teorisi gibi, cinsiyet tiplendirmesinin çocuğun kendi bilişsel süreçleri tarafından yönlendirildiğini öne sürer. Sosyal gelişim kuramının, toplumsal cinsiyet şematik işlemenin kendisinin sosyal çevrenin cinsiyete göre farklılaştırılmış uygulamalarından türetildiğini öne sürer. Bu nedenle toplumsal cinsiyet şema kuramı sosyal öğrenme kuramı gibi cinsiyet tiplendirmesinin öğrenilen bir fenomen olduğunu ve dolayısıyla ne kaçılmaz ne değiştirilmez olduğunu varsaymaktadır. Bu kuram, cinsiyet rollerinin kazanılmasına ilişkin görüşleri kapsamaktadır.

Bem'e (1981) göre şema, bireyin algısını organize eden ve yönlendiren çağrışımlar ağıdır ve bilişsel bir yapıdır. Algıyı, algılananın gelen bir bilgi ile algılayanın önceden var olan şeması arasındaki etkileşimin bir ürünü olduğu yapıcı bir süreçtir. Bu kurama göre, cinsiyet tiplemesinin kısmen benlik kavramının kendisinin toplumsal cinsiyet şemasına benzediği gerçeğinden kaynaklandığı savunmaktadır. Çocuklar toplumun cinsiyet şemasının içeriğini öğrendikçe, hangi niteliklerin kendi cinsiyetleriyle ve dolayısıyla kendileriyle ilişkilendireceğini öğrenmektedirler. Bireyin davranışı kültürün erkeklik ve kadınlık tanımlarına uyacak şekilde düzenlenmesini sağlayan içselleştirilmiş motivasyon devreye girer ve cinsiyete dayalı davranış, bireyin kendi davranışını gözlemesi yoluyla benlik kavramının cinsiyete dayalı olarak farklılaşmasını destekler. Toplumsal cinsiyet şeması, niteliklerin ve davranışların, cinsiyetle ilgisi olmayan çeşitli boyutlardaki farklılıklarına bakılmaksızın, eril ve dişil kategorilere, eşdeğerlik kategorisine kendiliğinden sıralanmasını içerir (Bem, 1983).

Örneğin, kadınsı kategoride nazik, b      gibi özellikler yer alırken, erkeksi kategoride atılgan, kartal gibi özellikler yer alır. Toplumsal cinsiyet şemaları kadın ve erkek özelliklerinin algılanıp bilginin işlenmesinde temel bir   er  eve oluşturmaktadır. Kadın ve erkek ayrımını vurgulayan bir kültürde yetişen çocuklar kendileri ve başkalarını, nesneleri ve olaylar hakkındaki bilgileri bu cinsiyet şemasına göre işlemeyi öğrenmektedirler. Gelen bilgileri cinsiyet şemasına göre algılayan, kodlayan ve örgütleyen   ocuk, kız çocuğunu zayıf olarak, erkek çocuğunu kuvvetli olarak algılar ancak kuvvetli kız çocuğı ile zayıf erkek çocuğı fark etmemesi gerektiğini de öğrenir. Böylece bu seçici tutumu kendine de uygulayarak, cinsiyetine uygun olan özellikleri kendilik kavramına almayı öğrenir. Bu kendilik kavramına uygun olan tutum ve davranışlarını, tercihlerini, kişilik özelliklerini şemada yer alan özelliklere uygun olarak oluşturur ve sonunda cinsiyetleri ayırıştıran bir birey haline gelir (Dökmen, 2010).

Toplumsal cinsiyet şema kuramına göre, insan davranışları ve kişilik özellikleri cinsiyete sahip olmaktan çıkarılmalı ve toplum cinsiyeti cinsel organla ilgisi olmayan durumlara yansıtmaktan vazgeçmelidir. Bem toplumsal cinsiyet şemalı bir toplumda toplumsal cinsiyet şeması olmayan çocuklar yetiştirmenin zor olduğ  nu ama imk  nsız olmadığını savunur. Feminist açıdan ise, bireyin androjen olması değ  l, toplumun şematik olması yönündedir. Ebeveynler toplumsal cinsiyet şematik işlemenin gelişimini geciktirmek için çocuğın cinsiyetle ilgili olan kültürel mesajları geciktirilmeli, çocuğın sosyal çevresi içinde cinsiyete bağılı ili  şkili örüntülerini hafifletmeye çalışabilirler. Toplumsal cinsiyet temalı kitaplar

okutulmamalı ve kadın ve erkek arasındaki farkın sadece üremeden kaynaklı olduğu anlatılmalıdır. Ebeveynler çocuklarının kültürel cinsiyet ilişkili çağrışımları fark ettiklerinde alternatif şemalar oluşturarak bireysel farkları ön plana çıkarmalıdır. Böylece çocuk farklılığın cinsiyetten değil, bireysel farklardan kaynaklandığını öğrenecektir. Böylece çocuğun kendi kadınlık ve erkeklik kavramlarını inşa edeceği düşünülür. Cinsiyetleri ne olursa olsun tüm çocukların hem kamyonla hem bebekle oynaması, pembe ve mavi giysiler, oyun arkadaşlarının hem kadın hem erkek olması sağlanabilir (Bem, 1983; Dökmen, 2010).

2.6.7. Çok Faktörlü Toplumsal Cinsiyet Kuramı

Toplumsal cinsiyeti farklılaştıran fenomenlere ilişkin yaygın görüşler iki kutuplu ve tek bir modele dayandırılmıştır. Spence (1993), kuramını bu görüşün tersine çok faktörlü toplumsal cinsiyet kimliğini ileri sürmüştür. Bem (1974)'in ileri sürdüğü toplumsal cinsiyet şema kuramında erillik ve kadınlık dağılımının ortasında kalan kişilere dikkat çekmesi cinsiyet kimliğini etkileyen başka faktörler olduğunu göstermiştir. Toplumsal cinsiyet kimliği birbirleriyle ilişkili olan pek çok faktörden oluşmaktadır. Bu faktörlerin dört önemli boyutu şu şekilde sıralanmıştır: (1) Toplumsal cinsiyet kimliği ya da benlik kavramı (bireyin kadınsılık ve erkeksilik hissi), (2) Araçsal ve ifade edici kişilik özellikleri (kalıp yargı olarak kadın ve erkekle bağlantılı olduğu düşünülen özellikler), (3) Toplumsal cinsiyet ile ilişkili ilgiler, rol davranışları, (4) Cinsel yönelim

Kişinin sahip olduğu farklı özellikleri vardır ve dört boyutun bazılarında kadınsı, bazılarında ise erkeksi olabilir. Örneğin, kişilik özellikleri kadınsı bir eğilim gösterirken, ilgilerinin bazıları erkeksi ya da tutumlarının bir kısmı erkeksi çizgiler taşıyabilir. Spencer'e göre, genellikle kişinin benlik kavramı biyolojik cinsiyetiyle paraleldir. Bireyin biyolojik cinsiyetine uygun kadınsı ve erkeksi yanları olduğu kadar biyolojik cinsiyetiyle uyuşmayan karşıt cinsiyet rol yönelimleri olabilir. Yaş ve yaşanan deneyimlere bağlı olarak toplumsal cinsiyet özellikleriyle ilişkili kısmi değişimler olabilir ancak benlik kavramı büyük oranda yaşam boyunca aynı kalır (Dökmen, 2010).

Çok faktörlü cinsiyet kimliği kuramına göre, erkeklerin tipik olarak psikolojik erkeklik duygularını etiketlemek için kullandıkları terim erkekliktir ve aynı zamanda iki kutuplu karşıtı olan kadınlığın eksikliğini ima eden bir terimdir. Ters olarak, kadınlar tipik olarak kadınlık duygularını erkeklik eksikliğini ima eden bir terim olarak kadınlık olarak etiketlemektedir. Bununla birlikte; güçlü açık bir cinsiyet kimliğine sahip olanlar arasında kadınlar ve erkekler toplumlarının tanımlayıcı ve kuralcı klişelerine göre cinsiyetlerinde

beklenen tüm nitelikleri, ilgileri, tutumları, rolleri, davranışları sergilemezler sadece bir kısmını sergilemektedirler (Spence, 1993).

Toplumsal cinsiyete ilişkin kuramlar incelediğinde, her bir kuramın toplumsal cinsiyetin kazanılmasına, oluşumuna ve sürekliliğine ilişkin sistemli önermeleri bulunmaktadır. Psikanalitik kuram ve biyolojik kuram, toplumsal cinsiyetin biyolojik yönüne vurgu yaparken, sosyal öğrenme kuramı ve sosyal rol kuramları cinsiyetin sosyal yönüne vurgu yapmaktadır. Toplumsal cinsiyetin bilişsel gelişim yönüne vurgu yapan bilişsel gelişim ve toplumsal cinsiyet şema kuramına değinilmiştir. Cinsiyetin tek bir yönüne vurgu yapan kuramların yanı sıra cinsiyet gelişiminde çok yönlü faktörlerin etkili olduğunu belirten kuramlarda bulunmaktadır. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet kavramı tüm kuramlar ışığında daha iyi açıklamak mümkündür.

2.7. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği /Eşitliği

Cinsiyet (sex), erkek ve kadın arasındaki biyolojik farklılıklara atıfta bulunurken toplumsal cinsiyet (gender), kültürel bir farklılıktır ve kadın ve erkeğe toplum tarafından biçilen rolleri kapsamaktadır. Toplum cinsiyet farklılıkları “erkeklik” ve “kadınlık” anlayışını karşı karşıya getirerek empoze edilir (Heywood, 2011).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı feminizmin kuramlaştırılmasını karakterize eder. Erkek ve kadınlar toplum içinde yalnızca farklı olarak kategorize edilmezler aynı zamanda eşitsiz olarak konumlandırılmaktadırlar. Kadınlar, maddi kaynaklar, toplumsal statü, iktidar, kendini gerçekleştirme fırsatları, kendileriyle aynı konumda yer alan sınıf, ırk, meslek, etkinlik, din, eğitim, milliyet olsun ya da bu faktörlerin kesişimi olsun erkeklerden daha az elde ederler. Bu temelden kaynaklanan eşitsizlik, kadın ve erkek arasında anlamlı biyolojik farktan ve kişilikle ilgili farklılıktan kaynaklanmaktan ziyade, toplumsal örgütlenmeden kaynaklanmaktadır. İnsanlar birey olarak potansiyel ve özellikleri bakımından bir dereceye kadar farklılık gösterse de doğal çeşitliliğin anlamlı kalıbında cinsiyet farklılaşmamaktadır. Tüm insanlar, kendilerini gerçekleştirmeye yönelik karşılaştıkları tüm kısıtlamalara ve fırsatlara uyum sağlamaya kaynaklık eden şekillenebilirlik özelliğine sahiptir (Ritzer, Stepnisky, 2018).

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, çoğunlukla hayatın birçok alanında erkeklerin daha baskın olduğu, kadınların genellikle ikinci plana itildiği eşit olmayan güç ilişkilerinden oluşmaktadır. Erkeklerle atfedilen işlevlere ve görevlere değer verilmesi, birçok açıdan kadınlara atfedilen işlevlere ve görevlere verilen değerden daha büyüktür. Erkek normu,

toplumun bütünü için genel bir norm olarak kabul edilir ve bu da politika ve yapılara yansımaktadır. Bu nedenle, politikalar ve diğer yapılar genellikle erkek üzerinden şekillenmekte istemeden de olsa toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olmaktadır (Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğu söylemek, kadın ve erkeklerin kendilerini gerçekleştirme gereksinimlerinin kadınlar açısından daha az güçlü olması demektir. Tüm eşitsizlik kuramları erkek ve kadınların daha eşitlikçi toplumsal yapılara ve durumlara kolay ve doğal şekilde tepki vereceklerini varsayarlar (Ritzer, Stepnisky, 2018).

Toplumsallaşma sürecinde kültürün kız ve erkek çocukların cinsiyetlerine “uygun” bulduğu duygu, tutum, davranışlar arasındaki farklılıklar toplumsal cinsiyet farklılıklarını oluşturur. Bu farklılıklar kadınlardan duyarlı, ilgili, bakım veren olmasını, ev kadını, öğretmen, hemşire vb. meslekleri yapması beklemektedir. Erkeklerden ise, bağımsız, atılgan, kuvvetli olmasını, asker, mühendis vb. meslekleri yapması beklemektedir. Bunlar gerçek olmayan farklılıklar toplumun kendi kalıplarını bireye zorla yaptırması sonucu oluşmaktadır (Dökmen, 2010).

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklarla değil toplumdaki eşitsiz konumlarıyla ilişkili bir kavramdır. Gelir, mülk, sağlık, eğitim, normlar, kadınlar ve erkeklerden beklenen roller olmak üzere her alandaki sosyal ve kültürel farklılıkları kapsar. Bu geniş farklılıklar kadınların aleyhine olarak sonuçlanmaktadır (Ecevit, 2021).

Toplumsal cinsiyet eşitliği (gender equality), kaynakların ayrımı ve kullanımı, fırsatları kullanma ve hizmetlerden yararlanmada bireyin cinsiyetinden kaynaklı ayrımcılığa uğramaması demektir (Türk Tabipler Birliği, 2008). Toplumsal cinsiyet eşitliği farklı noktalara vurgu yapmaktadır. Bunlar:

Eşit koşullar, eşit muamele ve eşit fırsat vurgusu; kadın, erkek, kız ve erkek çocukları arasında fark gözetmeksizin insan haklarını kullanmak, toplumun ekonomik, sosyal, kültürel, politik gelişimine katkıda bulunmak ve bundan yararlanmak için eşit fırsatlara, koşullara, muameleye sahip olmasıdır.

Kaynak dağılımında eşitlik ve eşit değer vurgusu; kadın ve erkeğin kaynaklara eşit erişimi, istek ve ihtiyaçlarına eşit derecede değer vermesidir.

Özgürlük, farklılık ve çeşitlilik, ayrımcılığa uğramama vurgusu; toplumsal cinsiyet rolleri hakkında kalıpyargılar, sınırlar olmaksızın her bireyin seçimlerinde özgür olmasıdır. Toplumda farklı kadın ve erkek grupların sınıf, dil, din, ırk, cinsel yönelim gibi çeşitliliğin farkına varılması ve dikkate alınması gerekmektedir. Farklı olanların sahip oldukları özellikler nedeniyle ayrımcılığa uğramamaları gerektiğine işaret eder.

Toplumsal cinsiyet kimliği, güç yapılarını değiştirme vurgusu; hak, sorumluluk ve fırsatlardan yararlanmada kadın ve erkek olarak doğmanın önemli olmayacağı vurgulanır. Kadın ve erkek arasında dengeli ilişkilerin kurulması, eşit olmayan güç yapılarının değiştirilmesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesinde önemli noktalardır (Ecevit, 2021).

2.8. Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Araştırmalar

Esen, Siyez, Soylu ve Demirgürz (2017), yapmış oldukları çalışmada üniversite öğrencilerin cinsiyet rolü, cinsiyet değişkenlerinin toplumsal cinsiyet algısı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmaya 2255 lisans öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları üzerinde cinsiyet temel etkisinin, cinsiyet rollerinin ve cinsiyet ortak etkisini anlamlı bulunurken, cinsiyet rolleri temel etkisinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

Haymana, Kolburan (2019), yürüttükleri çalışmada kadınların algıladığı toplumsal psikolojik iyi oluşun, cinsiyet rolleri algısı ilişkisini incelemiştir. Araştırmaya 148 kadın katılmış ve ilişkisel tarama modeli uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, psikolojik iyilik halinin alt boyutları ile toplumsal cinsiyet rolleri alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir.

Arıcı (2011), üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları ve psikolojik iyi oluş düzeyleri incelemek amacıyla 690 öğrenci ulaşmıştır. Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerini geleneksel algılama düzeyi düşük olanların, yüksek olanlara göre kişisel gelişim boyutu hariç psikolojik iyi oluş düzeyleri yüksek bulunmuştur. Toplumsal cinsiyet rollerini eşitlikçi algılayanların düzeyleri yüksek olanların, düşük olanlara göre tüm psikolojik iyi oluşun tüm boyutlarında daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ek olarak, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini eşitlikçi algılama düzeyleri erkeklerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gönenç, Topuz, Sezer, Yılmaz ve Duman (2018), çalışmasında toplumsal cinsiyet dersinin, öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmaya ebelik bölümü üçüncü sınıf öğrencilerinden oluşan 89 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucu, toplumsal cinsiyet dersi alan öğrencilerin cinsiyet algısı puan ortalamaları, toplumsal cinsiyet dersi almayan öğrencilerin puan ortalamasından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Kılıç, Beyazova, Akbaş, Zara, Serhatlı (2014), çalışmasında çocukların toplumsal cinsiyet algılarını ve algıların dayandığı cinsiyetçi kalıpyargıları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmaya 7-15 yaş arasında 66 (33 kız, 33 erkek) ilköğretim öğrencisi katılmıştır. Araştırmaya sonucunda, çocukların toplumsal cinsiyet algısının yaş evrelerine göre değiştiği, erkek olmanın her evrede önemli ve kıymetli olduğu söylenebilir. Ayrıca, kadınlık rollerinin tüm zorluklarına rağmen, kız ve erkek grubun yetişkin dönemde sorumlulukların önemi açısından erkek olmanın zor olduğunu belirtmesi toplumsal cinsiyet algısının etkililiğini yansıtmaktadır.

Deaux, Lewis (1984), cinsiyet stereotiplerinin yapısı birleşenler ve cinsiyet etiketi arasındaki ilişkileri incelemiştir. Çalışma üç aşamada 458 lisans öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucu, bir stereotipi bileşeninin diğer bileşenleri kapsayabileceği, bazı bileşenlerin cinsiyet tanımlamasında ağır basabileceği ve fiziksel görünümün baskın bir rol oynadığı bulunmuştur.

Odabaşı Koç (2017) ise lise sosyoloji ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliğini incelemiştir. Araştırma ders kitaplarında kadın ve erkeklerin gösterilme sıklığı, meslekler, aile içi iş bölümü, özel ve kamu alanında gösterilme sıklığı, kadın ve erkeğe yüklenen roller açısından değerlendirilen içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada 23 lise sosyoloji ders kitabı incelenmiştir. Araştırma sonucu, erkeklerin kadınlara oranla daha fazla görselde yer aldığı, metin ve görsellerde erkeklerin meslek çeşitliliği kadınlara oranla daha fazla olduğu, ev geçimi için erkeğe roller verilirken, ev işleri ve çocuk bakımı kadına bırakılmıştır. Erkek kamusal alanda kadının ise evle ilgili yerlerde belirtildiği, erkeğin devletle kadının toprakla özdeşleştirildiği görülmektedir. Erkeklerin niteliklerinde, güvenilir olma, akıllı, koruyan, güçlü bulunurken; kadının niteliklerinde, duygusal, yardıma muhtaç, korkak, şefkatli, narin, zayıf iradeli şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca, kadın beden ve güzellikle özdeşleştirilmiştir. Erkek mavi renkle kadın ise kırmızı renkle gösterildiği birçok cinsiyetçi ifade tespit edilmiştir.

Öztan, Doğan (2015), çalışmalarında akademisyenlerin akademideki üretim süreçleri, kariyer ve yükselme olanakları, ev ve iş yaşamı arasında ki dengeyi cinsiyetler arasındaki farklılaşmaları ve kritik noktaları araştırmışlardır. Yıldız Teknik Üniversitesi yapılan saha çalışmasında üniversitede genelinde farklı unvanlara sahip 134 akademisyen araştırmaya katılmıştır. Araştırma sonucunda, kadınların hem aile sorumluluğu ve iş aile arasında erkeklere oranla daha çok yaşadığı, kariyer ve aile sorumlulukları arasında uyumsuzluk hem akademik çalışmalara hem de anneliğe ilişkin eksiklik duyguları kadınlar arasında yaygın olduğu görülmüştür. Erkeklerin yaklaşık yarısının esnek çalışma imkanlarına sahip olurken kadınlarda esnek çalışmanın saatlerinin daha az olduğu bulunmuştur. Ayrıca ev ve yaşamın organizasyonunda, akademik seyahatte erkeklerin kadınlara oranla daha az sorun yaşadığı tespit edilmiştir.

Yağan Güder, Alabay (2016) ise, çocukların oyuncak tercihlerini toplumsal bağlamda incelemiştir. Çalışmada 118 çocuğun oyuncak tercihleri, oyuncacı seçmeme nedenleri ve bunların toplumsal cinsiyet algısı ile ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucuna göre, kız ve erkek çocukların oyuncak seçiminin değiştiği ve toplumsal cinsiyetleri doğrultusunda seçimler yaptıkları görülmüştür. Çocukların yaşları artıkça oyuncaklara ilişkin kalıp yargıların arttığı, oyuncak seçiminde renk, aile, akran, sosyal çevre, ebeveynler arasındaki rol paylaşımı gibi etkenlerden etkilendiği bulunmuştur. Ayrıca, erkek çocukların kız çocuklara oranla oyuncaklara ilişkin daha cinsiyetçi yanıtlar verdikleri belirlenmiştir.

Peterson (2000), kendi sınıf seviyelerinde öğrenciler tarafından yazılan 9 öykünün yazarlarını belirlemek için kullandıkları, tercih ettikleri yazma konularını ve cinsiyet ifadelerini inceledi. Araştırmaya 600 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucuna göre, öğrencilerin yazar olarak kendi konularını ve görüşlerini genel olarak baskın toplumsal cinsiyete dayalı olduğunu belirledi. Öğrenciler kızların yazılarını birincil alana (aile, arkadaşlar, ev hayatı) yerleştirirken, erkeklerin yazılarını üçüncü bölgeye (yazarın anlık deneyimi) konumlandırıdılar. Ayrıca, öğrenciler, kızları yetkin, vicdanlı olarak tanımlarken, şiddetin varlığını erkek yazarlarla ilişkilendirdiği tespit edilmiştir.

Williams, Best (1990) ise, toplumsal cinsiyet kalıpyargıları hakkında 30 ülkeden üniversite öğrencileri ve 5, 8, 11 yaşlarındaki çocuklarla kültürlerarası bir araştırma yapmışlardır. Çocuklara yönelik çalışmada bir kişi hakkında hikâye okunmuş ve bu kişinin cinsiyetinin belirlenmesi istenmiş, üniversite öğrencilerinden ise 300 özellik arasından hangilerinin erkek, hangilerinin kadınla ilişkili olduğunu belirlemeleri istenmiştir. Sonuç olarak, erkek

ve kadınları betimleyen niteliklerin kültürlerarası güçlü bir tutarlılık gösterdiği bulunmuştur. Özetle, pek çok kültürde erkeklerin özellikleri arasında baskın, güçlü, saldırgan gibi özellikler bulunurken, kadınların nitelikleri arasında duygusal, sevecen, yufka yürekli gibi özellikler yer almıştır.

Hyde, Fennema, Lamon (1990), cinsiyetler arasındaki matematik yeteneği üzerine yaptıkları çalışmada üç milyondan fazla katılımcının yer aldığı 100 araştırmayı kapsayan meta analiz çalışmasında şu sonuçlara ulaşmışlardır. Genel olarak kadınlar erkekleri çok az bir farkla geçerek, hesaplamada kadınların daha iyi olduğu bulunmuştur. Matematiksel kavramları anlamada cinsiyet farkı yokken, problem çözme açısından erkeklerin daha iyi olduğu yansıtan cinsiyet farklılıkları lise yıllarına kadar ortaya çıkmadığı belirlenmiştir.

2.9. Psikolojik İyi Oluş

Tarihsel süreçte birçok filozof ve psikolog, mutluluğun önemi ve tatmin edici bir yaşamın bileşenleri üzerinde durmuştur (Saunders, 2002). Aristoteles'e göre, gerçek mutluluk erdemin ifade edilmesi ile yapmaya değer olan şeylerin yapılmasından meydana gelir ve insanın potansiyelini gerçekleştirmesi nihai bir amaçtır. Epiküros ise, tatmin edici bir yaşamın zevk ve zihin sakinliğine dayalı olduğunu savunmuştur (Hefferon, Boniwell, 2018). Buddha göre, mutluluk, şu an yaşıyor, ilerliyor ve yol alıyor olduğumuzdur.

Son yıllarda ruh sağlığı profesyonelleri arasında pozitif psikolojiye artan ilgiyle birlikte öznel iyi oluş veya psikolojik iyi oluş kavramlarına olan ilgide artmıştır. Pozitif psikoloji ve öznel iyi oluş, bireyin kendisini mutlu ve doyumda hissetmesine neyin katkı sağladığına önem verir ve her bireyin yaşamı neyin yaşamaya değer kıldığına kendisinin karar vermesini destekler. Bu nedenle, insanlar yaşamlarından memnun olduklarını hissediyor ve yaşamlarının bir amacı olduğuna inanıyorlarsa öznel iyi oluşlarının yüksek olması beklenmektedir (Saunders, 2002). Pozitif psikolojinin amacı, psikolojinin odağında sadece yaşamdaki kötü şeyleri onarmak değil, aynı zamanda olumlu nitelikler inşa etmeye yönelik bir değişikliği katalize etmektir.

Pozitif psikolojinin alanı öznel deneyimlerle ilgilidir. Esenlik, memnuniyet (geçmişte), umutlu olma ve iyimserlik (gelecek), akış ve mutluluk (şimdiki zaman)tur. Bireysel düzeyde, sevme ve çalışma kapasitesi, cesaret, kişilerarası ilişkiler, estetik duyarlılık, azim, affetme, özgünlük, ileri görüşlülük, yetenek, maneviyat ve bilgelik gibi olumlu bireysel özelliklerle ilgilidir. Daha geniş anlamda ise grup düzeyinde sorumluluk, özen, nezaket, ılımlılık,

hoşgörü ve iş ahlakı bireylerin daha iyi vatandaş olması sağlayan özelliklerdir (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000).

İyi oluş üzerine yapılan araştırmalar, bu geniş alana katkı sunan farklı araştırmalarla birlikte son yıllarda daha fazla gelişme göstermiştir. Ryan ve Deci' nin (2000) psikolojik iyi oluşa yönelik iki temel bakış açısı “eudaimonic” ve “hedonic” kavramlarıdır. Hedonizm mutlulukla, öznel iyi oluşla, eudaimonic ise insan potansiyeli, ruhsal olarak sağlıklı olma, psikolojik iyi oluş ile ilişkilendirilir (Keyes, Shmotkin, Ryff, 2002).

Öznel iyi oluş, çoğunlukla yüksek düzeyde olumlu duygulanım, düşük düzeyde olumsuz duygulanım ve kişinin hayatından yüksek derecede tatmin olmasıdır. Bu şekilde tanımlanan öznel iyi oluş sıklıkla “mutluluk” kavramının yerine kullanılmaktadır. Bu nedenle, kişinin refah seviyesini en üst düzeye çıkarmak, kişinin mutluluk duygularını en yüksek düzeye çıkarmak olarak görülmektedir (Deci ve Ryan, 2008).

Ryff (1995)'e göre, psikolojik iyi oluş kişinin kendisi ve yaşamı hakkında iyi hissetmesini, bir birey olarak büyümeye ve gelişmeye devam ettiği hissi, yaşamın bir anlamının olduğu inancı, başkalarıyla iyi ilişkilere sahip olmayı, hayatı etkili bir şekilde yönetme becerilerini içerir.

Psikolojik iyi oluş, bir sorunun var olmamasından öte, bireylerin var olan sorunlarla mücadele edebilmesi, gücünü, potansiyelini kullanabilmesi ve yeterlilik, baş etme sorumluluğunu taşıması gibi duyguları kapsamaktadır (Ryff, 1989). Bireylerin güçlü taraflarını ve sınırlılıklarının bilincinde olması ve bunun yanı sıra kendinden memnuniyet duyması, özerk ve bağımsız hareket edebilmesi ve yaşamın anlamını bulabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Ryff ve Keyes, 1995).

Ryff (1989), tarihsel süreç içerisinde mutluluk ve psikolojik iyi oluşla ilgili farklı perspektifleri incelemiş, Rogers ve Maslow ve diğer psikologların ve gelişim teorisyenlerin ruh sağlığına ilişkin psikolojik teorilerini gözden geçirmiş ve psikolojik iyi oluşun ve ruh sağlığının benzer bileşenlerinin belirginleştiğini öne sürmüştür. Gelişim kuramcılarının olumlu psikolojik sağlığa ilişkin kuramsal açıklamaların temel alarak oluşturduğu psikolojik iyi oluş modeli altı boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar; öz-kabul, özerklik, çevresel kontrol, diğerleri ile pozitif ilişkiler, yaşam amacı ve kişisel gelişimdir.

Bradburn (1969), çalışmasında psikolojik iyi oluş düzeyinin kişiden kişiye göre değişebileceği, uzun süreli psikolojik duruma işaret eden iki ayrı öznel duygu durumu

arasındaki farklılıktan kaynaklanan ve mutluluğun iki duygu arasındaki dengeden etkilendiğini savunur. Bu iki duygu, negatif duygulanım ve pozitif duygulanımdır. Bireylerin pozitif duygulanımlarının negatif duygulanımlardan yüksek olduğu oranda psikolojik iyi oluşun yüksek olacağını, negatif duygulanımın pozitif duygulanımlara baskın olduğu ölçüde iyi oluş düzeyinin düşük olacağını belirtir.

2.9.1. Psikoanalitik Kurama Göre İyi Oluş

Freud insan motivasyonunun bilinçli ve bilinçsiz süreçlere ilişkin teorisinde mutluluk ve üzüntü arasındaki sürekli çatışmaya vurgu yapar. Freud, bilinçli olduğumuz rasyonel arzuların ve inançların, genellikle bilinçsiz olduğumuz temel bedensel süreçlerle ve dürtüler tarafından şekillendirildiğini savunur. Freud bir toplumda yaşamının, insanın kişisel arzularını bir dereceye kadar kısıtlaması gerektiğini, bu arzularını tatmin etmenin büyük sıkıntı yaratacağını belirtir. Bu nedenle, arzuları azaltmanın çatışma getirdiğini ve mutluluğun engellenmesine neden olacağını savunur. Bastırılan korkular ve arzular, insan ilişkilerimiz ve duygusal durumumuz üzerinde etkili olmaya devam etmektedir (Cloninger, 2004).

Freud'a göre davranışlarımızın şekillendirilmesinde geleceğe yönelik hedefler etkili olmazken, geçmiş yaşantıların davranışlarımız üzerinde belirleyici olduğunu belirtmiştir. Bireyler, yaşam içgüdü (life instinct-eros) ve ölüm içgüdü (death instinct-thanatos) arasında sürekli bir çatışma içerisinde belirledikleri hedeflere ulaşmaya çalışırlar. Yaşam içgüdüleri, bireylerin kendisini korumasını ve neslinin devamlılığını sağlayan; açlık, susuzluk, cinsellik gibi temel güdülerdir. Eros libido olarak da adlandırılan libido, en temel dürtü olarak kabul edilir ve neslin devamlılığında sorumludur. Ölüm içgüdü, saldırganlık, nefret gibi dışa yönelik yıkıcı bir güç olabildiği gibi mazoşizm ve intihar gibi içe yönelikte olabilmektedir. Yaşam ve ölüm içgüdüleri birbirine zıt olarak görülse de Freud bunların bazen iç içe geçmiş olduğunu ifade etmektedir (Halisdemir, 2013). Freud'a göre, psikolojik olarak sağlıklı bireylerin, çalışmayı ve sevmeyi iyi yapabildiğini, bastırma düzeylerinin oldukça az olduğunu ve ödipal karmaşanın çözülerek bilinçdışı malzemelerin kalıntısının az olduğunu belirtmiştir (Murdock, 2014).

2.9.2. Bireysel Psikoloji ve İyi Oluş

Bireysel psikolojide, mutlu ve başarılı olmanın temelinde sosyal bağların güçlü olması gerektiği düşüncesinde vardır. Bir topluma ve insanlığın içinde var olduğumuz için sosyal

bağlamdan izole olamayız. Bu ait olma arzusu ve topluluk hissi, geçmiş ve geleceğe bağlı olmayı ve dünyaya katkı sağlamayı beraberinde getirir (Corey, 2011).

Adler, insan koşullarını iyimser bir bakış açısıyla ele alan gelişim kuramcılarındandır. Adler, psikolojik fonksiyonla eşit derecede toplumsal ilgiye önem verir, çünkü insan başkalarının desteği olmadan hayatta kalamaz. İnsanın yaradılışında “sosyal ilgi” ve aşağılık duygusu eğilimi doğuştan bulunmaktadır. İnsanın psikolojik olarak iyi oluşu bu iki gücün dengesiyle belirlenmektedir. Adler için, insan olmanın ölçüsü içinde bulunduğu toplumu ne derece umursadığı ile sınırlıdır. Adler’e göre, en önemli psikolojik fonksiyon hem birey hem toplum açısından, toplumla uyum sağlamaktır (Murdock, 2014).

Psikolojik olarak sağlıklı bireyler insanlara sevgi ve yakınlık gösteren hem kendisi için hem de diğer insanların çıkarları gözetken bireylerdir (Halisdemir, 2013). Adler’e göre psikolojik olarak sağlıklı bireylerin yaşamlarında üç önemli problemi üstesinden gelmeye hazırdırlar. Bunlar; arkadaşlık kurma (sosyal görev), yakın ilişki kurabilme (aşk ve evlilik görevi), topluma katkı (mesleki görev) sağlamaktır. Bu görevlerin her biri katkı, öz değer, iş birliği için psikolojik kapasitelerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu üç görev de aynı zamanda sosyal ilginin olması gerekmektedir.

İyi gelişmiş sosyal ilgiye sahip bireyler yaşam problemlerini çözmeye odaklandıkları için topluma katkıda bulunurlar. Karşılaştıkları sorunların çözümüne cesurca doğru açıdan yaklaşırlar (Murdock, 2014). Sosyal ilgi, kişinin topluluk hissini eylem çizgisidir ve kişinin kendisi kadar başkaları içinde endişe duymasını içerir. Sosyal ilgi ile ilişkilendirilen sosyalleşme süreci çocukluk döneminde başlar ve çocukların toplumda yer bulmaları ve aidiyet duygusu kazanmalarına yardımcı olur. Sosyal ilgi ruh sağlığının temel göstergelerindendir (Corey, 2011).

2.9.3. Psikososyal Gelişim Kuramı ve İyi Oluş

Erikson, Freud ‘un kuramında insan gelişiminin bazı boyutlarının eksik olduğu savunur. Erikson psikoseksüel dönemler yerine psikososyal dönemler içinde geliştiğimizi ve insan davranışlarının asıl güdüsünün sosyal doğadadır ve diğer insanlarla birlikte olma isteğini yansıtmaktadır. Erikson’a göre, gelişimsel değişim tüm yaşam boyunca devam eder. Yaşam boyunca belirli dönemler ve bu dönemlere özgü gelişimsel görev bulunmaktadır. Bireyler her dönemde bir kriz yüzleşırler. Bu krizler bir felaket olarak değil, potansiyelin genişlemesi, kırılganlığın artmasıyla kendini gösteren bir dönüm noktasıdır. Bireylerin karşılaştıkları bu krizleri ne kadar başarılı bir şekilde çözerse o derecede sağlıklı bir gelişim gösterecektir

(Santrock, 2015). Birinci evre temel güvene karşı güvensizlik, yaşamın ilk yıllarında deneyimlenen güven duygusunun karşılanması dünyanın iyi ve yaşanılabilir bir yer olduğu beklentisine katkı sağlar. İkinci evre özerkliğe karşı utanç ve kuşku, bağımsızlık ve özerklik duygularının göstererek iradelerini ortaya koyan bebekler engellendiği ve cezalandırıldığı takdirde kendilerinden emin olmayan dışa bağımlı bireyler olacaktır (Burger, 2006). Üçüncü evre girişimciliğe karşı suçluluk, sosyal dünyaları genişleyen çocuklar aktif, sorumlu, amaca yönelik davranmayı gerektiren yeni sorunlar karşılaşırlar. Sorunların çözümü girişkenlik duygusunun gelişmesine katkı sağlayacaktır. Dördüncü evre çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu, ilkokul yıllarına denk gelen bu evrede, çocuklar enerjilerini, bilgilerini ve zihinsel becerileri geliştirmeye yönlendirilmelidir. Çocuklar başarılı olursa, yeterlik duygusu gelişir ve toplumun başarılı, aktif bir üyesi olma yolunda sağlam adım atmış olacaktırlar. Beşinci evre kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası, ergenlik yıllarına denk gelen bu evrede ergenler kim olduklarını, ne olacaklarını, yaşamlarında hangi yöne gideceklerini bulmaya çalışmaktadırlar. Rollerini sağlıklı bir şekilde keşfeden ergenler olumlu bir kimlik kazanacaklardır. Altıncı evre yakınlığa karşı yalıtılmışlık, yetişkinlik yıllarının ilk dönemine denk gelen bu evrede bireylerin yakın ilişkiler kurması beklenmektedir. Sağlıklı arkadaşlıklar ve yakın ilişki kurabilen yetişkinler yakınlık duygusuyla sonuçlanacaktır. Yedinci evre üretkenliğe karşı verimsizlik, sonraki kuşaklar için faydalı yaşam sürmesine yardımcı olma, yaşamlarına zenginlik katma etkin rol oynamak üretkenlik duygusu geliştirecektir. Son evre olan benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk, geçmiş yaşamın sorgulanması başarılı bir yaşamın ortaya konmuş olması benlik bütünlüğü duygusunun kazanımını sağlayacaktır (Santrock, 2015). Erikson yetişkinlik dönemindeki çatışmaların kişilerarası ilişkilerde olurken, yakın ilişkiler gelişiminde başarı kazanılmasına vurgu yapar. Orta yaşta üretkenliğe karşı durgunluk evresinde, kişinin kendi kendine yönlendirilen kimlik kaygıları veya kişilerarası yakınlık ihtiyacının ötesine geçerek, kişinin gerçek nesli oluşturma ve yönlendirmeye ilgili aşamayı içerir. Yaşam döngüsünün farklı dönemlerine farklı dönemlerdeki pozitif işleyiş devam eder, böylece genç yetişkinin büyüme olanakları yaşlı bireylerinkinden ayırt edilir. Bu farklılıklar yaşam döngüsünde değişen roller ile birlikte biyolojik ve psikolojik süreçleri içerir (Ryff, 1989).

2.9.4. Hümanistik yaklaşım ve İyi Oluş

Rogers, iyi bir yaşam bir durum değil, bir süreçtir ve bir varış noktası olmaktan öte bir yöndür. Rogers psikolojik olarak sağlıklı kişileri, yaşamlarında doyum noktasına ulaşabilmeleri için doğal bir çaba gerektiğini ve bunu gerçekleştiren bireyleri potansiyelini

tam kullanan kişi olarak tanımlamıştır. Bu insanlar yeni yaşantıları açıktır, kalıpsal davranışlar göstermezler ve yaşamın onları nereye götüreceğini görmek isterler. Tam verimli insanlar yaşamın her anının değerlendirerek, yaşama teğet değil yaşamın her anını deneyimlemeyi amaçlamaktadırlar. (Burger, 2006; Schultz, 2016). Ayrıca potansiyelini tam kullanan bireyler kendi duygularına güvenirler. Toplumun belirlediğı davranış ölçütlerine uygun davranma konusunda aşırı kaygı göstermezler (Burger, 2006).

Rogers’a göre, tüm organizmalarda doğuştan gelen içsel büyüme ve gelişme ihtiyacının sonucu olarak insan davranışları ortaya çıkmaktadır. Bireyin kendi haline bırakılması halinde, birey tam kapasite ile kendi yoluna gidecektir (Murdock, 2014). Psikolojik olarak sağlıklı, bir insan bağdaşım içinde olan insandır ve kendilik algısı yaşamıyla tutarlılık göstermektedir. Bu bireylerin değerlendirme organizmiktir. Bu değerlendirme süreci içerisinde birey kendine güvenir. Özgürce yaşantıların farkında olur ve bunları organizmanın ihtiyaçları olarak değerlendirmektedir. Olumlu benlik kavramına sahip olan bu bireyler yaratıcı ve yaşamlarında risk alabilen bireylerdir. Hangi kültüre mensup olurlarsa olsunlar kendi gereksinimlerini dengeli bir şekilde karşılayan yapıcı bir yaşam sürerler (Rogers, 1961).

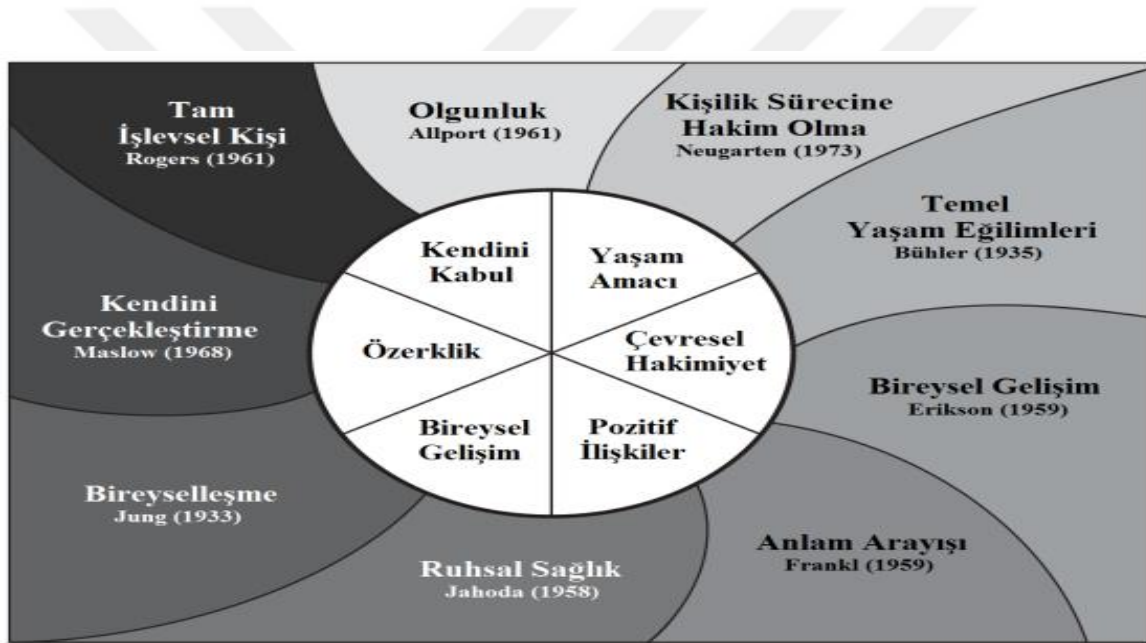
Maslow, insan varoluşunun sağlıklı yönüne vurgu yapan hümanist psikolojinin gelişmesine öncülük etmiş ve “kendini gerçekleştiren bireyler” anlayışı üzerine vurgu yapmıştır. Kendini gerçekleştirme çabası içerisinde olan bireyler psikolojik iyi oluşlarını yüksektir. Kendini gerçekleştiren bireylerin temel özellikleri; öz farkındalık, özgürlük, dürüstlük, güven, özerklik, yaşamdaki belirsizliği kabul etme kapasitesi, kendini ve başkalarını kabul etme, yaratıcılık, yalnızlık ihtiyacı, kişilerarası ilişkilerde derinliktir (Corey, 2011). Rogers’ın potansiyelini tam kullanan bireylerin özellikleri ile kendini gerçekleştirmiş insanların özellikleri benzerlik göstermektedir. Maslow’un belirttiğı gibi, bireylerin yaşamlarından memnun olmaları yaşamlarından bir anlam çıkarmaları ve kişisel doyuma ulaşma çabasıyla mümkündür (Burger, 2006).

2.10. Ryff’ın Psikolojik İyi Oluş Modeli ve Boyutları

Psikolojik iyi oluş kavramını; gelişim psikolojisi, yaşam boyu gelişim psikolojisi ve özellikle yaşam boyu devam eden büyüme ve ilerlemenin anlamlandırılmasında teorik bir rehberlik sağlamaktadır. Carol Ryff “Çok Boyutlu Psikolojik İyi Oluş Modeli”nde farklı kuramlardan etkilenmiştir. Erikson’un psikososyal gelişim modeli, Bühler’in yaşamın tamamlanmasına yönelik temel yaşam eğilimleri, Neugarten’in yetişkinlik ve yaşlılıkta kişilik değişimi,

Jahoda'nın olumlu psikolojik sağlık ölçütleri ayrıca, klinik temelli geliştirilen Maslow'un "kendini gerçekleştirme", Rogers'ın "tam işlevli insan" Jung'un "bireyselleşme süreci" ve Allport'un "olgunluk" anlayışı kavramlardan etkilenilmiştir (Ryff, 1995; Ryff, Singer, 1996; Ryff, 1989).

Ryff 'ın kişilik ve gelişim kuramcılarının psikolojik sağlığa ilişkin kuramlarından esinlenerek oluşturduğu "Psikolojik İyi Oluş" modeli kişinin geliştirebileceği özelliklere odaklanılması ve ruhsal sağlığın dikkate alınmasına yer vermektedir (Ryff ve Singer, 2008). Ryff (1989)'a göre psikolojik iyi oluşun altı boyu bulunmaktadır. Bunlar, kendini kabul, başkalarıyla olumlu ilişkiler, özerklik, çevresel kontrol, yaşam amacı, kişisel gelişimdir.

Şekil 1. Psikolojik İyi Oluşun Temel Boyutları ve Kuramsal Temelleri (Ryff ve Singer, 2008)

Psikolojik iyi oluşun temel bileşenleri kişinin kendisinin ve geçmiş yaşamının olumlu değerlendirmelerini içeren *kendini kabul*, bir kişi olarak sürekli gelişme ve büyüme duygusunu içeren *bireysel gelişim*, kişinin yaşamının anlamlı ve amaçlı olduğuna dair inancını içeren *yaşam amacı*, kişilerarası kaliteli ilişkilere sahip olma *diğerleriyle olumlu ilişkiler*, kişinin yaşamını ve çevresindeki dünyayı etkin bir şekilde yönetme kapasitesi *çevresel hakimiyet*, kendi kaderini tayin etme duygusu içeren *özerklik* kavramlarından oluşmaktadır (Ryff ve Keyes, 1995).

2.10.1. Kendini Kabul

Kendini kabul, önceki bakış açılarında belirgin olan ve olumlu işleyişin en sık tekrarlayan teması bireyin kendini kabul etme duygusudur. Yunan medeniyetinin vurguladığı kendimizi

tanımamız ve özsaygıya sahip olma; bireylerin kendi eylemlerini, motivasyonlarını ve duygularını doğru bir şekilde anlamaları için çabalamalarıdır (Ryff ve Singer, 2008). Zihinsel sağlığın merkezinde yer alan kendini kabul etme aynı zamanda kendini gerçekleştirme, optimum işlevsellik ve olgunluğun bir özelliği olarak tanımlanmıştır (Ryff ve Singer, 1996; Ryff ve Singer, 2008; Ryff, 1989b).

Maslow kendini gerçekleştirmeyi; doğaya, kişilerarası ilişkilere ve kişinin kendini kabul etmesine atıfta bulunarak bunların kabul edilmesi olarak tanımlamıştır. Allport, olgunluk anlayışı içinde kendini kabulü duygusal güvenlik olarak ele almıştır. Yaşam boyu teorileri arasında, Erikson ego bütünlüğü aşamasında bireyin sadece kendini kabul etmesi olarak değil, aynı zamanda kişinin olumlu ve olumsuz yönleriyle geçmiş yaşamını kabul etmesini vurgulamıştır. Jung'un kabul biçimi, kişinin iyi ve kötü yanlarını tanıması ve kabul etmesi olarak tanımlanırken, Johada ise, zihinsel sağlığın önemli kriterlerinden olan kendini kabulü, kendine güven ve kendine güvenmeyi içeren kendine yönelik olumlu tutumlar olarak tanımlamıştır (Ryff, 1989a).

Ryff ve Singer' a (1996) göre, kendini kabul eden bireyler kendilerine karşı olumlu bir tutuma sahiptirler. Ayrıca, iyi ve kötü özellikler ile birlikte benliğin birçok yönünü kabul ederler. Geçmiş yaşantıları hakkında olumlu duygular hissederler. Kendini kabul düzeyi düşük olan bireyler ise, geçmiş yaşantılarından dolayı hayal kırıklığı yaşarlar, belirli kişisel özelliklerinden dolayı endişelenir ve olduğu bireyden farklı biri olmak isterler.

2.10.2. Diğerleriyle Olumlu İlişkiler

Birçok kuram sıcak, güvene dayalı kişilerarası ilişkilerin önemini değinmiştir. Sevme yeteneği zihinsel sağlığın merkezi bir bileşeni olarak kabul edilmektedir (Ryff ve Singer, 1996; Ryff, 1989a; Ryff, 1989b).

Maslow kendini gerçekleştirenleri, tüm insanlara karşı güçlü empati ve şefkat duygularına sahip olmak, derin dostluklar kurabilmek ve daha fazla sevgi gösterebilmek, diğer insanlarla tam özdeşim kurabilme yeteneğine sahip olmak olarak tanımlamaktadır. Roger tam işlevli bireyleri, insan doğasının temel bir güvenilirlik gösteren olarak ifade etmiştir. Allport'un, bir olgunluk kriteri olarak başkalarıyla sıcak ve samimi ilişkiler kurmayı içermektedir. Jahoda, sevme yeteneği ve kişilerarası ilişkilerde yeterlilik unsurunu akıl sağlığı ölçütlerinden saymaktadır. Erikson yetişkinlik evreleri ise başkalarıyla yakın ilişkiler kurma (yakınlık) ve diğerlerinin rehberlik ve yönlendirmesini (üretkenlik) içermektedir (Ryff, 1989b). Birren ve Renner ise, her yaş aralığında bireylerin diğer bireylere karşı sevmeye,

sevilme becerisini ruhsal olarak sağlıklı olmanın kriterlerinden saymaktadır (Ryff, 1989a; Ryff, Singer, 2008).

Ryff ve Singer (1996), yüksek düzeyde diğerleriyle olumlu ilişkiler geliştiren bireylerin güvene dayalı ilişkiler kurabildiği, empati, şefkat ve yakınlık, diğer insanların refahını düşünme gibi özellikler gösterirken, düşük düzeyde olumlu ilişki kuran bireylerin başkalarıyla önemli bağlar kurma ve devam ettirmede istekli olmadığı, çok az güvene dayalı ilişkileri olduğunu tespit etmiştir. Bu nedenle, diğerleriyle olumlu ilişkilerin önemi psikolojik iyi oluş içerisinde sık sık tekrarlanmış ve Ryff, ruh sağlığının önemli bir kriteri olarak “Psikolojik İyi Oluş” kuramının alt boyutu olarak eklemiştir.

2.10.3. Özerklik

Çok boyutlu psikolojik iyi oluşun modelinin temelini oluşturan kavramsal çerçevelerin çoğu, kendini kaderini kendi tayin etme, bağımsızlık ve davranışların içten düzenlenmesi gibi nitelikleri vurgulamaktadır (Ryff ve Singer, 2008; Ryff, 1989b; Ryff ve Singer, 1996). Kendini gerçekleştiren kişiler kültürlenmeye karşı direnç gösterirler. Toplum tarafından belirlenen kalıpsal düşünme ve hareket etmek gibi sosyal baskılara karşı direnme yeteneğine sahiptirler. İşlevsel kişiler, içsel değerlendirme odağına sahiptirler. Bu nedenle başkalarından değerlendirme ve onay beklemezler. Kendi kişisel standartlarına göre değerlendirmede bulunurlar (Ryff ve Singer, 1996; Ryff, 1989b). Özerkliğe sahip bireyler kitlelerin inançlarına, korkularına ve yasalarına bağlı değildirler (Ryff, 1989b).

Jung, kişiliğin gelişimini toplumun kolektif korkularına, inançlarına ve yasalarına bağlı kalmadan gelenekten kurtulma, uzlaşımdan kurtuluş olarak tanımlarken; Maslow’a göre kendini gerçekleştiren bireyler, kültürlenmeye karşı direnç gösteren ve özerklik sahibidirler. Yaşam boyu gelişim kuramcıları (Erikson, Neugarten, Jung) yaşamın sonraki süreçlerinde içe dönmeyi ve buna bağlı olarak günlük yaşamı yöneten kurallardan bir özgürlük duygusuna sahip olmanın önemini vurgulamışlardır (Ryff ve Singer, 2008).

Ryff (1995)’e göre düşük özerklik düzeyine sahip bireyler, başkalarının beklentileri ve değerlendirmelerine önem verirler. Sosyal baskılara uyar ve bu baskı sonucu genel kabul gören düşünme kalıplarına ve davranış şekillerine uyma eğilimi gösterirler. Önemli kararların alınmasında diğer insanların yargılarına güvenmektedir.

2.10.4. Çevresel Kontrol

Birçok kuram, çevreye katılım ve çevreye hâkim olmanın, entegre pozitif işlevsellik modelinin önemli bir bileşen olduğunu öne sürmektedir (Ryff ve Singer, 2008; Ryff ve Singer, 1996). Jahoda ruh sağlığının temel bir bileşeni olan çevresel kontrolü, bireyin ruhsal durumuna uygun olan ortamları seçme ve yaratma yeteneği olarak tanımlamaktadır. Yaşam boyu gelişim kuramcıları, özellikle orta yaştaki zihinsel ve fiziksel faaliyetler aracılığıyla bireyin çevresini yaratıcı bir şekilde değiştirme yeteneğini vurgulamaktadır. Orta yaş dönemi bireylerin aile, iş ve kişisel alanlardaki karmaşık faaliyetleri yönettiği bir dönemdir. Allport'un olgunluk kavramı, bireyin kendisi dışında güçlü ilişkiler geliştirebilen ve önemli insan aktivitelerine katılan kişiler olarak tanımlamıştır (Ryff, 1989a).

Ryff (1995), çevresel kontrol düzeyi yüksek olan bireylerin karmaşık olan dış faaliyetlerin kontrolünü sağlayan ve çevresindeki fırsatları etkili bir şekilde kullanma yeteneğine sahiptir. Kişisel ihtiyaçları ve değerleri doğrultusunda uygun bağlamlar kurabilir. Çevresel kontrol düzeyi düşük olan bireyler günlük işleri yönetmede konusunda zorluk yaşarlar. Çevresinde bulunan fırsatlardan habersiz, dış dünya üzerinde kontrol duygusundan yoksunluk yaşamaktadırlar.

2.10.5. Bireysel Gelişim

Aristoteles'in Eudiamonia kavramına anlam bakımından en yakın olan bireysel gelişim, kişinin potansiyelini geliştirmesi ve birey olarak sürekli kendini geliştirmeye devam etmesidir. Bireyler tam gelişme için hedefler belirlerler. Sürekli değişen dünyaya uyum sağlama yeteneği sürekli kişisel gelişimi gerektirdiği için dinamiktir ve potansiyelin gelişimi bir süreçtir (Ryff ve Singer, 2008). Rogers, tam işlevli bireylerin özellikleri arasında; deneyime açıklık, dış dünyanın tarafsız bir bakış açısıyla farkına varma yer almaktadır. Ayrıca, tam işlevli kişi bütün sorunların çözümü ulaştığı stabil konum yerine sürekli gelişim sürecini içerisindedir. Yaşam teorisyenleri de sürekli büyüme ve gelişimin yaşamın tüm gelişim dönemlerinde yeni zorluklarla yüzleşme için gerekliliğine açık olarak vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda kendini gerçekleştirme ve sürekli kişisel gelişim birçok teoride sık sık vurgulanmıştır ve bütünleştirici bir model olan psikolojik iyi oluşun son boyutunu oluşturmaktadır (Ryff, 1989a; Ryff ve Singer, 1996).

Bireysel gelişim düzeyi yüksek olan bireyler, sürekli gelişme hissine sahiptirler. Yeni deneyimlere açık olan bireyler potansiyellerini gerçekleştirme duygusuyla davranışlarında artan özsel bilgiyi ve meydana gelen olumlu değişimlerin farkında olurlar. Kişisel gelişim

düzeyi düşük olan bireyler, kişisel durgunluk duygusuna sahiptirler ve bu bireyler yeni tutum ve davranış geliştiremediklerini hissederler (Ryff, 1995).

2.10.6. Yaşam Amacı

Psikolojik iyi oluşun bu boyutunda özellikle varoluşçu bakış açısından izler taşımaktadır. Victor Frankl'ın, sıkıntı karşısındaki anlam arayışından ve logoterapinin, bireylerin yaşamlarındaki sıkıntı ve zorluklar karşısındaki anlam ve amaç bulmalarına yardımcı olmakla ilişkilidir. Jahoda, kişilerin yaşamlarına anlam ve amaç katan inançların önemli olduğunun altını çizmektedir (Ryff ve Singer, 2008). Rogers, tam işlevli kişilerin amaçlarından olan varoluşsal yaşama vurgu yaparak, bu bireylerin yaşamlarındaki her anı dolu dolu yaşamak istediklerini belirtir. Yaşam boyu gelişim teorileri, üretken ve yaratıcı olmak, daha sonraki yıllarda duygusal bütünleşmeyi başarmak gibi yaşamdaki farklı hedeflere atıfta bulunmaktadır. Buhler orta yaşlarda bireyin dünyayı yaratıcı bir şekilde değiştirmeye yönelik amaç geliştirmesinin ardından içsel düzeni koruyarak ego bütünlüğünün gerçekleştiğini vurgulamaktadır (Ryff, 1989a). Bu nedenle yaşamdaki amaç psikolojik iyi oluşun önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.11. Psikolojik İyi Oluş ile İlgili Araştırmalar

Ryff (1989b) yapmış olduğu çalışmada psikolojik iyi oluş kavramının yapısını ve geçerliliğini incelemiştir. Araştırmaya genç, orta yaşlı ve yaşlı bireylerden oluşan 321 erkek ve kadın katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, diğerleriyle olumlu ilişkilerin, özerkliğin, yaşam amacının ve bireysel gelişimin önceki değerlendirme endekslerine güçlü bir şekilde bağlı olmadığı ve dolayısıyla olumlu işleyişin temel yönlerinin yeterince temsil edilmediği iddiasını desteklediğini ortaya koymaktadır.

Ryff, Keyes (1995) tarafından geliştirilen psikolojik iyi oluş ölçeğinin ulusal düzeyde yürüttüğü çalışmaya 1108 kişi katılmıştır. Araştırma sonucuna göre, Ryff'ın geliştirdiği psikolojik iyi oluş ölçeğinin diğer modellere göre uyum açısından daha iyi sonuçlar verdiği ve yaşam doyumu ve mutluluk arasında pozitif yönlü ilişki görülürken, depresyon ve psikolojik iyi oluş arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Schmutte, Ryff (1997), kişilik ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 215 kişi katılmıştır. Araştırma bulguları; kendini kabul, çevresel kontrol ve yaşam amacının; nevrotizm, dışadönüklük ve dürüstlük ilişkili olduğunu göstermiştir. Bireysel gelişimin, deneyime açıklık ve dışadönükle ilişkili olduğu; başkalarıyla olumlu

ilişkilerin ise uyumluluk ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmacılar, psikolojik iyi oluş ile kişilik arasında daha komplike ilişki olabileceğini iddia etmişlerdir.

Bassolf, Glass (1982) araştırmalarında cinsiyet rolü yönelimi ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmalarında cinsiyet rolü ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardan yararlanmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, erkeksi ve androjen bireylerin feminen olarak sınıflandırılan bireylere göre daha yüksek düzeyde ruh sağlığı sergilediği ortaya koymaktadır. Erkeklik ve kadınlık arasındaki ve androjenlik ve kadınlık arasındaki farklar, erkeklik ve androjenlik arasındaki farktan önemli ölçüde daha büyük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, erkek ve kadınlar için, yüksek ve düşük kadınlık arasındaki farklar psikolojik iyi oluşu öngörmede düşükken, erkeklik daha çok zihinsel sağlıkla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

McCrae, Costa (1986), kişiliğin başa çıkma stratejileri ve başa çıkmanın psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmaya olumsuz deneyim yaşayan 255 yetişkin katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, dışa dönüklüğün; başa çıkma, olumlu düşünme, yardım arama ile ilişkili olduğu daha etkili başa çıkma stratejileri uygulayan bireylerin mutluluk ve yaşam doyumunun yüksek olduğu, kişilik değişkenlerinin de iyi oluşun belirleyicileri olduğu bilinmektedir.

Lahti, Liebkind, Jaakkola, Reuter (2014) yürüttükleri çalışmalarında göçmenlerin algılanan ayrımcılık, sosyal destek ağları ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelediler. Araştırmaya 2,360 kişi katılmıştır. Araştırma bulguları, algılanan ayrımcılığın, etnik destek ağlarının, psikolojik iyi oluş üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Kuyumcu ve Güven (2012) tarafından yapılan araştırmada üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluş, duygusal farkındalık ve duyguları ifade etme puanlarının ülke ve cinsiyetler açısından nasıl değişiklik gösterdiği tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmaya Gazi üniversitesinde (2010-2011) yıllarında eğitim gören 349 kişi katılmış, Londra Kolej Üniversitesi, Londra Üniversitesi ve Middlesex Üniversitelerinde (2010-2011) yılları arasında eğitim gören 251 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Türk üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluş, duygusal farkındalık ve duygularını ifade etme puanlarının İngiliz öğrencilere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Akın (2009) çalışmasında Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi odaklı grupla psikolojik danışmanın psikolojik iyi oluş ve öz duyarlılık üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmaya

544 üniversite öğrenci katılmış ve bunların içerisinde 14'ü deney, 14'ü plasebo ve 14'ü kontrol grubu olmak üzere 42 üniversite öğrencisi katılmıştır. Deney grubuna araştırmacı tarafından geliştirilen ADDT odaklı grupla psikolojik danışma uygulanmış, plasebo grubuna ise terapötik etkisi olmayan etkinlikler uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre, ADDT odaklı grupla psikolojik danışma alan deney grubunun psikolojik iyi olma ve öz duyarlılık puanlarının artış gösterdiği tespit edilirken, plasebo ve kontrol grubunun psikolojik iyi olma ve öz duyarlılık puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Cirhinlioğlu (2006) cinsiyet, üniversite sınıf, utanç eğilimi, dini yönelimler, benlik kurguları ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 328 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma bulgularına göre, kendini kabul düzeylerinin kız öğrencilerde yüksek olduğu ve utanç eğiliminin kendini kabul, çevresel kontrol, bireysel gelişim ve özerkliği negatif yönde yordadığına ulaşılmıştır. Ek olarak, içsel dini yönelim ile başkalarıyla olumlu ilişkiler arasında pozitif ilişki; çevresel kontrol, bireysel gelişim, özerklik arasında negatif ilişki bulunmuştur.

Uyar (2019) çalışmasında bağlanma tarzları, bilişsel düzenleme stratejilerinin beliren yetişkinlik döneminde bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyleri üzerindeki yordayıcı gücünü incelemiştir. Araştırmaya İstanbul ilinde bulunan devlet ve vakıf üniversitesinde öğrenim gören 499 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçları, psikolojik iyi oluş ve bağlanma tarzları ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Ayrıca kadınların erkeklere oranla psikolojik iyi oluş düzeylerinin ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerinden düşünceye odaklanmanın daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Demirci, Şar (2017) çalışmalarında kendini bilme ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi, psikolojik iyi oluş ve kendini bilme kavramlarının algılanan ebeveyn tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemişlerdir. Araştırmaya Marmara Üniversitesinde eğitim gören 416 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçları, kendini bilme psikolojik iyi oluş arasında pozitif ilişki olduğunu, kendini bilme ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin ebeveyn tutumlarına göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kolkısa (2018) çalışmasında 18 yaşından önce evlendirilen kadınların psikolojik iyi oluş, benlik saygısı ve ebeveyn kabulleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 18 yaşından önce evlendirilen 200 kadın katılmıştır. Araştırma bulguları, psikolojik iyi oluş ve benlik saygısı arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu, benlik saygısı ve ebeveyn kabul/red düzeyleri arasında negatif yönlü ilişki olduğunu bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma sürecinde izlenen yol ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik gelişimi, toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkilerin araştırıldığı bu çalışmada nicel araştırma desenlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha çok değişken/olgu arasında ilişkiyi ve derecesinin belirlendiği araştırma modelidir (Metin, 2014). Bu çalışmada, feminist kimlik gelişimi, toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş düzeylerinin yaş, eğitim düzeyi, bölüm, yaşanan coğrafi bölge, anne ve babanın eğitim düzeyi ile ilişkisi incelenmiştir.

3.2. Araştırma Grubu

Çalışma kapsamında, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Türkiye'nin çeşitli üniversitelerin farklı bölümlerinde eğitim görmekte olan basit seçkisiz örnekleme yoluyla seçilen 422 kadın öğrenci oluşturmaktadır. Bir evrendeki her bir elemanın eşit ve bağımsız seçilme olasılığının olduğu olasılıklı örneklem seçiminde en yaygın kullanılan yöntem olarak tanımlanmaktadır (Kumar, 2011).

Katılımcıların 70'i (%16,6) 18-19 yaş aralığında, 184'ü (%43,6) 20-21 yaş aralığında, 93'ü (%22) 22-23 yaş aralığında, 75'i (%17,8) 24 yaş ve üzerinden oluşmaktadır. Eğitim görülen bölümde katılımcıların 45'i (%10,7) halkla ilişkiler ve tanıtım, 120'si (%28,4) rehberlik ve psikolojik danışmanlık, 50'si (%11,8) ilahiyat, 20'si (%4,7) psikoloji, 39'u (%9,2) okul öncesi öğretmenliği, 32'si (%7,6) Türkçe öğretmenliği, 25'i (%5,9) hemşirelik, 24'ü (%5,7) bankacılık ve finans, 32'si (%7,6) sosyal hizmetler, 21'i (%5) ergoterapi, 14'ü (%3,3) kadın çalışmaları bölümlerinde eğitim görmektedir. Katılımcıların 385'i (%91,2) lisans, 37'si

(%8,8) lisansüstü eğitim almaktadır. Yaşanılan coğrafi bölge katılımcıların 241'i (%57,1) İç Anadolu, 26'sı (%6,2) Marmara, 22'si (%5,2) Güney Doğu Anadolu, 17'si (%4) Doğu Anadolu, 18'i (%4,3) Ege, 78'i (%18,5) Akdeniz, 20'si (%4,7) Karadeniz bölgelerinde yaşamaktadır. Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyi, 22'si (%5,2) okuryazar değil, 20'si (%4,7) okuryazar, 212'si (%50,2) ilkokul mezunu, 63'ü (%14,9) ortaokul mezunu, 69'u (%16,4) lise mezunu, 34'ü (%8,1) üniversite mezunu, 2'si (%0,5) yüksek lisans ve üzeridir. Son olarak katılımcıların babalarının eğitim düzeyi, 6'sı (%1,4) okuryazar değil, 11'i (%2,6) okuryazar, 143'ü (%33,9) ilkokul mezunu, 76'sı (%18) ortaokul mezunu, 110'u (%26,1) lise mezunu, 71'i (%16,8) üniversite mezunu, 5'i (%1,2) yüksek lisans ve üzeri mezunudur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Değişkenlere Göre Frekansları ve Yüzdeleri

Değişken	Katılımcı	F	%
Yaş	18-19	70	16,7
	20-21	184	43,8
	22-23	93	22
	24 ve üzeri	75	17,8
Bölüm	Hakla ilişkiler ve tanıtım	45	10,7
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	120	28,4
	İlahiyat	50	11,8
	Psikoloji	20	4,7
	Okul Öncesi Öğretmenliği	39	9,2
	Türkçe Öğretmenliği	32	7,6
	Hemşirelik	25	5,9
	Bankacılık ve Finans	24	5,7
	Sosyal Hizmetler	32	7,6
	Ergoterapi	21	5
	Kadın Çalışmaları	14	3,3
Eğitim Düzeyi	Lisans	385	91,2
	Lisansüstü	37	8,8
Yaşanılan Coğrafi Bölge	İç Anadolu	241	57,1
	Marmara	26	6,2
	Güney Doğu Anadolu	22	5,2
	Doğu Anadolu	17	4
	Ege	18	4,3
	Akdeniz	78	18,5
	Karadeniz	20	4,7
Annenin Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	22	5,2
	Okuryazar	20	4,7
	İlkokul Mezunu	212	50,2
	Ortaokul Mezunu	63	14,9
	Lise Mezunu	69	16,4
	Üniversite Mezunu	36	8,1
Babanın Eğitim Düzeyi	Yüksek lisans ve Üzeri	-	-
	Okuryazar değil	6	1,4
	Okuryazar	11	2,6
	İlkokul Mezunu	143	33,9
	Ortaokul Mezunu	76	18
	Lise Mezunu	110	26,1
Toplam	Üniversite Mezunu	71	16,8
	Yüksek lisans ve Üzeri	5	1,2
Toplam		422	100,0

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik gelişimi, toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin bazı demografik özellikler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla kişisel ve sosyal özellikleri belirleyen araştırmacı tarafından hazırlanan “Demografik Bilgi Formu”, feminist kimliği ölçmek için Altıntaş ve Altıntaş (2007) tarafından uyarlanan “Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği”, toplumsal cinsiyet algılarını belirlemek için Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilen “Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği”, psikolojik iyi oluş düzeylerini ölçmek amacıyla Telef (2011) tarafından uyarlanan “Psikolojik İyi Oluş Ölçeği” kullanılmıştır.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgiler formunda toplamda 6 soru yer almaktadır. Form içerisinde katılımcılara yönlendirilen yaş, eğitim düzeyi, eğitim görülen bölüm, yaşanılan coğrafi bölge, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi ile ilgili sorular bulunmaktadır. “Demografik Bilgi Formu” EK-1’de yer almaktadır.

3.3.2. Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği

Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği, kadınların feminist kimlik gelişiminin değerlendirilmesi önemli psikolojik süreçleri anlamak amacıyla Downing ve Roush’ın feminist kimlik gelişim modeli üzerine oluşturulan Feminist Kimlik Gelişim Ölçeği (Bargad, Hyde, 1991) ile Rickard (1987) Feminist Kimlik Ölçeği’nin Fischer ve arkadaşları (2000) tarafından kullanışlı maddelerin sentezlenmesi ile oluşturan bir formdur. Orijinal ölçek beş faktörlü yapıda; Pasif Kabul (Passive Acceptance), Açığa Vurma (Revelation), Yayılma (Embeddedness-Emanation), Sentez (Synthesis), Aktif Katılım (Active Commitment) ve 39 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tipi olup kesinlikle katılmıyorum (1), kısmen katılmıyorum (2), kararsızım (3), kısmen katılıyorum (4), kesinlikle katılmıyorum (5) seçeneklerden biri işaretlenmektedir. Daha yüksek ortalama alt ölçek puanları belirli aşamada daha tutarlı feminist kimlik seviyesini göstermektedir (Fischer vd., 2000). Ölçeğin Türkçe uyarlaması Altıntaş ve Altıntaş tarafından 2007 yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırma örneklemi 102 üst düzey kadın yöneticiden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında kullanılan ölçeğin Türk kültürüne uygunluk gösteren 32 maddesi Türkçeye çevrilerek bir form elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan sadece çalışan kadınlara uygulanan 15 maddelik

Birleşik Feminist Kimlik ölçeğinin Cronbach Alfa değeri .82 iken, daha geniş kapsamında kullanılmak üzere faktör analizi yapılan 32 maddelik Türkçe formun Cronbach Alfa değeri .83 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları Cronbach Alfa değeri pasif kabul evresi .605, açığa vurma evresi .556, yayılma evresi .617, sentez evresi .816 ve aktif katılım evresi .882 olarak bulunmuştur. “Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği” EK-2 ‘de yer almaktadır.

3.3.3. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği

Araştırma kapsamında katılımcıların toplumsal cinsiyet algısını değerlendirmek amacıyla Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilen geçerlik güvenirlik çalışması yapılmış “Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma grubu 244 kadın, 199 erkek olmak üzere 443 katılımcıdan oluşmaktadır. Ölçeğin örneklem uygunluğunu tespit etmek amacıyla Kaiser Meyer Olkin (KMO) ve Barlett testi yapılmıştır. Kaiser Meyer Olkin katsayısı .882; Barlett Testi ki-kare değeri 3389,153 olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını değerlendirmeye yönelik geliştirilen ölçek 10’u olumlu, 15’i olumsuz olmak üzere 25 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert tipinde oluşturulan ölçek için maddeler tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2), tamamen katılmıyorum (1) biri seçilerek puanlanmaktadır. Ölçekte 2., 4., 6., 10., 12., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 24., 25. maddeler olumsuz olup tersten puanlanması gerekmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 25 olup en yüksek puan 125’tir. Ölçekten alınacak yüksek puanlar bireylerin toplumsal cinsiyet algısının yüksek olduğunu belirtmektedir (Altınova, Duyan, 2013). Açıklayıcı faktör analizi sonucu ölçeğin tek boyutlu olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenirlik analizi sonucu Cronbach Alfa katsayısı 0.872 olduğu bulunmuştur. Yüksek düzeyde güvenirlik katsayısı Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği’nin geçerli ve güvenilir olduğunu belirlenmiştir (Altınova, Duyan, 2013). “Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği” EK-3 ‘te yer almaktadır.

3.3.4. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği

Bu araştırmada katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeylerini ölçmek amacıyla Diener, Scollon ve Lucas (2009) tarafından insanların yeterlik hissi, anlamlı ve amaçlı bir hayata sahip olma gibi önemli öğeleri içeren Türkçe’ ye uyarlanması Telef (2013) tarafından yapılan “Psikolojik İyi Oluş Ölçeği” kullanılmıştır. Diener vd. (2009) ölçeğin Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (Psychological Well-Being Scale) ismini iyi oluşun daha iyi tanımlayacağı düşünülen “Flourishing Scale” şeklinde değiştirmişlerdir. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği 8 maddeden oluşan yedili likert tipi ölçektir. Ölçeğin maddeleri, kesinlikle katılmıyorum (1),

katılmıyorum (2), biraz katılmıyorum (3), kararsızım (4), biraz katılıyorum (5), katılıyorum (6), kesinlikle katılıyorum (7) şeklinde cevaplandırılmaktadır. Ölçekteki tüm maddeler olumlu şekilde ifade edilmektedir. Ölçekten alınacak en yüksek puan 56 (tüm maddeler kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplandırılırsa), ölçekten alınacak en düşük puan 8 (tüm maddeler kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplandırılırsa) dir. Yüksek puan bireylerin çeşitli psikolojik kaynak ve güce sahip olduğunu göstermektedir (Diener, Wirtz, Tov, Kim-Pieto, Choi, Oishi, Biswas-Diener, 2010). Telef (2013) yürüttüğü çalışmada 529 üniversite öğrencisi ile Psikolojik İyi Oluş Ölçeği ‘nin Türkçe’ ye uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .87 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından geliştirilen “Demografik Bilgi Formu”, Altıntaş ve Altıntaş (2007) uyarlanan “Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği”, Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilen “Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği” ve Telef (2013) tarafından geliştirilen “Psikolojik İyi Oluş” ölçeği kullanılmıştır. Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz/bahar döneminde Türkiye’ nin farklı üniversitelerinde eğitim görmekte olan kadın öğrencilere uygulanmıştır. Veri toplanacak üniversitelerin ilgili dekanlıklarından dilekçe yoluyla gerekli izinler alınmıştır. Veri toplama aşamasında ölçekler katılımcılara “Google Forms” hizmeti ile ayrıca veri toplama kitiyle uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanmasından önce katılımcılar araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş, verilerin bilimsel araştırma amacıyla kullanılacağı, gizlilik ve katılımın gönüllü olduğu belirtilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgiler formu ve feminist kimlik ölçeği, toplumsal cinsiyet algısı ölçeği ve psikolojik iyi oluş ölçeği kullanılmıştır. Araştırma için kullanılacak ölçekler geliştiren ve uyarlayan akademisyenlere e-mail yoluyla ulaşılarak gerekli izinler alınmıştır. Araştırmaya 446 üniversiteli kadın öğrenci katılmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler SPSS 18 istatistiksel paket program ile analiz edilmiştir. Katılımcılardan eksik verisi bulunan ve uç değer oluşturan 24 katılımcı analize dahil edilmemiştir. Analizler toplam 422 katılımcı yanıtları ile gerçekleştirilmiştir. Analizde kullanılan ölçme araçlarının öncelikle Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları kontrol edilmiş güvenirlik katsayılarının .70’den üzeri olduğu görülmüştür. Verilerin normallik dağılım incelenmesinde feminist kimlik ölçeği, toplumsal cinsiyet algısı ölçeği ve

psikolojik iyi oluş ölçeklerinin çarpıklık- basıklık katsayılarının ± 2 aralığında (George, Mallery, 2010) tespit edilmiştir. Histogram grafiklerinin incelenmesi sonucu normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır. Verilere ilişkin ilk olarak normallik testi, korelasyon analizi, ölçeklere ilişkin iç tutarlık katsayısı testi, ölçeklerin güvenilirlikleri tespit etmek için Cronbach alfa ve omega testi yapılmıştır. Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik tutumlarının yaş, eğitim düzeyi, bölüm, yaşanan coğrafi bölge, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için iki bağımsız değişken için bağımsız gruplar t-testi, üç ve daha fazla bağımsız değişken için Tek Yönlü Anova kullanılmıştır. Anlamlı farklılıkları tespit amacıyla Post Hoc testlerinden yararlanılmıştır. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde etkisi açıklamak amacıyla Çoklu Regresyon analizi kullanılmıştır.

Tablo 2’de araştırma kapsamında kullanılan Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği (BFKÖ), Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği (TCAÖ) ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PİÖÖ) iç tutarlılık katsayılarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 2. Ölçme Araçlarının Cronbach Alfa ve Omega İç Tutarlılık Katsayıları

	Cronbach Alfa Katsayısı	ω	Araştırmadan Elde Edilen Cronbach Alfa Katsayısı
Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği	.82 (15 maddelik form)	.76	
Pasif Kabul		.45	
Açığa Vurma		.51	
Yayımla		.71	
Sentez		.63	
Aktif Katılım		.73	
Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği	.87		.86
Psikolojik İyi Oluş Ölçeği	.87		.80

Araştırmada kullanılan ölçeklerin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı, testin veya ölçeğin güvenilirliğini ölçmek amacıyla kullanılan bir katsayıdır. Psikolojik bir test için hesaplanan güvenilirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenirliliği için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2020). Araştırmada kullanılan ölçeklerin Cronbach Alfa katsayılarının feminist kimlik ölçeği için ($\alpha = .71$) oldukça güvenilir olduğu, toplumsal cinsiyet algısı ölçeği ($\alpha = .86$) ve psikolojik iyi oluş ölçeği ($\alpha = .80$) yüksek derecede güvenilir olduğu bulunmuştur.

Tablo 3'te araştırmada kullanılan Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeğine ilişkin katılımcıların puanlarının normallik dağılımları ve merkezi dağılım ölçülerine yer verilmiştir.

Tablo 3. Ölçeklerden Alınan Puanların Normallik Dağılımları ve Merkezi Dağılım Ölçüleri

Ölçekler	Değişken	N	$\bar{x}$	S. s	Min.	Mak.	Medyan	Kolmogorov-Smirnov	Skewness	Kurtosis
BFKÖ	Pasif Kabul	422	18.58	3.87	9	29	19	.005	.066	-.095
	Açığa Vurma	422	22.64	5.01	11	40	22	.000	.385	.057
	Yayıma	422	9.76	2.60	3	15	10	.000	.116	-.730
	Sentez	422	36.64	3.33	23	40	37.50	.000	-1.325	1.872
	Aktif Katılım	422	26.04	3.77	10	30	27	.000	-1.218	1.359
	BFKÖ Toplam	422	116.51	11.18	83	149	116.50	.066	.001	-.019
TCAÖ		422	104.46	11.08	59	121	108	.000	-1.226	1.323
PIOÖ		422	44.51	6.78	18	56	45.50	.000	-.906	1.405

Katılımcıların Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Psikolojik İyi Oluş ölçeklerinden aldıkları puanların merkezi dağılım ölçüleri ve normallikleri incelenmiştir. Normal dağılımı için çarpıklık-basıklık katsayılarının incelenmesi, Kolmogorov-Smirnov test sonuçlarının incelenmesi, Histogram ve Q-Q Plot grafiklerinin incelenmiştir. Yapılan analiz sonucu Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Algısı, Psikolojik İyi Oluş Ölçek normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırma amacı doğrultusunda ölçekler ve demografik bilgilerden istatistiksel analiz sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Kapsamında Kullanılan Değişkenlere İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırma değişkenlerine ilişkin analiz sonuçları ve yorumlar yer almaktadır.

Araştırmanın birinci alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanları yaş düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 4'te üniversiteli kadın öğrencilerin BFKÖ alt boyutlarından aldıkları puanların yaş düzeylerine göre farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız örneklem Tek Yönlü Anova sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
BFKÖ	Gruplar Arası	593.068	3	197.689	1.587	.192
	Gruplar İçi	52068.281	418	124.565		
	Toplam	52661.348	421			

Üniversiteli kadınların yaş düzeylerine göre feminist kimlik ölçeği toplam puan ortalamaları ilişkisiz örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 4'te sunulmuştur. Tablo 4 incelendiğinde kadınların feminist kimlik puan ortalamasının ($\bar{X}_{18-19 \text{ yaş}}=113.78$), 20-21 yaş grubu ortalamasının ($\bar{X}_{20-21 \text{ yaş}}= 115.33$), 22-23 yaş grubu ortalamasının ($\bar{X}_{22-23 \text{ yaş}} =118.05$), 24 yaş ve üzeri yaş grubunun ortalamasının ($\bar{X}_{24 \text{ yaş ve üzeri}}=119.34$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmemiştir. [$F_{3-418}= 3.55$, $p>0,05$]. Anlamlı farklılığın tespiti yapılan Scheffe testi sonucu farklılığın “18-19 yaş” ile “24 yaş ve üzeri” gruplar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın ikinci alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanlarının eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 5 ‘te üniversiteli kadın öğrencilerin BFKÖ aldıkları puanların eğitim düzeylerine ilişkin farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Eğitim Değişkenine Göre T-testi Sonuçları

Ölçekler	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
BFKÖ	Lisans	385	116.40	11.12	420	-.704	.482
	Yüksek lisans ve üzeri	37	117.75	11.90			

Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik ölçeğinden aldıkları toplam puanların eğitim düzeyine göre değişip değişmediğini incelemek amacıyla Bağımsız gruplar t Testi sonuçları Tablo 5’te verilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde kadınların pasif kabul puanları ile eğitim düzeyi arasında anlamlı fark bulunamamıştır ($t_{420} = -.704$ $p > 0.05$).

Araştırmanın üçüncü alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanlarının okunulan bölüme göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 6’ da üniversiteli kadın öğrencilerin BFKÖ toplam puanların okunulan bölüme göre farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla Bağımsız örneklem Tek Yönlü Anova yapılan sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Bölümlere Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
BFKÖ	Gruplar Arası	9895.530	10	989.553	9.510	.000
	Gruplar İçi	42765.818	411	104.053		
	Toplam	52661.348	421			

Üniversiteli kadın öğrencilerin bölüme göre feminist kimlik ölçeği toplam puan ortalamaları bağımsız örneklemeler için Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 6’da sunulmuştur. Tablo 6 incelendiğinde kadınların feminist kimlik toplam puan ortalamasının Halkla ilişkiler ve Tanıtım bölümünde okuyan kadınlar için ($\bar{X}_{\text{Halkla ilişkiler}}=124.26$), Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{PDR}}= 112.95$), İlahiyat bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{İlahiyat}}= 110.52$), Psikoloji bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Psikoloji}}= 115.70$), Okul öncesi öğretmenliği bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Okulöncesi}}= 115.82$), Türkçe öğretmenliği bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Türkçe}}= 117.25$), Hemşirelik bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{hemşirelik}}= 121.68$), Bankacılık ve Finans bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Bankacılık}}= 127.62$), Sosyal Hizmetler bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Sosyalhizmet}}= 117.37$), Ergoterapi bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{ergoterapi}}= 114.09$), Kadın çalışmaları bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Kadınçalışmaları}}= 118.42$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{10-411}= 9.510$, $p<0,05$]. Gruplar arası anlamlı farklılığı tespit amacıyla gruplar arası katılımcı sayısı farkının fazla olması nedeniyle Scheffe testi yapılmıştır. Test sonucu anlamlı farklılığın “Bankacılık ve Finans” ile “Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık”, “İlahiyat”, “Okul öncesi öğretmenliği”, “Ergoterapi” arasında anlamlı ilişkiler bulunurken “Hemşirelik” ile “İlahiyat” arasında “Halkla ilişkiler ve Tanıtım” ile “Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık”, “İlahiyat” bölümlerinde okuyan kadınlar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Anlamlı farklılığın Bankacılık ve Finans, Hemşirelik ve Halkla ilişkiler ve Tanıtım bölümlerinde okuyan kadınların lehine olduğu söylenebilir.

Araştırmanın dördüncü alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanları yaşanan coğrafi bölgeye göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 7’de üniversiteli kadın öğrencilerin BFKÖ aldıkları puanların yaşanan coğrafi bölgeye göre farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklemeler Tek Yönlü Anova sonuçları verilmiştir.

Tablo 7. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Coğrafi Bölgeye Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
BFKÖ	Gruplar Arası	878.307	6	146.385	1.173	.320
	Gruplar İçi	51783.041	415	124.778		
	Toplam	52661.348	421			

Üniversiteli kadın öğrencilerin yaşadıkları coğrafi bölgeye göre feminist kimlik ölçeği toplam puan ortalamaları bağımsız örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 7’de sunulmuştur. Tablo 7 incelendiğinde kadınların feminist kimlik toplam puan ortalamasının İç Anadolu bölgesinde yaşayan kadınlar için ($\bar{X}_{İç Anadolu}=118.67$), Marmara bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{Marmara}=114.96$), Güney Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{GDA}=118.63$), Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{DAB}=118.76$), Ege bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{Ege}=112.83$), Akdeniz bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{Akdeniz}=114.64$), Karadeniz bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{Karadeniz}=117.50$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmemiştir [$F_{6-415}=1.173$, $p<0,05$].

Araştırmanın beşinci alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanları annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 8’de üniversiteli kadın öğrencilerin BFKÖ toplam puanların annenin eğitim düzeyine göre farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem tek yönlü Anova sonuçları verilmiştir.

Tablo 8. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
BFKÖ	Gruplar Arası	2060.081	5	412.016	3.387	.005
	Gruplar İçi	50601.268	416	121.638		
	Toplam	52661.348	421			

Üniversiteli kadınların annelerinin eğitim düzeyine göre feminist kimlik ölçeği toplam puan ortalamaları bağımsız örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 8’de sunulmuştur. Tablo 8 incelendiğinde kadınların feminist kimlik toplam puan ortalamasının Okuryazar olmayan anneye sahip kadınlar için puan ortalamaları ($\bar{X}_{Okuryazar\ de\tilde{g}il}=115.34$), okuryazar anneye sahip kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{Okuryazar}= 118.45$), İlkokul mezunu anneye sahip kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{İlkokul}= 119.27$), ortaokul mezunu anneye sahip kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{ortaokul}= 118.90$), lise mezunu anneye sahip kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{lise}= 115.46$), üniversite mezunu anneye sahip kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{üniversite}= 120.67$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{5-416}= 4.220, p<0.05$]. Anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Hochberg GT2 testi sonucunda anlamlı farklılığın “ortaokul mezunu” ile “okuryazar değil” arasında “Üniversite Mezunu” ile “okuryazar olmayan” anneye sahip kadınlar arasında anlamlı bir fark görülmüştür. Annenin eğitim düzeyinin artması kadınların feminist kimlik gelişimine olumlu yansımıştır.

Araştırmanın altıncı alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik toplam puanlarının babanın eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 9’da üniversiteli kadın öğrencilerin BFKÖ toplam puanların babanın eğitim düzeyine göre farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem tek yönlü Anova sonuçları verilmiştir.

Tablo 9. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
BFKÖ	Gruplar Arası	1621.436	6	270.239	2.197	.042
	Gruplar İçi	51039.913	415	122.988		
	Toplam	52661.348	421			

Üniversiteli kadınların babanın eğitim düzeyine göre feminist kimlik ölçeği toplam puan ortalamaları ilişkisiz örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 9’da sunulmuştur. Tablo 9 incelendiğinde kadınların feminist kimlik toplam puan ortalamasının Okuryazar olmayan babaya sahip kadınlar için puan ortalamaları ($\bar{X}_{Okuryazar\ de\tilde{g}il}=116.66$), okuryazar babaya sahip kadınların puan ortalamaları

($\bar{X}_{okuryazar} = 113.63$), İlkokul mezunu babaya sahip kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{ilkokul} = 118.06$), ortaokul mezunu babaya sahip kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{ortaokul} = 116.68$), lise mezunu babaya sahip kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{lise} = 120.66$), üniversite mezunu babaya sahip kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{universite} = 124.60$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{6-415} = 2.197$, $p < 0.05$]. Anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell testi sonucunda anlamlı farklılığın “okuryazar değil” ile “lise”, “üniversite mezunu” arasında olduğu, üniversite ve lise mezunu babaya sahip kadınların feminist kimlik puanlarının lehine olduğu görülmektedir.

Araştırmanın yedinci alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik pasif kabul puanlarının yaş düzeyine göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 10’da üniversiteli kadın öğrencilerin BFKÖ pasif kabul puanlarının yaş düzeylerine göre farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem tek yönlü Anova sonuçları verilmiştir.

Tablo 10. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Pasif Kabul Puanlarının Yaş Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
BFKÖ	Gruplar Arası	196.164	3	65.388	4.463	.004
	Gruplar İçi	6124.265	418	14.651		
	Toplam	6320.429	421			

Üniversiteli kadınların yaş düzeylerine göre feminist kimlik ölçeği alt boyutu pasif kabul puanlarının ilişkisiz örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 10’da sunulmuştur. Tablo 10 incelendiğinde kadınların pasif kabul puan ortalamasının ($\bar{X}_{18-19 \text{ yaş}} = 17.75$), 20-21 yaş grubu ortalamasının ($\bar{X}_{20-21 \text{ yaş}} = 18.18$), 22-23 yaş grubu ortalamasının ($\bar{X}_{22-23 \text{ yaş}} = 19.09$), 24 yaş ve üzeri yaş grubunun ortalamasının ($\bar{X}_{24 \text{ yaş ve üzeri}} = 19.70$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir. [$F_{3-418} = 4.463$, $p < 0.05$]. Anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda anlamlı farklılığın “24 yaş ve üzeri” kadınlar ile “20-21 yaş”, “18-19 yaş” grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda kadınların yaşları arttıkça pasif kabul puanlarının arttığı görülmektedir.

Araştırmanın sekizinci alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik pasif kabul puanlarının bölüme göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 11’de üniversiteli kadın öğrencilerin BFKÖ pasif kabul puanlarının okunulan bölüme göre farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem tek yönlü Anova sonuçları verilmiştir.

Tablo 11. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Pasif Kabul Puanlarının Bölüme Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
BFKÖ	Gruplar Arası	924.230	10	92.423	7.039	.000
	Gruplar İçi	5396.199	411	13.129		
	Toplam	6320.429	421			

Üniversiteli kadınların bölüme göre feminist kimlik ölçeği alt boyutu pasif kabul puanlarının ilişkisiz örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 11’de sunulmuştur. Tablo 11 incelendiğinde kadınların pasif kabul puan ortalamasının halkla ilişkiler ve Tanıtım bölümünde okuyan kadınlar için ($\bar{X}_{\text{Halkla ilişkiler}}=19.88$), Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{PDR}}= 16.96$), İlahiyat bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{İlahiyat}}= 20.10$), Psikoloji bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Psikoloji}}= 16.70$), Okul öncesi öğretmenliği bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Okulöncesi}}= 18.76$), Türkçe öğretmenliği bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Türkçe}}= 19.09$), hemşirelik bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{hemşirelik}}= 19.60$), Bankacılık ve finans bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Bankacılık}}= 21.87$), sosyal hizmetler bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Sosyalhizmet}}= 18.46$), ergoterapi bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{ergoterapi}}= 17.04$), kadın çalışmaları bölümünde okuyan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Kadınçalışmaları}}= 19$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{10-411}= 7.039$, $p<0,05$]. Gruplar arası anlamlı farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda anlamlı farklılığın “PDR” ile “İlahiyat”, “Halkla ilişkiler ve Tanıtım” , “Bankacılık ve Finans” arasında PDR bölümünün lehine, “Bankacılık ve Finans” ile “Psikoloji”, ”Ergoterapi” arasında “Bankacılık ve Finans” bölümünün aleyhine olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın dokuzuncu alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik pasif kabul puanları yaşanan coğrafi bölgeye göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 12’de üniversiteli kadın öğrencilerin BFKÖ pasif kabul aldıkları puanların yaşanan coğrafi bölgeye göre farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem Tek Yönlü Anova sonuçları verilmiştir.

Tablo 12. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Pasif Kabul Puanlarının Coğrafi Bölgeye Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
BFKÖ	Gruplar Arası	878.307	6	146.385	1.173	.320
	Gruplar İçi	51783.041	415	124.778		
	Toplam	52661.348	421			

Üniversiteli kadın öğrencilerin yaşanan coğrafi bölgeye göre feminist kimlik pasif kabul puan ortalamaları bağımsız örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 12’de sunulmuştur. Tablo 12 incelendiğinde kadınların feminist kimlik pasif kabul puan ortalamasının İç Anadolu bölgesinde yaşayan kadınlar için ($\bar{X}_{İç Anadolu}=18.87$), Marmara bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{Marmara}= 18$), Güney Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{GDA}= 22.11$), Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{DAB}= 23.24$), Ege bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{Ege}= 16.66$), Akdeniz bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{Akdeniz}= 17.60$), Karadeniz bölgesinde yaşayan kadınların puan ortalamaları ($\bar{X}_{Karadeniz}= 19.40$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{6-415}= 2.657$, $p<0,05$]. Anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla yapılan Tukey testi sonucundan farklılığın “Doğu Anadolu Bölgesi” ile “Ege”, “Güneydoğu Anadolu Bölgesi” ile “Akdeniz” arasında olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın onuncu alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik yayılma puanlarının yaş düzeyine göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 13'te üniversiteli kadın öğrencilerin BFKÖ yayılma puanlarının yaş düzeylerine göre farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem tek yönlü Anova sonuçları verilmiştir.

Tablo 13. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Yayılma Puanlarının Yaş Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
BFKÖ	Gruplar Arası	53.817	3	17.939	2.683	.046
	Gruplar İçi	2795.010	418	6.687		
	Toplam	2848.827	421			

Üniversiteli kadınların yaş düzeylerine göre feminist kimlik ölçeği alt boyutu yayılma puanlarının ilişkisiz örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 13'te sunulmuştur. Tablo 13 incelendiğinde kadınların yayılma puan ortalamasının ($\bar{X}_{18-19 \text{ yaş}}=9.54$), 20-21 yaş grubu ortalamasının ($\bar{X}_{20-21 \text{ yaş}}=9.89$), 22-23 yaş grubu ortalamasının ($\bar{X}_{22-23 \text{ yaş}}=10.18$), 24 yaş ve üzeri yaş grubunun ortalamasının ($\bar{X}_{24 \text{ yaş ve üzeri}}=9.12$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir. [$F_{3-418}=2.683$, $p<0.05$]. Anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Hochberg GT2 testi sonucunda anlamlı farklılığın “22-23 yaş” kadınlar ile “24 yaş ve üzeri” grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda “22-23 yaş” grubu kadınların yayılma evresinden en yüksek puanı aldığı söylenebilir.

4.2.Araştırma Kapsamında Kullanılan Ölçekler ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ile Psikolojik İyi Oluş Ölçeği arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Feminist kimlik aşamaları ile toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş arasında yapılan analiz sonuçları tablo 14’ de verilmiştir.

Tablo 14. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Aşamaları Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayısı

Değişkenler	Pasif Kabul	Açığa Vurma	Yayılma	Sentez	Aktif Katılım	BFKÖ	TCAÖ	PİOÖ
Pasif Kabul	1							
Açığa Vurma	.239**	1						
Yayılma	.039	.312**	1					
Sentez	.001	.020	.189**	1				
Aktif Katılım	-.062	.117*	.239**	.638**	1			
BFKÖ	.495**	.672**	.534**	.557**	.594**	1		
TCAÖ	-.426**	-.033	.065	.441**	.531**	.152**	1	
PİOÖ	.119*	-.123*	-.008	.289**	.173**	.120*	.040	1

**p<0.01 (iki yönlü)

*p< 0.05

Yapılan analiz sonucuna feminist kimliğin alt boyutlarından pasif kabul ile toplumsal cinsiyet algısı ($r=-.426$, $p<.01$) toplam puan arasında orta düzey negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Üniversiteli kadın öğrencilerin pasif kabul puanları arttıkça toplumsal cinsiyet algısı puanları azalmaktadır.

Feminist kimliğin alt boyutlarından olan sentez aşaması ile toplumsal cinsiyet algısı ($r=.441$, $p<.01$) puanları arasında orta düzey pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani kadınların sentez puanları arttıkça toplumsal cinsiyet algı düzeyleri artmaktadır.

Feminist kimliğin alt aşamalarından aktif katılım ile toplumsal cinsiyet algısı ($r=.531$, $p<.01$) puanları arasında orta düzey pozitif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Bulgulardan ulaşılan verilere göre toplumsal cinsiyet algısı puanları ile feminist kimliğin alt boyutları pasif kabul, sentez ve aktif katılım arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir.

Psikolojik iyi oluş ile feminist kimliğin pasif kabul aşaması ($r=.119$, $p<.01$), sentez aşaması ($r=.289$, $p<.01$), aktif katılım aşaması ($r=.173$, $p<.01$) ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişki varken, açığa vurma ($r=-.123$, $p<.01$) aşaması ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit

edilmiştir. Ayrıca feminist kimlik toplam puanı ile psikolojik iyi oluş arasında ($r=.120$, $p<.01$), toplumsal cinsiyet algısı ölçeği ile ($r=.152$, $p<.01$) pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır.

4.3. Feminist Kimlik Aşamaları ve Bağımsız Değişken Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki Çoklu Regresyon Analizine İlişkin Bulgular

Araştırmanın on birinci alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluşları feminist kimlik pasif kabul aşamasını anlamlı şekilde yordamakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 15’de Toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş düzeylerinin feminist kimliğin pasif kabul aşamasını yordamadaki katkılarını inceleyen çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 15. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Pasif Kabul Puanlarının Yordayıcı Değişkenlere Göre Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	B	Standart Hata _B	β	T	p	İkili r	Kısmi R
Sabit	27.297	2.005	-	13.616	.000	-	-
Toplumsal Cinsiyet Algısı	-.116	.016	-.331	-7.230	.000	-.326	-.333
Psikolojik İyi Oluş	.076	.026	.133	2.897	.004	.119	.140
R=0.352	R ² =0.124						
F ₂₋₄₁₉ =29.538	P=.000						

Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, toplumsal cinsiyet algısı ve pasif kabul arasında negatif düşük düzeyde bir ilişkinin ($r=-.326$) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun $r=-.333$ olarak hesaplandığı görülmektedir. Psikolojik iyi oluş ile pasif kabul arasında pozitif düşük düzeyde bir ($r=.119$) ilişki vardır. Ancak diğer değişken kontrol edildiğinde, bu korelasyonun $r=.140$ olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş değişkenleri birlikte, pasif kabul puanları ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=0.352$, $R^2=0.124$, $p<.00$). İki değişken birlikte, pasif kabul deki toplam varyansın yaklaşık %12’sini açıklamaktadır.

Araştırmanın on ikinci alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluşları feminist kimlik sentez aşamasını anlamlı şekilde yordamakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 16’da Toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş düzeylerinin feminist kimliğin sentez aşamasını yordamadaki katkılarını inceleyen çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 16. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Sentez Puanlarının Yordayıcı Değişkenlere Göre Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	B	Standart Hata _B	β	T	p	İkili r	Kısmi R
Sabit	17.774	1.589	-	11.183	.000	-	-
Toplumsal Cinsiyet Algısı	.129	.013	.431	10.211	.000	.441	.446
Psikolojik İyi Oluş	.120	.021	.245	5.797	.004	.262	.273
R=0.504	R ² =0.254						
F ₂₋₄₁₉ =71.436	P=.000						

Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, toplumsal cinsiyet algısı ve sentez arasında pozitif orta düzeyde bir ilişkinin (r=.441) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r=.446 olarak hesaplandığı görülmektedir. Psikolojik iyi oluş ile pasif kabul arasında pozitif düşük düzeyde bir (r=.262) ilişki vardır. Ancak diğer değişken kontrol edildiğinde, bu korelasyonun r=.273 olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş değişkenleri birlikte, sentez puanları ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=0.504, R²=0.254, p<.00). İki değişken birlikte, sentezdeki toplam varyansın yaklaşık %26’sını açıklamaktadır.

Araştırmanın on üçüncü alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluşları feminist kimlik aktif katılım aşamasını anlamlı şekilde yordamakta mıdır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 17’de Toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş düzeylerinin feminist kimliğin aktif katılım aşamasını yordamadaki katkılarını inceleyen çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 17. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Aktif Katılım Puanının Yordayıcı Değişkenlere Göre Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	B	Standart Hata _B	β	T	p	İkili r	Kısmi R
Sabit	4.307	1.751	-	2.459	.014	-	-
Toplumsal Cinsiyet Algısı	.180	.014	.527	12.825	.000	.531	.531
Psikolojik İyi Oluş	.070	.023	.122	2.968	.003	.143	.143
R=0.545	R ² =0.297						
F ₂₋₄₁₉ =88.328	P=.000						

Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, toplumsal cinsiyet algısı ve aktif katılım arasında pozitif orta düzeyde bir ilişkinin ($r=.531$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Psikolojik iyi oluş ile aktif katılım arasında pozitif düşük düzeyde bir ($r=.143$) ilişki vardır. Toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş değişkenleri birlikte, aktif katılım puanları ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=0.504$, $R^2=0.254$, $p<.00$). İki değişken birlikte, aktif katılımı toplam varyansın yaklaşık %30'unu açıklamaktadır.

4.4. Feminist Kimlik Toplam Puanları Üzerinden Hiyerarşik Küme Analizi Sonuçları

Araştırmanın on dördüncü alt amacı: Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist puan üzerinden kaç gruba ayrılmaktadır? şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 18'de feminist kimliğin toplam puanları üzerinden Ward'ın hiyerarşik küme analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 18. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Toplam Puanları Üzerinden Küme Analizi Sonuçları

Kümeler	N	%	$\bar{X}$
Birinci Küme	74	17.5	87
İkinci Küme	156	36.9	108
Üçüncü Küme	192	45.6	147
Toplam	422		

Katılımcıların feminist kimlik ölçeğinden almış oldukları puanlar üzerinden küme analizi yapılmış, toplamda üç küme olduğu görülmüştür. Birinci küme, feminist kimlik puanları en düşük olan üçüncü küme ise feminist kimlik puanları en yüksek olan gruptur. Birinci grup

feminist kimlik gelişim düzeyi en az geleneksel değere sahip kadınlar; ikinci grup orta düzeyde feminist kimliğe sahip kadınlar; feminist kimlik gelişim düzeyi en yüksek olan feminist değerlere sahip olan kadınlar olarak kabul edilmiştir. Buna göre, katılımcılar arasında feminist kimliğe sahip kadınların daha fazla olduğu görülmüştür. Katılımcılardan 192 kadın (%45,6) feminist kimliğe sahip kadınlar, 156 kadın (%36,9) orta düzey feminist kimliğe sahip kadınlar, 74 kadın (%17,5) geleneksel değere sahip kadınlar grubundadır. Feminist kimliğe sahip kadınların ölçekten aldıkları ortalama puan 147, orta düzey feminist kimliğe sahip kadınların aldıkları ortalama puan 108, geleneksel değere sahip kadınların aldıkları ortalama puan 74 olarak bulunmuştur

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Araştırmanın amacı, kadınların feminist kimlik düzeyleri, toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş düzeyleri ile belirli demografik değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu bölümde araştırma sonucu ulaşılan bulguların araştırmanın problemleri doğrultusunda ve literatür kapsamında tartışılmıştır.

5.1. Feminist Kimliğin Toplam ve Alt Boyutları ile Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkiye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması

Araştırma doğrultusunda feminist kimliğin alt boyutları ele alındığında toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş arasında anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Feminist kimliğin alt boyutlarından olan pasif kabul aşaması (PA) ile toplumsal cinsiyet algısı arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu durumda kadınların pasif kabul düzey puanları arttıkça toplumsal cinsiyet algıları azalmaktadır. Pasif kabul aşaması ile toplumsal cinsiyet algısı arasındaki ilişkinin negatif yönlü olması beklenen bir durumdur. Feminist kimliğin pasif kabul evresinde kadınlar patriarkal sistemin dayattığı geleneksel cinsiyet rollerinin yararlı olduğunu ve erkeklerin üstün olduğuna inanma eğilimindedir. Bireysel, kültürel önyargının bilincinde olmadan ya da durumu inkâr etme eğilimindedirler (Fischer vd., Downing, Roush, 1985). Pasif kabul evresi ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Psikolojik iyi oluş ölçeğinden alınan yüksek puan bireylerin çeşitli psikolojik kaynak ve güce sahip olduğunu göstermektedir. Pasif kabul aşaması ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü bir ilişki olması araştırma açısından beklenmedik bir sonuçtur.

Feminist kimliğin alt boyutlarından açığa vurma evresi ile psikolojik iyi oluş arasında anlamlı ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Açığa vurma evresi ile psikolojik iyi oluş arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Kadınların açığa vurma puanları arttıkça psikolojik iyi oluşları azalmaktadır. Ulaşılan bulgulardan hareketle feminist kimliğin erken aşamalarından olan açığa vurma evresinin psikolojik iyi oluş ile negatif yönlü ilişkisi bu

sürecin çeşitli çelişkiler içermesi, kendini ve rolünü sorgulamasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Açığa vurma evresine geçiş kademeli ve zor süreçtir. Oluşan öfke ve suçluluk duyguları ile birlikte geleneksel kadınlığın ve kültürün inkârı kadınların “sahte kimlik” geliştirmelerine neden olabilmektedir (Downing, Roush, 1985; Kucharska, 2015).

Feminist kimliğin dördüncü aşaması olan sentez evresi ile toplumsal cinsiyet algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Sentez evresi ile toplumsal cinsiyet algısı arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Bu evrede kadınlar kadın olmanın pozitif yönlerine odaklanıp, benliklerine gerçekçi ve pozitif kişilik özellikleri dahil ederler. Bu evrede toplumsal cinsiyet rolleri aşılmış ve bireyler kendi değerleri doğrultusunda tercihlerde bulunabilirler (Fischer vd., 2000; Bargad, Hyde, 1991). Kadınlar cinsiyetçiliği tüm sosyal ve kişisel problemlerin nedeni olarak görmezler ve pozitif bir feminist kimliğin gelişimi görülmektedir (McNamara, Rickard, 1989). Baskı ve ayrımcılığa karşı uygun tepki göstermeyi deneyimleyen kadınlar enerjileri doğru ve etkili bir şekilde yönlendirirler (Downing, Roush, 1985). Olumlu bir feminist kimliğin kazanıldığı evre olarak tanımlanan sentez evresinin toplumsal cinsiyet algısı ile pozitif yönlü bir ilişki içinde olması beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir. Renzetti (1987) toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları incelemiştir. Araştırmaya katılan kadınların cinsiyet eşitsizliğinin farkında olduklarını ve cinsiyet rollerini desteklemediklerini ortaya çıkarmıştır.

Araştırma bulgularına göre sentez evresi ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğunu görülmektedir. Kadınların feminist kimlik sentez evresinde aldıkları puan arttıkça psikolojik iyi oluş düzeylerinin arttığı görülmektedir. İlgili literatür kapsamında bu bulguyu destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Feminist kimlik geliştirme ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen Yakushko (2007), feminist değerleri benimseyen kadınların psikolojik iyi oluş ölçeğinin alt boyutlarından özerklik, yaşam amacı ve bireysel gelişim düzeylerinin geleneksel değerlere sahip kadınlara oranla daha yüksek puan aldıkları tespit etmiştir. Kuzu (2021) çalışmasında feminist kimlik, yılmazlık ve kendilik algısını incelemiştir. Yılmazlık ölçeği alt boyutlarından güçlü olma, araştırmacı olma, girişimci olma ve lider olma değişkenlerinin kadınlarda sentez evresinin önemli yordayıcıları olduğunu tespit etmiştir.

Feminist kimliğin son evresi olan aktif katılım ile toplumsal cinsiyet algısı arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu evre sosyal değişime etkili bir bağlılığı, yeni gelişen birleştirilmiş kimliğin anlamlı ve etkili eyleme dönüştürülmesi

içermektedir (Bargad, Hyde, 1991). Kadınlar konuların seçiminde kişisel tatminlere, yeteneklerine ve toplumsal değişimi etkileme olasılığını göz önünde bulundururlar. Kadınların aktif katılım düzeyleri arttıkça toplumsal cinsiyet algılarının arttığı söylenebilir. Birçok çalışma, feminist kimlik gelişiminin ileri aşamalarında özellikle son evre olan aktif katılımı feminist değerlere sahip olma arttıkça algılanan cinsiyetçiliğinde arttığı göstermektedir (Linnebach, 2004; Moradi vd., 2002; Fischer vd., 2000; Henderson-King ve Stewart, 1997).

Feminist kimliğin alt boyutlarından aktif katılım ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kadınların aktif katılım düzeyleri arttıkça psikolojik iyi oluşun arttığı söylenebilir. Benzer sonuca ulaşan Saunders ve Kashubeck-West (2006) çalışmalarında aktif katılım ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Feminist kimlik gelişim düzeyi arttıkça psikolojik iyi oluşun arttığı söylenebilir. Moradi vd. (2002) kendini feminist olarak tanımlamayan ve feminist kimlik geliştirmeyen kadınların strese daha fazla maruz kaldığını göstermiştir.

Araştırma bulgularına göre birleşik feminist kimlik ile psikolojik iyi oluş arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kadınların feminist kimlik düzeyleri arttıkça psikolojik iyi oluşlarının arttığı söylenebilir.

5.2. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması

Araştırma bulguları incelendiğinde feminist kimliğin alt boyutlarından pasif kabul ve yayılma puanlarının yaş gruplarına göre farklılaştığı görülmektedir. Açığa vurma, sentez ve aktif katılım puanlarının yaş gruplarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Kadınların yaşlarının açığa vurma, sentez ve aktif katılım puanlarının farklı etkilerle arttığı söylenebilir. Açığa vurma evresi için yaş gruplarının ortalamaları dikkate alındığında 18-19 yaş grubu kadınların en yüksek açığa vurma puanına sahip olduğu görülmektedir. Bu sırayı takiben 22-23 yaş grubu ve 20-21 yaş grubu ile 24 yaş ve üzeri grubun takip ettiği görülmektedir. Sentez evresi için yaş gruplarının ortalaması dikkate alındığında 18-19 yaş grubunun en yüksek sentez puanına sahip olduğu görülmektedir. Sonrasında 20-21 yaş grubu ve 22-23 yaş grubu ile 24 ve üzeri yaş grubunun izlediği görülmektedir. Aktif katılım evresi için yaş gruplarının sıra ortalaması dikkate alındığında 18-19 yaş grubunun en yüksek aktif katılım puanına sahip olduğu görülmektedir.

Bulgular ışığında açığa vurma, sentez ve aktif katılım evrelerinde 18-19 yaş grubunun en yüksek puana sahip olduğu görülmektedir. Feminist kimliğin ileri düzey aşamalarından olan sentez ve aktif katılım evrelerinin yaş grubunun düşük olan kadınlarda daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları doğrultusunda genel olarak feminist kimlik gelişimi ve feminizmin yetişen genç kuşaklar açısından daha çok benimsendiği, tanındığı ve gelişmeye devam ettiği söylenebilir. Elde edilen bulgular pasif kabul evresinde en düşük puanın 18-19 yaş grubuna ait olduğunu gösterirken 24 yaş ve grubunun pasif kabul evresinde en yüksek puana sahip olduğu görülmektedir. Yayılma evresinde en yüksek puana 22-23 yaş grubunun sahip olduğu görülmektedir. Linnebach (2004) beden imajı, sosyokültürel tutum ve feminist kimlik arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında üniversite öğrencilerinin feminist kimlik kazanımının devam ettiğini tespit etmiştir. Downing ve Roush'un (1985) feminist kimlik gelişimini daha az ileri aşamalarındaki kişilerin cinsiyet rolleri hakkındaki düşünceleri daha ileri gelişim aşamalarındaki kişilere göre daha fazla basmakalıp oldukları ve daha fazla benimsedikleri yönündedir. Çünkü bu evrede erkek üstünlüğünün, geleneksel cinsiyet rollerinin kabul edildiği ve cinsiyete dayalı olan önyargının bilincinde olunmadığı evredir. Feminist kimliğin en son evresi olan aktif katılım evresinde yeni kimliğin kazanımı ve değişim bulunmaktadır. Cinsiyet rollerinin aşılması ve bunun aktarılması yeni geleceğin yaratılması için çalışmanın önemli olduğu vurgulanır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular araştırmanın hipotezlerinden olan genç bireylerin feminist kimlik gelişiminin diğer yaş gruplarına göre anlamlı farklılıklar içerdiği yönündeki varsayımı destekler niteliktedir.

5.3. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması

Araştırma bulgularına göre kadınların feminist kimlik düzeylerinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi kadınların feminist kimlik gelişimlerini anlamlı düzeyde etkilememektedir. Ulaşılan sonuç doğrultusunda eğitim düzeyinin lisans ve lisansüstü kademelerinin yüksek eğitim düzeyinde benzer kazanımlar ve dersler içermesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın temel hipotezlerinden olan eğitim düzeyinin artması kadınların feminist kimlik gelişimleri üzerinde olumlu etkiye sahip olacağı varsayımını destekler niteliktedir. Araştırma bulgularından hareketle kadınların lisans ve lisansüstü eğitim düzeylerinin feminist kimlik alt boyutlarından (pasif kabul, açığa vurma, yayılma, sentez, aktif katılım) aldıkları puanlarının birbirine yakın değerde olduğunu

göstermektedir. Feminist kimliğin erken aşamalarından ileri düzey aşamalarına kadar eğitim düzeyinin artması feminist kimliğin artmasında etkili olduğu söylenebilir.

5.4. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Okunulan Bölüme Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması

Araştırma bulguları doğrultusunda feminist kimlik toplam puan ve pasif kabul aşamalarının kadınların okuduğu bölüme göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Açığa vurma, yayılma, sentez ve aktif aşamalarının okunulan bölüme göre anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Feminist kimliğin toplam puanı en yüksek bölüm Bankacılık ve Finans bölümü iken en düşük feminist kimlik puanı İlahiyat bölümünde okuyan kadın öğrencilere aittir. Pasif kabul evresi için Bankacılık ve Finans bölümünde okuyan kadınların en yüksek puana sahip olduğu görülmektedir. Pasif kabul puanı en düşük psikoloji bölümünde okuyan kadınlara aittir. Bu bölümlerdeki kadınların almış olduğu puanların farklılık göstermesi eğitim müfredatında kadınlara yönelik çalışmalarının ve derslerin olmasından kaynaklanabilir. Açığa vurma evresi için Bankacılık ve Finans bölümünde okuyan kadınların en yüksek puana sahip olduğu görülmektedir. Açığa vurma evresi en düşük puan ise Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan kadınlara aittir. Pasif kabul ve açığa vurma evrelerinden en yüksek puana Bankacılık ve Finans bölümünde okuyan kadınlara ait olduğu görülmektedir. Buradan hareketle bu bölümde okuyan kadınların geleneksel cinsiyet rollerini ve hiyerarşisini benimsediği söylenebilir. Yayılma evresi için en yüksek puan Türkçe öğretmeni olduğu olurken, en düşük puan PDR bölümünde okuyan kadınlara aittir. Feminist kimliğin sentez evresi için Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan kadınların en yüksek puana sahipken, en düşük puan Ergoterapi bölümünde okuyan kadınlara aittir. Son evre olan aktif katılım evresi en yüksek puana hemşirelik bölümünde okuyan kadın öğrencilere ait olduğu görülmektedir.

5.5. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Coğrafi Bölgeye Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması

Araştırma bulguları doğrultusunda feminist kimlik aşamalarından pasif kabul aşamasının kadınların yaşadığı coğrafi bölgeye göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Feminist kimliğin toplam puanı, açığa vurma, yayılma, sentez ve aktif katılım puanlarının yaş gruplarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Pasif kabul aşaması için yaşanan coğrafi bölgeye göre en yüksek pasif kabul puanına Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan kadınların daha sonra ise Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınların sahip olduğu

görülmektedir. En düşük pasif kabul puanı ise Ege Bölgesi'nde yaşayan kadınlara ait olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular araştırmanın hipotezlerinden olan feminist kimliğin yaşanılan coğrafi bölgeye göre farklılaştığı yönündeki varsayımı destekler niteliktedir.

Pasif kabul evresi, kadınların patriarkal sistemin dayattıklarının kabul edildiği, kadınların ikincil konumda olmalarının farkında olmadığı evredir. Toplumun gelenek ve göreneklerinin kadın ve erkek cinsiyetine yüklediği anlam farklılıklarının etkisiyle kadınların daha çok ev işleri, çocuk bakımı gibi özel alana ait olduğunun yansıtılması, erkeklerin ise kamusal alana konumlandırılması bireylerin yetiştiği kültürün etkisinden kaynaklanmaktadır. Ataerkil yapıya sahip toplumlarda son söz erkek tarafından söylenir. Weber, Wirtscharf und Gesellschaft eserinde iki tür baskıdan söz etmektedir. Toplumsal otorite aracılığıyla baskı ve ekonomik baskı. Ataerkil sistem içinde aile reisinin baskı ile toplum tarafından yargı ve yürütme baskısı toplumsal baskıyı oluşturmaktadır. Baskı düzenlerinin tamamında ve ataerkil sistemde ekonomik malların denetimi ekonominin baskı gücü olarak kullanılmasına neden olmaktadır. Kate Millet ezme ve ezilme ilişkisinin toplumsal sistem içinde farkında olmadan ortaya çıkmasıyla ancak kurumsallaşmış bir özellik taşıdığına, erkeklerin kadın üzerinde egemenlik kurmalarının doğuştan gelen ve kazanılan bir üstünlük aracı olduğu belirtilmektedir (Akt. Özçelik, 2003).

Bu bağlamda Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan kadınların kültür aracılığıyla desteklenen ataerkil sistemin baskısı neticesinde feminist kimlik gelişiminin en az düzeyde olduğu düşünülmektedir.

5.6. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Annenin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması

Araştırma bulguları doğrultusunda feminist kimlik toplam puanın farklı düzeyde eğitim alan anneye sahip kadınlara göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Pasif Kabul, açığa vurma, yayılma, sentez ve aktif katılım puanlarının annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Toplam puan için annenin eğitim düzeyi ortalaması dikkate alındığında en düşük puana okuryazar olmayan anneye sahip kadınların olduğu görülmektedir. En yüksek feminist kimlik puanı ise Üniversite mezunu anneye sahip kadınlara ait olduğu görülmektedir. Araştırmanın hipotezlerinden olan feminist kimliğin annenin eğitim düzeyine göre farklılaştığı yönündeki bulguları destekler niteliktedir. Okuryazar olmayan anneye sahip kadınların feminist kimlik puanlarının düşük olması bu

evrenin geleneksel cinsiyet rollerinin farkında olunmaması, ataerkil sistemin kadınlara yönelik bakış açısının ve dilin kadına yüklediği olumsuz anlamın kuşaklara aktarılması ve bu aktarımın bilinci olmayıp sorgulanmadan doğru olduğu varsayımıyla yeni kuşaklara iletilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Eğitim düzeyinin artması annelerin çocuklarını bilişsel esneklikle yetiştirmesi yetişen kuşakların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini fark etmelerine ve mücadele etmelerine katkıda bulunduğu söylenebilir.

5.7. Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Feminist Kimlik Düzeylerinin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasını İncelemeye Yönelik İstatistiklerin Tartışılması

Araştırma bulguları doğrultusunda feminist kimliğin toplam puanının farklı düzeyde eğitim alan babaya sahip kadınlara göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Pasif kabul, açığa vurma, yayılma, sentez ve aktif katılım puanlarının babanın eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Feminist kimlik toplam puanı için babanın eğitim düzeyi ortalaması dikkate alındığında en yüksek puanına üniversite mezunu babaya sahip kadınların olduğu görülmektedir. En düşük puanı ise okuryazar babaya sahip kadınlara ait olduğu görülmektedir.

5.8. Feminist Kimliğin Alt Boyutları ile Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki Regresyon Analizine Yönelik İstatistiklerin Tartışılması

Araştırma bulguları kapsamında feminist kimliğin alt boyutları (pasif kabul, sentez, aktif katılım) ile toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş arasında anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Feminist kimliğin ilk aşaması olan pasif kabul ile toplumsal cinsiyet algısı arasında negatif ve anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuç doğrultusunda kadınların pasif kabul puanları arttıkça toplumsal cinsiyet algıları azalmaktadır. Bu sonuç beklendik bir durumdur çünkü kadınlar bu evrede geleneksel cinsiyet rollerini benimsemiş ve kendilerine karşı işlenen ayrımcılığın farkında değildirler (Downing, Roush, 1985). Pasif kabul ile psikolojik iyi oluş arasında ise düşük düzeyde pozitif anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuç araştırma bulguları açısından beklenmedik bir sonuçtur. Ancak literatür incelendiğinde SH, Dunne ve Cataldo (1995) çalışmasında, feminist kimliğin erken aşamasının birey odaklı benlik kavramı ile ilişkili olduğu, feminist kimliğin son aşamasının ise grup odaklı benlik kavramı ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Feminist kimliğin erken aşamasında, sorgulamanın olmadığı ve cinsiyete ilişkin rollerin özümsemiş olmasından ve bunlara ilişkin farkındalığın az olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Feminist kimliğin sentez aşaması ile toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sentez aşaması ile toplumsal cinsiyet algısı arasında pozitif orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Kadınların ileri feminist kimlik aşamalarından olan sentez puanları arttıkça toplumsal cinsiyet algıları artmaktadır. Bu evrede cinsiyet rollerinin fark edildiği ve aşıldığı, bireysel olan eylemlerin kişisel ve toplumsal sonuçları neden olacağı anlaşılır. Feminist kimliğin daha da kökleşmesiyle birlikte daha gerçekçi bir dünya görüşünün ortaya çıkmaktadır. Irkçılık ve cinsiyetçiliğe karşı bulunan bakış açılarını değiştirmeye yönelik hareket gelişmektedir (Rickard, 1990). Bu evre geleneksel cinsiyet rollerinin aşıldığı, kadın olmanın olumlu yönlerine odaklanmanın olduğu, dengeli bir benlik kavramının geliştirildiği evredir (Bargad, Hyde, 1991). Kadınlar dünya ile yapılan ateşkes sonunda enerjilerini daha verimli şekilde kanalize ederek, baskı ve ayrımcılık deneyimlerini uygun şekilde yanıt verebilirler (Downing, Roush, 1985). Bu bağlamda bu evrenin toplumsal cinsiyet algısı ile ilişkili olması beklendiği bir sonuçtur. Feminist kimliğin sentez evresi ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Tavis (1973) cinsiyetçilik ve ayrımcılık içeren maddelerin olduğu, kadın hareketine yönelik tutumların incelendiği çalışmasında feminist harekete katılanların psikolojik iyi oluş düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Feminist kimliğin aktif katılım aşaması ile toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Aktif katılım aşaması ile toplumsal cinsiyet algısı arasında pozitif orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Kadınların ileri feminist kimlik aşamalarından son evre olan aktif katılım puanları arttıkça toplumsal cinsiyet algıları artmaktadır. Bu evrede yeni oluşturulan birleştirilmiş kimliğin aktif eyleme dönüştürülmesini (Bargad, 1991), içermekle beraber cinsiyet rollerinin aşılmasının önemli olduğu ve teşvik edilmesi gereken bir hedef olduğu, cinsiyet rollerinin olmadığı bir gelecek yaratmanın önemli olduğu ve bunun amaçlanması, bu hedefler doğrultusunda toplumsal değişime derin bir bağlılık bulunmaktadır (Downing ve Roush, 1985). Aktif katılım aşaması ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Benzer sonuçlar içeren Yakushko (2007)'nin feminist kimlik gelişim süreçlerine göre üç gruba ayrılan kadınlarından feminist değerlere sahip kadınların, geleneksel değerlere sahip kadınlar kümesindeki kadınlardan psikolojik iyi oluş boyutlarından yaşam amacı, özerklik ve bireysel büyüme konusunda daha yüksek puanlar almışlardır.

ALTINCI BÖLÜM

Sonuç ve Öneriler

Araştırma kapsamında feminist kimliğin basamakları ile toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi sonucu elde edilen bulgular ışığında ulaşılabilecek sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmektedir.

6.1. Sonuç

Feminist kimliğin alt boyutları (pasif kabul, açığa vurma, yayılma, sentez, aktif katılım) ile toplumsal cinsiyet algısı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiler incelendiğinde beklendik düzeyde pasif kabul ile toplumsal cinsiyet algısı arasında orta düzey negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kadınların pasif kabul puanları arttıkça toplumsal cinsiyet algılarının azaldığı söylenebilir. Sentez aşaması ile toplumsal cinsiyet algısı arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu doğrultuda kadınların sentez puanlarının artması ile toplumsal cinsiyet algılarının arttığı söylenebilir. İleri feminist kimlik aşamalarından aktif katılım ile toplumsal cinsiyet algısı arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki görülmektedir. Dolayısıyla kadınların aktif katılımları arttıkça toplumsal cinsiyet algılarının arttığı belirlenmiştir.

Feminist kimliğin pasif kabul aşaması ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü bir ilişki görülürken, açığa vurma aşaması ile negatif yönlü bir ilişki görülmektedir. Sentez ve aktif katılım aşamalarının psikolojik iyi oluş ile aralarındaki ilişkiler incelendiğinde pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Kadınların sentez ve aktif katılım puanları arttıkça psikolojik iyi oluş düzeylerinin arttığı çıkarımında bulunulabilir. Saunders ve Kashubeck-West (2006) araştırmalarında feminist kimlik düzeyi arttıkça psikolojik iyi oluşun düzeyinin arttığı, feminist kimliğin erken aşamalarında daha yüksek puan alan kadınların daha az psikolojik iyi oluşa sahip olduğunu vurgulamaktadır. Feminist kimlik ile psikolojik iyi oluş arasındaki yüksek ilişki feminist terapi etkinliğinin değerlendirilmesi ve danışma sürecine yardımcı

olmak amacıyla geliştirilen feminist kimlik geliştirme ölçekleri açısından önemlidir (Downing, Roush, 1985; Enns, 1993).

Araştırma bulguları doğrultusunda feminist kimliğin alt boyutlarından pasif kabul ve aktif katılım aşamalarının yaş değişkenine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Bulgular neticesinde en yüksek pasif kabul puanına 24 yaş ve üzeri kadınların sahip olduğu görülürken en düşük pasif kabul puanı 18-19 yaş grubundaki kadınlara aittir. 24 yaş ve üzeri grup için geleneksel cinsiyet rollerini daha çok özümsemiği, ataeril sistemi benimseyen yaş grubu olduğu yorumu yapılabilir. Aktif katılım aşaması için yaş grupları dikkate alındığında 18-19 yaş grubunun en yüksek puan aldığı görülmektedir.

Kadınların feminist kimliklerinin eğitim düzeylerine göre incelendiğinde kadınların feminist kimlik düzeylerinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Kadınların feminist kimlik aşamalarının okudukları bölüme göre incelenmesi sonucu feminist kimliğin alt boyutları pasif kabul, açığa vurma, sentez ve aktif katılımın okunulan bölüme göre farklılaştığı görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde en yüksek pasif kabul puanına Bankacılık ve Finans bölümünde okuyan kadınların sahip olduğu görülürken, en düşük pasif kabul puanına Psikoloji bölümünde okuyan kadınların sahip olduğu görülmektedir. Açığa vurma evresi için en yüksek puan Bankacılık ve Finans bölümünde okuyan kadınların sahip olduğu görülürken en düşük açığa vurma puanı Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan kadınlara aittir. Feminist kimliğin ileri düzey aşaması sentez için Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan kadınların en yüksek puana sahip olduğu, en düşük sentez puanına İlahiyat bölümünde okuyan kadınlara ait olduğu belirlenmiştir. Feminist kimliğin son aşaması aktif katılım için Hemşirelik bölümünde okuyan kadınların en yüksek puana sahip olduğu, en düşük aktif katılım puanın İlahiyat bölümünde okuyan kadınlara ait olduğu belirlenmiştir.

Feminist kimlik aşamalarının yaşanılan coğrafi bölgeye göre incelenmesi sonucu feminist kimliğin alt boyutlardan pasif kabul evresinin yaşanılan coğrafi bölgeye farklılaştığı tespit edilmiştir. Sonuçlar doğrultusunda en yüksek pasif kabul puanına Doğu Anadolu Bölgesinde yaşayan kadınlara ait olduğu görülmektedir. İkinci sırayla en yüksek pasif kabul puanına İç Anadolu Bölgesinde yaşayan kadınlar takip etmektedir. En düşük pasif kabul puanına ise Ege Bölgesinde yaşayan kadınlara ait olduğu görülmektedir. Bunu Akdeniz Bölgesinde yaşayan kadınlar takip etmektedir. Bu durum Türk toplumundaki kadınlar için feminist kimlik aşamalarının bölgeler arası farklılık gösterdiğini, geleneksel cinsiyet rollerini daha

çok benimseyen Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınlar olduğu söylenebilir. En düşük seviyede geleneksel cinsiyet rollerini benimseyen ise Ege Bölgesinde yaşayan kadınların olduğu görülmektedir.

Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik aşamaları puanlarının annelerini eğitim düzeyine göre incelenmesi sonucu pasif kabul evresinin annenin eğitim düzeyine göre farklılaştığı bulunmuştur. Bulgular ışığında en yüksek pasif kabul puanına okuryazar olmayan anneye sahip kadınların olduğu görülmektedir. En düşük pasif kabul puanı ise üniversite mezunu anneye sahip kadınların olduğu belirlenmiştir. Aktif katılım evresi için anlamlı bir farklılık gruplar arası düzeyde tespit edilememiştir. Bu bulgudan hareketle farklı düzeyde eğitim alan anneye sahip kadınların feminist kimliklerinin annenin eğitim düzeyi doğrultusunda etkilendiği düşünülmektedir.

Üniversiteli kadın öğrencilerin feminist kimlik aşamaları puanlarının babaların eğitim düzeyine göre incelenmesi sonucu sentez evresinin babanın eğitim düzeyine göre farklılaştığı görülmektedir. En yüksek sentez puanının ilkökul mezunu babaya sahip olan kadınlara ait olduğu görülürken en düşük sentez puanına ise okuryazar olan babaya sahip kadınların olduğu görülmektedir.

6.2. Öneriler

Araştırma kapsamında sadece üniversite okuyan kadın öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir. Gelecek diğer araştırmalar üniversite örneklemi dışında farklı yaş gruplardan oluşan kadınların çalışmaya dahil edilmesi faydalı olacaktır.

Araştırmada toplanan verilerin (yaş, bölüm, eğitim düzeyi, yaşanan coğrafi bölge, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim) sayıca dengeli olması yapılacak diğer çalışmalar için daha verimli sonuçlar sağlayacaktır.

Bu araştırma kapsamında ele alınan feminist kimlik kavramının Türkiye literatüründe yeni bir kavram olması bu kavramın farklı alanlar (kültür, medya, kimlik, politika, din) açısından incelenmesi literatür için daha nitelikli sonuçlar ortaya koyacaktır.

Eğitim sistemi içerisinde ilkökul kademesinden yükseköğretim kademesine kadar toplumsal cinsiyet eşitliği derslerinin verilmesi daha eşitlikçi bir toplum düzeni için katkı sağlayacaktır. Cinsiyet eşitliği bilincinin oluşturulması erken yaşlardan itibaren kazandırılması gereken ve ataerkil sistemin ve cinsiyetler arası eşitsizliğin önlenmesinde önem taşımaktadır.

Feminist terapi odaklı danışmaların kadınların feminist kimlik gelişiminde psikolojik iyi oluşlarını artıracak ve cinsiyetlere dayatılan roller açısından önleyici bir etki yaratacağı düşünülmektedir.

Feminizm ve feminist kimlik hakkında farklı görüşler ve kalıpyargılar olduğu göz önünde bulundurulduğunda nitel olarak yapılacak çalışmaların alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. (2009). Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi Odaklı Grupla Psikolojik Danışmanın Psikolojik İyi Olma ve Öz Duyarlılık Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akın, A., Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Halk Sağlığı Özel Sayı, 25(4), 3-82.
- Allen, B. P. (1994). Personality Theories. Boston: Allyn and Bacon
- Altınbaş, D. (2006). Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm. Kadın Araştırmaları Dergisi, 0 (9), 21-52.
- Altınova, H. H., Duyan, V. (2013). Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması. Toplum ve Sosyal Hizmet, 24(2), 9-22.
- Altıntaş, F.Ç., Altıntaş, M. H. (2008). The Relationship Between Feminist/Womanist Identity and Leadership Styles of Women Managers in Turkey. *Gender in Management: An International Journal*, 23(3), 175-193.
- Arat, N. (2017). Feminizmin ABC'si (3. bs.). İstanbul: Say Yayınları.
- Arıcı, F. (2011). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılar ve Psikolojik İyi Oluş. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Arslangiray, N. (2013). Üniversite Öğrencilerinde Beden İmajının Yordayıcıları Olarak Bağlanma Stilleri ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atan, M. (2015). Radikal Feminizm: “Kişisel Olan Politikadır” Söyleminde Aile. *The Journal of Europe- Middle East Social Science Studies*, 1 (2), 1-21.
- Beauvoir, D. S. (2019). İkinci Cinsiyet. İstanbul: Koç Üniversitesi Yay.
- Bargad, A., Hyde, J. S. (1991). Women's Studies: A Study of Feminist Identity Development in Women. *Psychology of Women Quarterly*, 15(2), 181–201. doi: 10.1111/j.1471-6402.1991.tb00791.x

- Bassoff, E. S., Glass, G. V. (1982). The Relationship Between Sex Roles and Mental Health: A Meta-Analysis of Twenty-six Studies. *The Counseling Psychologist*. 10 (4), 105-112.
- Bem, S. L. (1981). Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing. *Psychological Review*, 88 (4), 354-364.
- Bem, S. L. (1983). Gender Schema Theory and Its İmplications for Child Development: Raising Gender-Aschematic Children in a Gender-Schematic Society. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 8 (4), 598-616.
- Bendl, R. (2000). Gendering Organization Studies: A Guide for Reading Gender Subtexts in Organizational Theories. *Finish Journal of Business Economics*, 373-393.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Berktaş, F. (2011). “Feminist Teoride Açılımlar”. *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*, Y.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2312.
- Berktaş, F. (2013). Feminist Teoride Açılımlar. Karkıner, N. ve Ecevit, Y. (Editörler). *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. (İkinci Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 4-19.
- Bhasin, K. (2003). Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”. (Çev. Kader Ay) İstanbul: Kadav Yayınları.
- Bradburn, N. M. (1969). *The Structure of Psychological Well-Being*. Chicago: Aldine.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (Çev. İ. D. Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Bussey, K., Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation. *Psychological Review*, 106 (4), 676-713.
- Butler, J. (2017). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Buz, S. (2015). Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (53), 268-278. doi.org/10.17755/esosder.89453

- Büyükgürses, N. (2019). Bir Öğrenci Hareketi Olarak Kampüsü İçi Feminizm: Mersin Üniversitesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Akademi
- Calás, M. B. ve Smircich, L. (1996), From the Women's' Point of View: Feminist Approaches to Organization Studies, in Clegg, S. ve Hardy, C. (Eds), Studying Organization: Theory & Method, Sage.
- Cangöz, İ. (2013). İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı ve Cinsiyetçi Şiddetle İlgili Görüşleri. İletişim Dergisi (19), 42-64.
- Carnaghan, E., Bahry, D. (1990). Political Attitudes and The Gender Gap in the USSR. Comparative Politics, 22(4),379-399.
- Carpenter, S., Johnson, L. E. (2001). Women Derive Collective Self-esteem from Their Feminist Identity. Psychology of Women Quarterly, 25(3), 254-257. doi: 10.1111/1471- 6402.00026
- Cesur, F. (2017). Feminist Teoriler ve Türkiye' deki İzdüşümleri. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Cherniss, C. (1972). Personality and Ideology; A Personological Study of Women's Liberation. Psychiatry, 35(2), 109-125.
<http://dx.doi.org/10.1080/00332747.1972.11023706>
- Chodorow, N. J. (1979). The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender. Berkeley: University of California Press
- Cirhinlioğlu, F. G. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Utanç Eğilimi, Dini Yönelimler, Benlik Kurguları ve Psikolojik İyilik Hali Arasındaki İlişkiler, Yayımlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Cloninger, C.R. (2004). Feeling Good: The Science of Well being. New York: Oxford University Press.
- Coltrane, S. (1998). Gender and Families. London: Sage Publications Ltd.
- Coltrane, S., Adams, M. (2008). Gender and Families. America: Rowman and Littlefield Publisher

- Conratto, S., Rossier, J. (2005). Early Trends in Feminist Therapy Theory and Practice. *Woman and Therapy*, 28(3-4), 7-26.
- Corey, G. (2011). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*. USA: Cengage Learning
- Cross, W. E. (1971). The Negro-to-Black Conversion Experience: Toward a Psychology of Black Liberation. *Black World*, 20(9), 13-27.
- Çavdar, A., Boyacıoğlu, İ. (2019). Sosyal Psikolojik Bakış Açısından Feminist Kimlik: Türkiye İncelemesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 7(15), 282-300.
- Deaux, K., Lewis, L. L. (1984). Cinsiyet Stereotiplerinin Yapısı: Bileşenler ve Cinsiyet Etiketleri Arasındaki İlişkiler. *Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi*, 46 (5), 991–1004.
- Deci, E. L., Ryan, R. M. (2008). Hedonia, Eudaimonia and Well-Being: An Introduction. *Journal of Happiness Studies*, 9(1), 1-11
- Demirci, İ., Şar, A. H. (2017). Kendini Bilme ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2710-2728.
- Demirtaş, H.A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Diener, E., Scollon, C. N., Lucas, R. E. (2009). The Evolving Concept of Subjective Well-being: The Multifaceted Nature of Happiness. *Social Indicators Research Series*, 39, 67-100.
- Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D., Oishi, S., Biswas-Diener, R. (2010). New Well-being Measures: Short Scales to Assess Flourishing and Positive and Negative Feelings. *Social Indicators Research*, 97, 143–156.
- Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri. *The Journal of Academic Social*, (43), 523-532.
- Direk, Z. (2009). Simon de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği. *Cogito Dergisi*, 58, 6-71.
- Donovan, J. (2021). *Feminist Teori (Entelektüel Gelenekler)*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Downing, N.E., Roush, K.L. (1985). From Passive Acceptance to Active Commitment: a Model of Feminist Identity Development for Women. *The Counseling Psychologist*, 13(4), 695-709.

- Dökmen, Z. (2010). Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar. (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Draganovic, S. (2012). Approaches to Feminist Therapy: A Case Study Illustration. *Epiphany Journal of Transdisciplinary Studies*, 4(1),
- Eagly, A. H., Steffen, V. J. (1984). Gender Stereotypes Stem from the Distribution of Women and Men into Social Roles”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(4), 735-754.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit, N. Karkiner (Ed.), Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi (2-30). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Ecevit, Y. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları, Eğitim Materyali. Ankara. Ceid yayınları
- Eisele, H., Stake, J. (2008). The Differential Relationship of Feminist Attitudes and Feminist Identity to Self-efficacy. *Psychology of Women Quarterly*, 32(3), 233–244. doi: 10.1111/j.1471- 6402.2008.00432.x
- Elgün, A., Pira, A. (2004). Toplumsal Cinsiyeti İnşa Eden Bir Kurum Olarak Medya; Reklamlar Aracılığıyla Ataerkil İdeolojinin Yeniden Üretilmesi. 2nd International Symposium Communication in the Millennium: A Dialogue Between Turkish and American Scholar
- Enss, C. Z. (2000). Gender Issues in Counseling. In S.D. Brown & R.W. Lendt (Eds.) *Handbook of Counseling Psychology* (3rd ed.), 601-638. New York: Wiley
- Erbaş, S. (2018). Var olmanın Dayanılmaz Zorluğu: Kadın Olmak. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (1), 75-88. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/euljss/issue/38233/442129>
- Erchull, M. J., Liss, M., Wilson, K. A., Bateman, L., Peterson, A. ve Sanchez, C. E. (2009). The Feminist Identity Development Model: Relevant for Young Women Today? *Sex Roles: A Journal of Research*, 60(11-12), 832–842. doi: 10.1007/s11199-009-9588-6
- Erdem, T. (2012). Postmodern Feminizm. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0 (2). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/730/7891>

- Erdoğan, T. (2008). Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik. *Aile ve Toplum*, 4 (14), 73-82.
- Erdoğan, T. (2008). Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik. *T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 4 (14), 73-82.
- Erny, M. (2014). Gender and Democratization. *European Scientific Journal*, 2, 198-213.
- Esen, E. Soylu, Y., Siyez, D. M., Demirgürz, G. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algısının Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 46-63. DOI: 10.19160/5000197327
- Fischer, A.R, Tokar, D.M., Mergl, M.M, Good, G.E., Hill, M.S, Blum, S.A. (2000). Assessing Women's Feminist Identity Development: Studies of Convergent, Discriminant, and Structural Validity. *Psychology of Women Quarterly*, 24, 15-29
- Flanagan, J., Flanagan. R. (1957). *Counseling and Psychotherapy Theories in Context and Practice*. New Jersey: John Wiley & Sons
- Fraser, N, Bedford, K. (2008). Social Rights and Gender Justice in The Neoliberal Moment: A Conversation About Welfare and Transnational Politics, *Feminist Teori*, 9(2), 225-245.
- George, D., Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 Update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Gherardi, S. (2005). Feminist Theory And Organization Theory A Dialogue On New Bases. in H. Tsoukas ve C. Knudsen (Eds). *The Oxford Handbook of Organization Theory: Meta-theoretical Perspectives*. Oxford University Press
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2020). *Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gönenç, İ. M., Topuz, Ş., Yılmaz Sezer, N., Yılmaz, S., Büyükkayacı Duman, N. (2018). Toplumsal Cinsiyet Dersinin Toplumsal Cinsiyet Algısına Etkisi. *Ankara Sağlık Bilimler Dergisi*, 7(1), 22-29.
- Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 245-25.

- Halisdemir, D. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Oluşları, Kendini Affetme Düzeyleri ve Geçmişe Yönelik Anne Kabul Red Algıları Arasındaki İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Harris, K. L., Melaas, K., Rodacker, E. (1999). The Impact of Women's Studies Courses on The College Students of The 1990s. *Sex Roles*. 40, 969-977
- Haymana, P., Kolburan, G. (2019). Kadınların İyilik Halinin Algılanan Toplumsal Cinsiyet Rollerile İlişkisi. *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, 4(2), 35-60.
- Hefferon, K., Boniwell, I. (2018). Pozitif Psikoloji: Kuram, Araştırma, Uygulama. (Çev. T. Doğan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Henderson-King, D., Stewart, A. J. (1997). Feminist Consciousness: Perspectives on Women's Experience. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(4), 415-426.
- Henderson-King, D.H., Stewart, A.J. (1994). Women or Feminists? Assessing Women's Group Consciousness. *Sex Roles*, 31, 505-516.
- Heywood, A. (2011). Siyasi İdeolojiler. (Çev. Ş. Akın). Ankara: Liberte Yayıncılık
- Hooks, B. (2016). Feminizm Herkes İçindir. İstanbul: Bgst Yayınları
- Hyde, J. S, Fennema, E., Lamon, SJ. (1990). Gender Differences in Mathematics Performance: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 107(2), 139-155.
- Irefin, P., Ifah, S.S., Bwala, M.H. (2012). Organizational Theories and Analysis: A Feminist Perspective. *International Journal of Advancements in Research and Technology*, 1 (1), 71-97.
- Işık, E. (1998). Beden ve Toplum Kuramı. Ankara: Bağlam Yayınları
- İnanç- Yazgan, B., Yerlikaya, Yerlikaya- Ercüment, E. (2012). Kişilik Kuramları. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- İstanbul Üniversitesi. (2022). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. <https://cdn-acikoğretim.istanbul.edu.tr/auzeffcontent/2021guz/toplumsalcinsiyettartismalari/1/index.html#konu-2>
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Jaakkola, M., Reuter, A. (2006). Perceived Discrimination, Social Support Networks and Psychological Well-being Among

- Three Immigrant Groups. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(3), 293-311. doi:10.1177/0022022106286925
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013. Ankara
- Kaplan, K. (2016). Evli Bireylerde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumların, Evlilik Doyumuna ve Psikolojik İyi Oluş Durumuna Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Keyes, C. L. M., Shomotkin, D., Ryff, C. D. (2002). Optimizing Well-Being: The Empirical Encounter of Two Traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 1007-1022.
- Kılıç, A. Z., Beyazova, A., Akbaş, H.M., Zara, A., Serhatlı, İ. (2014). Okul Çağı Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Algıları: Gündelik Yaşam Örnekleriyle Cinsiyetçiliğin Benimsenme Durumuna ve Esneyebilme Olasılığına Dair Bir Araştırma. *Sosyoloji Araştırma Dergisi*, 17(2), 121-151.
- Kızıldağ, S. (2020). Feminist Terapi. Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları: Örnek Uygulamalarla Temel ve Güncel Kuramlar (3.baskı) içinde (s.489-519). Ankara: Pegem Akademi
- Kohlberg, L. (1966). A Cognitive-Development Analysis of Children's Sex-Role Concepts and Attitudes. *The Development of Sex Differences*. Kalifornia: Stanford University Press.
- Kolkısa, İ. (2018). Türk Toplumunda 18 Yaşından Önce Evlendirilmiş Kadınların Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri ile Benlik Saygısı ve Ebeveyn Kabulü Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kucharska, J. (2015). Feminist Identity Styles, Sexual and Non-Sexual Traumatic Events, and Psychological Well-Being in a Sample of Polish Women. *Journal of Interpersonal Violence*, 33(1). <http://dx.doi.org/10.1177/0886260515600163>
- Kumar, R. (2011). Araştırma Yöntemleri. Ankara: Edge Akademi
- Kuyumcu, B., Güven, M. (2012). Türk ve İngiliz Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Oluş, Duygusal Farkındalık ve Duyguları İfade Etmelerinin Ülke ve Cinsiyet

- Değişkenine Göre İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 1-24.
- Kuzu, B. (2021). Kadınlarda Feminist Kimlik, Yılmazlık ve Kendilik Algısının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Linnebach, D. (2004). Culture's not so Great Expectations: Does Feminist Identity Moderate Women's Experiences with Sexism and Body Image Dissatisfaction? (Yayımlanmamış Doktora tezi). Ohio State University, ABD
- Locke, J. (1823). *Two Treatises of Government*. London: McMaster University Archive of the History of Economic Thought.
- Lowe, L., Mills, A. ve Mullen, J. (2002). Gendering the Silences: Psychoanalysis, Gender and Organization Studies. *Journal of Managerial Psychology*, 17 (5), 422-434
- McCrae, R. M., Costa, P. T. (1986). Personality, Coping and Coping Effectiveness in an Adult Sample, *Journal of Personality*, 54(2), 385-405.
- McLellan, B. (1999). The Prostitution of Psychotherapy: A Feminist Critique. *British Journal of Guidance and Counselling*, 27 (3), 325-337. <http://dx.doi.org/10.1080/03069889908256274>
- McLeod, S. A. (2016). Bandura Social Learning Theory. *Simply Psychology*, <https://www.simplypsychology.org/bandura.html>
- McNamara, K., Rickard, K. M. (1989). Feminist Identity Development: Implications for Feminist Therapy with Women. *Journal of Counseling & Development*, 68(2), 184–189. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1989.tb01354.x>
- Metin, M. (2014). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Miller, J. (1991) *The Development of Women's Sense of Self*. Guildford Press, New York.
- Millet, K. (1987). *Cinsel Devrim*. İstanbul: Payel yayınevi.
- Moradi, B., Subich, L. M., Phillips, J. C. (2002). Revisiting Feminist Identity Development Theory, Research, and Practice. *The Counseling Psychologist*, 30, 66–86.
- Morley, I. E. (1982). Henri Tajfel's Human Groups and Social Categories. *British Journal of Social Psychology*, 21, 189-201.

- Murdock, N. L. (2014). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları: Olgu Sunumu Yaklaşımıyla*. (Çev. F. Akkoyun). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Nedret, İ. (2014). Toplumsal Gerilimler Üzerinden Feminizmi Tartışmak. Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Notz, G. (2018). Feminizm. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Nutt, R. L. (1979). Review and Preview of Attitudes and Values of Counselors of Women. *The Counseling Psychologist*, 8(1), 18-20. doi:10.1177/001100007900800112
- Odabaşı Koç, Ö. (2017). Lise Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri
- Oruç, İ. (2012). Örgütlerde Kadına Yönelik Etik-Dışı Davranışlar: Feminist Etik Bakış Açısıyla Etnografik Bir İnceleme. Doktora Tezi: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Osborne, T. L. (2004). Male Gender Role Conflict and Perceived Social Support: Predicting Help Seeking in College Men, Master's Thesis, Missouri Üniversitesi, St. Louis.
- Özçelik, N. (2003). Türkiye’de Yayın Politikaları ve “Feminizm” Feminist Bir Uygulama Olarak Çeviri. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztan, E., Doğan, S. N. (2015). Akademinin Cinsiyeti: Yıldız Teknik Üniversitesi Örneği Üzerinden Üniversite ve Toplumsal Cinsiyet. *Çalışma ve Toplum*, 46 (3)
- Pehlivan, H. (2015). Kadınlara Sunulan Psikolojik Yardım Hizmetlerine Feminist Terapi Perspektifinden Eleştirel Bir Bakış. *Fe Dergi*, 7(2), 95-104.
- Peterson, S. (2000). Fourth, Sixth and Eighth Grader's Preferred Writing Topic and Identification of Gender Markers in Stories. *The Elementary School Journal*, 101(1), 79-100.
- Raag, T. ve Rackliff, CL (1998). Okul Öncesi Çocukların Toplumsal Cinsiyet Beklentilerine İlişkin Farkındalıkları: Oyuncak Seçimleriyle İlişkiler. *Cinsiyet Roller: Bir Araştırma Dergisi*, 38 (9-10), 685-700. <https://doi.org/10.1023/A:1018890728636>
- Renzetti, C. M. (1987). New Wave or Second Sage? Attitudes of College Women Towards Feminism. *Sex Roles*, 16, 265-278.

- Ng, S. H., Dunne, M., Cataldo, M. (1995). Feminist identities and preferred strategies for advancing women's positive self-concept. *The Journal of social psychology*, 135(5), 561–572. doi: 10.1080/00224545.1995.9712229
- Rhodebeck, L. A. (1996). The Structure of Men's and Women's Feminist Orientations: Feminist Identity and Feminist Opinion. *Gender and Society*, 10(4), 386-403.
- Ritzer, G., Stepnisky, J. (2018). "Sosyoloji Kuramları". Ankara: De Ki Yayınevi.
- Rickard, K. M. (1987). Feminist Identity Development: Scale Development and Initial Validation Studies. Paper Presented at the Annual Meeting of the Association for Women in Psychology, Denver, CO.
- Rogers, C. (1961). *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin.
- Rowland, R. ve Klein, R. (1996). Radical Feminism: History, Politics, Action. In Bell, D. ve Klein, R. (eds.), *Radically Speaking: Feminism Reclaimed*. Spinifex Press.
- Russell, D.E.H. (1984). *Sexual Exploitation: Rape, Child Sexual Abuse, Workplace Harassment*. Beverly Hills, London: Sage Publications
- Ryan, R. M., Deci, E. L. (2000). Self-determination Theory and The Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development and Well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.
- Ryff, C. D., Keyes, C. L. M. (1995). The Structure of Psychological Well-being *Revisited*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69 (4), 719- 727
- Ryff, C. D. (1989a). Beyond Ponce de Leon and Life Satisfaction: New Directions in Quest of Successful Ageing. *International Journal of Behavioral Development*, 12(1), 35-55.
- Ryff, C. D. (1989b). Happiness is Everything, or is it? Explorations on the Meaning of Psychological Well-Being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081.
- Ryff, C. D. (1995). Psychological Well-Being in Adult Life. *Current Directions in Psychological Science*, 4(4), 99-106. DOI: 10.1111/1467-8721.ep10772395
- Ryff, C. D., Singer, B. H. (1996). Psychological Well-being: Meaning, Measurement, and Implications for Psychotherapy Research. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 65, 14–23

- Ryff, C. D., Singer, B. H. (2008). Know Thyself and Become What You Are: A Eudaimonic Approach to Psychological Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, 9, 13-39. DOI 10.1007/s10902-006-9019-0
- Sabik, N.J., Tylka, T.L. (2006). Do Feminist Identity Styles Moderate the Relation Between Perceived Sexist Events and Disordered Eating? *Psychology of Women Quarterly*, 30(1), 77-84
- Sancar S., Acuner, S., Üstün İ., Bora, A. Romaniuc, L. (2006). “Cinsiyet Eşitsizliği Bir Kadın Sorunu Değil Toplumun Sorunudur”, UNDP-Kalkınma ve Demokratikleşme Projelerinde Cinsiyet Eşitliği Hedefinin Gözetilmesi Eğitimi, 2005-2006, UNDP, İstanbul.
- Santrock, J. W. (2015). Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi. (Çev. G. Yüksel). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Saunders, K. J. (2002). The Relations Among Feminism, Gender Role Orientation and Psychological Well-being in Women. Doktora Tezi, Texas Tech University.
- Saunders, K. J., Kashubeck-West, S. (2006). The Relations Among Feminist Identity Development, Gender-Role Orientation, and Psychological Well-Being in Women. *Psychology of Women Quarterly*, 30(2), 199–211. doi: 10.1111/j.1471-6402.2006.00282.x
- Schmutte, P.S., Ryff, C. D. (1997). Personality and Well-being: Reexamining Methods and Meanings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(3), 549-559.
- Schultz, D. P. (2016). A History of Modern Psychology. Boston: Cengage Learning.
- Sekiz, E. (2019). Türkiye’de Muhafazakâr Kadınların Feminizm Algısı. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Seligman, M. E. P., Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology, An Introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14. DOI: 10.1037//0003-066X.55.1.5
- Sevim, A. (2005). Feminizm. İstanbul: İnsan Yayınları
- Sharf, R. S. (2010). Theories of Psychotherapy and Counseling: Concepts and Cases. <https://silo.pub/theories-of-psychotherapy-amp-counseling-concepts-and-cases-5th-edition.html>
- Smithy, D. E. (2009). Categories are not Enough, *Gender and Society*, 23(1), 76-80.

- Snyder, R., Hasbrouck, L. (1996). Feminist Identity, Gender Traits and Symptoms of Disturbed Eating Among College Women. *Psychology of Women Quarterly*, 20(4), 593-598. <https://doi.org/10.1111%2Fj.1471-6402.1996.tb00324.x>
- Spence, J. T. (1993). Gender-related Traits and Gender Ideology: Evidence for a Multifactorial Theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64 (4), 624-635.
- Stake, J. E., Rose, S. (1994). The Long-term Impact of Women's Studies on Students' Personal Lives and Political Activism. *Psychology of Women Quarterly*, 18, 403-412.
- Szymanski, D.M., Gupta, A., Carr, E.R., Stewart, D. (2009). Internalized Misogyny as a Moderator of the Link Between Sexist Events and Women's Psychological Distress. *Sex Roles*, 61(1-2), 101-109. <https://doi.org/10.1007/s11199-009-9611-y>
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. New York: Cambridge University Press.
- Tajfel, H. (1982). Social Psychology of Intergroup Relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-39.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri . *Akademik Hassasiyetler* , 3 (5) , 0-0 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/akademik-hassasiyetler/issue/27268/287075>
- Tavris, C. B. (1973). Who Likes Women's Liberation and Why: The Case of the Unliberated Liberals. *Journal of Social Issues*, 29 (4), 175-198.
- Telef, B. B. (2013). Psikolojik İyi Oluş Ölçeği: Türkçeye uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 374-384.
- Tong, R. (2009). *Feminist Thought: A More Comprehensive Introduction*. Third Edition, Westview Press, A Member of the Perseus Books Group.
- Türk Dil Kurumu. (2022). Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Tabipler Birliği (2008). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Sağlık. https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=667233fa-9232-11e7-b66d-1540034f819c

- Türkoğlu, E. (2015). Uluslararası İlişkiler Kuramında Feminizm. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Uyar, M. (2019). Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Psikolojik İyi Oluş Düzeylerini Yordamada Bağlanma Tarzları ve Bilişsel Duygu Düzenlemenin Rolünün İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üzel, E. (2006). Feminizm ve Doğa Ekseninde Ekofeminizm, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-5
- Volgy, S. S. (1976). Gender Role Orientation and Measures of Psychological Well-being Among Feminists, Housewives and Working Women (Doctoral dissertation. University of Arizona, 1976). Dissertation Abstracts Hitemational. 37. 533-B.
- Walters, M. (2005) *Feminism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Watkins, S.A. (1996). *Yeni Başlayanlar İçin Çizgilerle Feminizm*. İstanbul: Milliyet Yayınları
- Williams, J. E., Best D. L. (1990). *Sex and Psyche: Gender and Self Viewed Cross-Culturally*. London: Sage
- Williams, R., Wittig, M. A. (1997). "I'm not a feminist, but...": Factors Contributing to the Discrepancy Between Pro-feminist Orientation and Feminist Social Identity. *Sex Roles*. 37, 885-904.
- Yağan Güder, S., Alabay, E. (2016). 3-6 yaş Arasındaki Çocukların Oyuncak Tercihlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 91-111.
- Yakushko, O. (2007). Do Feminist Women Feel Better about Their Lives? Examining Patterns of Feminist Identity Development and Women's Subjective Well-being. *Sex Roles: A Journal of Research*, 57(3-4), 223–234. doi: 10.1007/s11199-007-9249-6.

- Yılmaz, A., Bozkurt, Y., İzci, F. (2008). Kamu Örgütlerinde Çalışan Kadın İş görenlerin Çalışma Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 89-114.
- Young, İ. M. (2009). Yaşayan Bedene Karşı Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal Yapı ve Öznellik Üzerine Düşünceler, *Cogito Dergisi*, 58, 39-57.

EKLER

EK 1

DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Kaç yaşındasınız?
2. Eğitim Düzeyiniz Nedir?
 - a. Ön Lisans Öğrencisi
 - b. Lisans Öğrencisi
 - c. Lisansüstü Öğrenci
 - d. Diğer
3. Bölümünüz (Departman).....
4. Yaşadığınız Coğrafi Bölge Hangisidir?
 - a. İç Anadolu
 - b. Marmara
 - c. Güney Doğu Anadolu
 - d. Doğu Anadolu
 - e. Ege
 - f. Akdeniz
 - g. Karadeniz
5. Annenizin Eğitim Düzeyi Nedir?
 - a. Okuryazar Değil
 - b. Okuryazar
 - c. İlkokul Mezunu
 - d. Ortaokul Mezunu
 - e. Lise mezunu
 - f. Üniversite Mezunu
 - g. Yüksek lisans ve Üzeri
6. Babanızın Eğitim Düzeyi Nedir?
 - a. Okuryazar Değil
 - b. Okuryazar
 - c. İlkokul Mezunu
 - d. Ortaokul Mezunu
 - e. Lise mezunu
 - f. Üniversite Mezunu
 - g. Yüksek lisans ve Üzeri

EK 2

FEMİNİST KİMLİK GELİŞİM ÖLÇEĞİ Aşağıda yer alan ifadelere ne derece katıldığınızı “kesinlikle katılmıyorum”, “kısmen katılmıyorum”, “kararsızım”, “kısmen katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birini işaretleyiniz. Lütfen soruları boş bırakmayınız		kesinlikle katılmıyorum	kısmen katılmıyorum	kararsızım	kısmen katılıyorum	kesinlikle katılıyorum
1.	Geleneksel bir kadınımdır.					
2.	Kadın arkadaşlarım da erkeklerin kadınlara yönelik davranışları konusunda benimle hemfikirdir.					
3.	Kadına yönelik çalışmalar ilgimi çeker.					
4.	Toplumda kadına yönelik ayrımcılığın ve sömürünün olduğunu şimdiye kadar fark etmemişim.					
5.	Toplumun bir kadın olarak bana yönelik algısına inanmaktayım.					
6.	Erkeklerin ve erkek arkadaşlarımdan bana olan davranışlarını düşündüğümde sinirleniyorum.					
7.	Erkekler toplum içerisinde birçok avantaj elde ettiği için kadın eşitliğine karşı çıkıyor.					
8.	Cinsel ayrımcılığın yaşandığı bir toplumun varlığını yeni yeni fark ediyorum.					
9.	Maalesef, geçmişte cinsel ayrımcılığa ilişkin tutumlara sahip olduğumu farkına vardım.					
10.	Kadın sanatçıları daha çok severim.					
11.	Kadın yazarları daha çok severim.					
12.	Güçlü bir kadın olmanın getirdiği onur ve özgüven hoşuma gider.					
13.	İlkelerimi bütün insanlığın daha eşit olmasını sağlayacak şekilde belirlerim.					
14.	Kadınlar için eşitlik ve fırsat sağlama konusunda sadece kadınlar değil herkesin sorumlu olduğunu düşünüyorum.					

15.	Erkeklerle ilişkilerimde, bana karşı ayrımcılık yapılabileceğini düşünerek davranırım.					
16.	İnançlarımı geliştirirken, kadınlara büyük bir kadın grubunun üyesi olarak değil bir birey olarak değer verilmesinin daha önemli olduğunu kavradım.					
17.	Yetenekli bir kadın olmaktan gurur duyuyorum.					
18.	Kişisel niteliklerimle kadın özelliklerimin uyumlu olduğunu düşünüyorum.					
19.	Kadın ve kadınsı olmayı karakterimde birleştirdiğimi düşünüyorum.					
20.	Kadınlardan, erkeklerden yapması beklenen tehlikeli işlerin beklenmemesinin kadınlar için bir şans olduğunu düşünüyorum.					
21.	Erkek ve kadının bütün konularda eşit fırsatlara sahip olmasına çok önem veririm.					
22.	Eşim başka bir şehirden iş teklifi alırsa, onu desteklemem benim temel yükümlülüğümdür.					
23.	Kadının ev kadını olduğu ve erkeğinde onu maddi olarak desteklediği dönemlerin daha iyi olduğunu düşünüyorum.					
24.	Kadın hareketi içerisinde, işimde sahip olduğum yetenek ve becerileri kullanabilmekten çok mutluyum.					
25.	Bu toplumda, cinsel ayrımcılığın yaşanmaması, bütün insanların eşit fırsatlara sahip olduğu adil bir yer olması için fedakârlığa hazırım.					
26.	Erkeklerin kadın olduğum için kalabalık bir otobüste yer vermesi veya bana kapıyı açması özellikle hoşuma gider.					
27.	Bazı durumlarda, katıldığım hemen her aktivite için temel motivasyonum eşitlikçi bir dünya isteğimidir.					
28.	Genel beklentinin aksine erkeğin erkek gibi, kadının da kadın gibi olması gerektiğini düşünmüyorum.					
29.	Kendimi kadın sorunlarının çok güçlü ve etkin bir temsilci olarak görüyorum.					
30.	Çoğu kadın bir anne ve bir eş olmaktan mutludurlar.					
31.	İşimde kadının konumunu iyileştirmek istiyorum.					
32.	Kendimi, bütün insanları eşit ve daha adil bir dünyaya kavuşturacağına inandığım prensibe adadım.					

EK 3

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği						
Aşağıda yer alan ifadelere ne derece katıldığınızı “kesinlikle katılmıyorum”, “kısmen katılmıyorum”, “kararsızım”, “kısmen katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birini (x) işareti ile belirtiniz. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız.						
		Tamamen katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1.	Evlilik, kadınların çalışmasına engel olmaz.					
2.	Kadın sadece ailesinin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır.					
3.	Çalışan kadın da çocuklarına yeterince zaman ayırabilir.					
4.	Kadınlar anne olduktan sonra çalışmamalıdır.					
5.	Kadın siyasetçiler de başarılı olabilir.					
6.	Kadınlar evlendikten sonra çalışmamalıdır.					
7.	Çalışma hayatı kadının ev işlerini aksatmasına neden olmaz.					
8.	Çalışan bir kadın hayattan daha çok zevk alır.					
9.	Kadınlar erkekler tarafından her zaman korunmalıdır.					
10.	Kocasız kadın çalışmamalıdır.					
11.	Kadınlar yönetici olabilir.					
12.	Çalışan bir kadın kazandığı geliri eşine vermelidir.					
13.	Çalışan bir kadın çocuklarına daha iyi anne olur.					
14.	Erkekler de çamaşır bulaşık gibi ev işlerini yapmalıdır.					
15.	Kocasız kadın sahipsiz eve benzer.					
16.	Bir ailenin gelirini erkekler sağlamalıdır.					
17.	Kadınlar bir başına ticarethane gibi yerler (kafe, market, emlakçı) gibi açmamalıdır.					

18.	Kadınların birinci görevi ev işlerini üstlenmektedir.					
19.	Bir kadın kocasından fazla para kazanmamalıdır.					
20.	Erkek her zaman evin reisi olmalıdır.					
21.	Toplumun liderliği genellikle erkeklerin elinde olmalıdır.					
22.	Kız çocuklarını da erkek çocuklar kadar özgürlük verilmelidir.					
23.	Bir kadın kendi haklarına sahip olabilmesi için gerekirse kocasına karşı çıkabilmelidir.					
24.	Kadın kocasından yaş olarak daha küçük olmalıdır.					
25.	Ailedeki önemli kararları erkekler vermelidir.					

EK 4

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği								
Aşağıda yer alan ifadelere ne derece katıldığınızı “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “biraz katılmıyorum”, “kararsızım”, “biraz katılıyorum”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birini (x) işareti ile belirtiniz. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız.								
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1.	Amaçlı ve anlamlı bir yaşam sürdürüyorum.							
2.	Sosyal ilişkilerin destekleyici ve tatmin edicidir.							
3.	Günlük aktivitelerime bağlı ve ilgiliyim.							
4.	Başkalarının mutlu ve iyi olmasına aktif olarak katkıda bulunurum.							
5.	Benim için önemli olan etkinliklerde yetenekli ve yeterliyim.							
6.	Ben iyi bir insanım ve iyi bir hayat yaşıyorum.							
7.	Geleceğim hakkında iyimserim.							
8.	İnsanlar bana saygı duyar.							

EK 5

BİRLEŞİK FEMİNİST KİMLİK ÖLÇEĞİ KULLANIM İZNİ

Tuğba CİNGİL

07.05.2021

19:39

Fusun ÇINAR ALTINTAŞ

Merhabalar hocam. Ben Aksaray Üniversitesi PDR alanında yüksek lisans yapmaktayım. Uyarlamasını yaptığınız feminist kimlik ölçeğini izniniz olursa çalışmamda kullanmak istiyorum. Teşekkür ediyorum.

Fusun ÇINAR ALTINTAŞ

Tuğba CİNGİL

07.05.2021

21:46

Tabi kullanabilirsiniz.

İyi çalışmalar dileklerle.

EK 6

TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI ÖLÇEĞİ KULLANIM İZNİ

Tuğba CİNGİL

09.05.2021 16:36

Veli Duyan

Merhabalar hocam. Ben Aksaray Üniversitesi PDR alanında yüksek lisans yapmaktayım. Hasan Hüseyin Altınova hocamızla geliştirdiğiniz toplumsal cinsiyet algısı ölçeğini izniniz olursa çalışmamda kullanmak istiyorum. Teşekkür ediyorum.

Veli Duyan

Tuğba CİNGİL

09.05.2021 17:34

Sayın Tuğba Cingil,

Ölçeği çalışmanızda kullanmanızdan memnuniyet duyarım. İyi çalışmalar dilerim. Sağlıcakla kalın.

EK 7

PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ÖLÇEĞİ KULLANIM İZNİ

Tuğba CİNGİL

07.05.2021

19:35

Bülent Baki Telef

Merhabalar hocam. Ben Aksaray Üniversitesi PDR alanında yüksek lisans yapmaktayım. Geliştirdiğiniz psikolojik iyi oluş ölçeğini izniniz olursa çalışmamda kullanmak istiyorum. Teşekkür ediyorum.

Bülent Baki Telef

Tuğba CİNGİL

07.05.2021

19:52

Merhabalar,

Ekte ölçeği, geçerlik ve güvenirliğini gönderiyorum. İyi çalışmalar.

EK 8**TEZ DEĞERLENDİRME FORMU**

Aksaray Üniversitesi Tez Değerlendirme Formu		
Öğrencinin Adı Soyadı: Tuğba CİNGİL		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Bu tezin tarafımdan “Tez yazım kuralları” okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası